

МАТЕРІАЛИ II МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ФІЛОЛОГІЯ І ЛІНГВІСТИКА
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ»**

(30-31 жовтня 2015 року)

Львів
2015

УДК 80(063)
ББК 80я43
Ф 54

Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві. Матеріали
Ф 54 II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 30-31 жовтня
2015 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – 152 с.
ISBN 978-966-916-033-1

У збірнику представлені матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві». Розглядаються загальні питання української мови і літератури, російської мови і літератури, літератури зарубіжних країн, романських, германських та інших мов, теорії літератури, порівняльного літературознавства, теорії та практики перекладу та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 80(063)
ББК 80я43

ISBN 978-966-916-033-1

© Колектив авторів, 2015
© Видавничий дім «Гельветика», 2015

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бахмат Ю.В. МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ГУМОРУ В УКРАЇНСЬКОМУ АНЕКДОТІ.....	7
Головань Т.П. «ВОЦЦЕК» ЮРІЯ ІЗДРИКА: СКЛАДОВІ ЦІЛІСНОСТІ РОМАНУ	10
Гульченко Т.І. ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИТЯЧОЇ ПРОЗИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ	13
Кононенко М.О. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ДИТИНА В ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	16
Куц Н.В. СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ ПРИЙМЕННИКОВІ ЕКВІВАЛЕНТИ: СЕМАНТИКА УМОВИ	19
Лученко Ю.В. СПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАШ ЧАС	22
Манько А.М. КОНЦЕПТОСФЕРА ПОЕЗІЇ ВІТАЛІЯ СТЕЦУЛИ.....	27
Матвійчук У.Д. РИТМІЧНІ ФОРМУЛИ МУЗИЧНОСТІ У ЗБІРЦІ Б.І. АНТОНИЧА «ПРИВІТАННЯ ЖИТТЯ»	30
Ніщенко М.Е. ІНТЕГРАТИВНА СУТНІСТЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ П'ЯТИКЛАСНИКІВ.....	33
Поздрань Ю.В. МАТЕРІАЛИ ПОЛЬОВИХ ЗАПИСІВ ЯК ОДНЕ З ДЖЕРЕЛ «РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА» ЗА РЕДАКЦІЮ А.Ю. КРИМСЬКОГО ТА С.О. ЄФРЕМОВА.....	37
Поміркована Т.В. ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СИНТАКСИЧНИХ, СЕМАНТИЧНИХ І ЗНАКОВИХ ПРИЙМЕННИКОВИХ ВІДНОШЕНЬ	41
Романенко Л.В. «ІСТОРІЯ НЕ КІНЧАЄТЬСЯ СЬОГОДНІ...» (НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНОЇ ПОВІСТІ ЛЕОНІДА ПОЛТАВИ «НАД БЛАКИТНИМ ЧОРНИМ МОРЕМ»)	44
Стоцька І.В. КЛЮЧОВІ КОНЦЕПТИ МУЗИЧНОЇ ВОКАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ.....	46
Токарєва Л.В. «КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПЕРСОНАЖ» У РОМАНІ СЛОБОДАНА СЕЛЕНИЧА «TIMOR MORTIS».....	48
Хоменська І.В. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СЕГМЕНТІВ КОНЦЕПТУ «УКРАЇНА» У МОВОТВОРЧОСТІ ГАЛІ МАЗУРЕНКО.....	51

Чубань Т.В., Левченко Т.М. ЗДОБУТКИ СУЧАСНОЇ АСПЕКТОЛОГІЇ.....	55
Чумакова Г.А. СЕПЕЦИФІЧНІ РИСИ ПРИЄДНУВАЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ.....	57
Швидкова Т.А. З ІСТОРІЇ ТКАЦЬКОГО ТЕРМІНА «ОСНОВА» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	60
Шевель Н.О. МОТИВИ БОРОТЬБИ ТА СТРАЖДАННЯ У ПОЕМІ Г. ЧУПРИНКИ «ЛИЦАР-САМ».....	63
Шевель Т.О. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МІФОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ В ПОЕЗІЇ М. ВОРОНОГО «ІКАР».....	66
Шевченко В.В. ОНІРИЧНО-МІФОЛОГІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «КРОВ КАЖАНА».....	70

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРА

Баракатова Н.А. ЕПОНІМИ ЯК ЗНАКИ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОНТАКТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ.....	73
--	----

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Висицька С.М. ЖАНРОВА ЕВОЛЮЦІЯ БІОГРАФІЧНОГО РОМАНУ В НОВІТНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	76
Мельник Л.О. КОНЦЕПТ ПРИРОДИ В КОРЕЙСЬКІЙ РОМАНТИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	79

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Петухова А.Є., Медвідь О.М. ТЕЛЕСКОПІЯ ЯК СПОСІБ СЛОВОТВОРУ У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ЗМІ.....	83
Чорна О.О., Скрипник В.В. СПОСОБИ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ ФАХОВОЇ КІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ.....	86
Шевченко А.М. ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ МОВНОГО ВПЛИВУ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ХІЛАРИ КЛІНТОН (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ ХІЛАРИ КЛІНТОН ЗА 2015 РІК).....	89
Шумило І.М., Мовчан Д.В. ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ФЕНОМЕН ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	92

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Навроцька В.В. ПРОБЛЕМА ВІДЧУЖЕННЯ У РОМАНІ «КІНОГЛЯДАЧ» ВОКЕРА ПЕРСІ.....	96
---	----

Павліщева Я.О. НЕОМІФОЛОГІЗМ У СВІТОГЛЯДНІЙ ПАРАДИГМІ ЛІТЕРАТУРИ МОДЕРНІЗМУ	99
--	----

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Галай Т.М. ЯВИЩЕ СИНОНІМІЇ ТА АНТОНІМІЇ В КОРПУСІ МЕТАФОРИЧНИХ ТЕРМІНІВ АФМГ	103
Хлиніна М.М., Ніколайчук А.С. СУРЯДНІСТЬ І ПІДРЯДНІСТЬ У ПРАЦЯХ О.М. ПЕШКОВСЬКОГО.....	106
Храбан Т.Є. РОЛЬ СИНЕРГЕТИКИ У ДОСЛІДЖЕННІ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ	110
Шалдаісова Г.В. СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ ПРИЙМЕННИКОВИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ.....	112
Шостак О.Г. ФРЕЙМОВИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ WAR.....	116

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Савеленко І.М. СИМВОЛІЧНИЙ АСПЕКТ ФОЛЬКЛОРНОЇ СВІДОМОСТІ У ТВОРЧОСТІ ОСИПА МАКОВЕЯ	119
---	-----

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Маковецька-Гудзь Ю.А. МАНІПУЛЯЦІЯ У ПОЛІТИЧНІЙ РЕКЛАМІ	124
Фургало А.Р. СПОСОБИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В КОНСАЛТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	127

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Havrys D.R., Dorda V.O. SLANG AS A SPECIFIC YOUTH LANGUAGE. WAYS OF FORMATION OF SLANGISMS.....	132
Hatalaska M.S. LINGUISTIC MANIPULATION AND WAYS OF ITS RENDERING IN TRANSLATION OF NEWSPAPER DISCOURSE TEXTS	135
Глуховська А.В. АВТОРСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ В ТРИЛОГІЇ ДЖОНА Р.Р. ТОЛКІСНА «ВОЛОДАР ПЕРСНІВ» ТА ОСНОВНІ СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕДАЧІ	138
Коваль А.В., Дорда В.О. ТРУДНОЩІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ СЛЕНГУ.....	142
Shapochkina M.V. RENDERING ENGLISH NATIONALLY-BIASED LEXICON WITH MYTHOLOGICAL COLOURING	145

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Зеленська Ю.С.

ФРЕЙМ КОНЦЕПТУ КУЛІНАРІЯ: ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ
НОМІНАНТАМИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ АЛЛЕГРИ ГУДМАН
«КОЛЕКЦІОНЕР КУХОВАРСЬКИХ КНИГ») 148

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бахмат Ю.В.

студентка,

Науковий керівник: Корольова В.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови,

Дніпропетровський національний університет

імені Олеся Гончара

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ГУМОРУ В УКРАЇНСЬКОМУ АНЕКДОТІ

Серед різноманіття фольклорних жанрів, що нині функціонують у суспільстві, анекдот досі залишається чи не найпопулярнішим. Це зумовлено його природною, найважливішою рисою, яка й вирізняє його з-поміж інших фольклорних творів, а саме – комічним ефектом. Така особливість виділяє анекдот з усього масиву фольклорних творів і формує цей жанр, який має певні, властиві лише йому особливості. Серед таких особливостей можемо назвати пуант (або момент пуанту) – несподіваний кінець анекдоту, що й створює комічний ефект. Це особлива структурна одиниця анекдоту як жанру, невласлива більше жодному іншому. Дослідники жарту особливо підкреслюють роль пуанта, який сприяє тому, що ситуація несподівано перетворюється на свою протилежність, що і є причиною комічного ефекту. «Те, що в ситуативній частині сприймалося як звичайна розповідь, у пуантовій частині перетворюється на абсурд; курйозність перевернутої ситуації створює комічний ефект і реципієнт вибухає сміхом» [1, с. 82].

У сучасному українському анекдоті комічний ефект досягається різними мовними засобами: лексичними, граматичними, стилістичними. Серед найрозповсюдженіших є використання багатозначності слів, але досить поширеними є також конструкції з іншими семантичними відношеннями. Серед граматичних засобів можемо виокремити заміщення суб'єкт-об'єктних відношень у синтаксичній конструкції, створення граматичних значень однієї мови за допомогою одиниць іншої. До найпоширеніших стилістичних засобів створення належать метафора, синекдоха, літота, гра слів тощо.

Серед лексичних можемо виділити використання омонімів та омонімічних явищ. Наприклад:

1) Вагому поправку вніс на розгляд парламенту депутат Клименко: за час засідань сесії він поправився на 10 кілограмів [2, с. 404];

2) – Я щось не зрозумів – ти пив?

– Від типива чую [2, с. 402].

Особливістю останнього анекдоту є те, що не дотримано норм української літературної мови, зокрема творення кличного відмінка іменників чоловічого роду другої відміни (*Типиве*), також у першій репліці в безсполучниковому реченні повинна бути інтонація (відповідно до змісту) пояснення, а комічний ефект побудовано за ймовірній наявності інтонації звертання. Отже, у цьому прикладі комізм спричинений переважно просторічними елементами учасників діалогу.

Іноді комічний ефект у текстах анекдотів досягається завдяки одиницям не лексичного чи фонетичного рівнів, а граматичного. Наприклад:

На уроці англійської мови учитель-поліглот питає ученицю:

– Як по-англійськи буде «риба»?

– Fish (фіш).

– А як сказати «рибка»?

Дівчинка подумала, а потім каже:

– Fishka (фішка) [2, с. 411].

У наведеному прикладі зменшено-пестлива форма слова в одній мові утворена за допомогою морфем іншої: для утворення іменника англійської мови композиційними частинами беруться український продуктивний суфікс *-к-* та флексія *-а*. У цьому разі комізм виявляється в самому алгоритмові роботи і характері «будівельного» матеріалу, а також в утворенні слова, що є нормативним в українській мові. Утім, лексема має не лише інше граматичне значення, але й відмінні граматичні характеристики: суфікс *-к-* у слові «фішка» не вказує на зменшені розміри об'єкта, а є частиною кореня слова. До того ж суб'єктом узято до уваги закінчення, характерне для іменників – *-а*, що, можливо, умотивовано наявністю саме таких закінчень у словах «риба» і «рибка».

Іншим цікавим мовним явищем, покладеним в основу побудови комічного, є аналогія суб'єкт-об'єктних відношень у синтаксичній конструкції. Наприклад:

П'яний у барі кличе офіціанта:

– Офіціанте! Двері! Я в-в-вийду!... [2, с. 401].

Репліку п'яного чоловіка побудовано з погляду граматики аналогічно до поширеної фрази «Офіціанте! Рахунок! Я заплачу!». Якщо зіставити граматичні форми, то переконаємося, що іменники «рахунок», «двері» вжиті в знахідному відмінку і є неповними реченнями в цьому контексті, що виконують синтаксичну роль прямого додатка. Дієслова «вийду» і «заплачу» мають також спільні граматичні характеристики (перша особа однини майбутнього часу (синтетична форма), дійсного способу, доконаного виду). Отже, граматичні характеристики цих лексем збігаються, а це означає, що фразу побудовано за аналогією.

Іноді комізм побудовано на тому, що елементи офіційно-ділового стилю використовуються в невластивій ситуації, а точніше замість вживання розмовного стилю мовлення. Наприклад:

На екзамені із права.

– Професор, між іншим, шпаргалка є моєю власністю, а ви її вилучили без дотримання відповідної процесуально-правової процедури!

– Ех, парубче! Я ж викладач, а не міліціонер. Не можу ж я, справді, лупити вас по нирках перед тим, як забрати шпаргалку! [2, с. 411].

Бачимо, що студент-юрист вирішив застосувати свої знання на практиці, апелюючи до учителя. Зазвичай такі репліки (перенасичені термінологією) мають дезорієнтувати адресата, фактично відволікаючи його на короткий проміжок часу. У наведеній ситуації було апелльовано до людини з рівнем знань набагато вищим, ніж у адресанта. Саме тому адресат не розгубився і швидко знайшов, що саме сказати студентові. У відповіді спрацювало вже народне уявлення про методику роботи спорідненої структури – міліції.

Сучасний український анекдот презентує нам низку прикладів, коли комічний ефект зображуваної ситуації вибудовано на основі використання фольклорних творів, зокрема приказок. Наприклад:

Операційна. Медсестра кричить:

– У нього з'явився пульс, він повертається!

Тут лікар вирубує електрику:

– Повертатися – погана прикмета! [9, с. 404].

У цьому випадку сміховий ефект досягається вже не тому, що було порушено і змінено саму приказку, а тому що її вжито в нетиповій ситуації, яка супроводжується ще й відповідними абсурдними діями: лікар у цьому тексті постає у невластивому для людини його професії амплуа. Лікар – це, зазвичай, раціоналіст, який усьому шукає пояснення логічне, що протистоїть духовним уявленням суспільства. А в наведеному анекдоті саме лікар намагається чинити відповідно до «народної мудрості»: перешкодити виникненню «негативної ситуації». У цьому контексті вчинок лікаря не сприймається як негативний. Донесення інформації вибудоване таким чином, що увага переноситься зі сфери моральної оцінки на контекст уживання анекдоту.

Отже, засобами творення комічного можуть бути як лексичні, так і граматичні засоби.

Список використаних джерел:

1. Самохіна В. О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США / В. О. Самохіна. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 360 с.
2. Україна сміється.: збірка / укладання тексту Кусайкіна Н. Д. – К.: 2008. – 464 с.

Головань Т.П.

*кандидат філологічних наук,
науковий працівник,*

*Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка
Національної академії наук України*

«ВОЦЦЕК» ЮРІЯ ІЗДРИКА: СКЛАДОВІ ЦІЛІСНОСТІ РОМАНУ

Роман Юрія Іздрика «Воццек» вийшов 1997 року і відразу потрапив до переліку найзначніших творів сучасної української літератури. Критика жваво і прихильно відгукнулася на дітище головного редактора часопису «Четвер». У критичних відгуках йшлося про такі аспекти роману, як особливості стилю, інтертекстуальність, місце в літературному процесі [1, 3].

У цій статті порушимо питання цілісності «Воццека», розглянувши його як смислову динамічну єдність.

Може здатися, що ключ до цілісності роману – у його «симетричній» будові, адже «Воццек» складається з двох частин – «Ніч» і «День», які уже самими назвами підводять до задуму симетричного розташування матеріалу, коли частини розміщені одна щодо одної, немов предмет та його відображення у дзеркалі. Треба сказати, що це враження не хибне. У романі справді йдеться про такий задум і є елементи симетрії (наприклад, розділи «Прихід героїв» з частини «Ніч» і «Відхід героїв» з частини «День», молитви до Бога наприкінці кожної частини). Але цей задум не втілено, бо він є швидше компонентом теми, ніж структури, про що свідчить розділ «Шеол», де іронічно описано текстуальну симетрію як один із можливих сценаріїв розгортання оповіді з відповідним заглибленням в історію створення «дзеркального» тексту. Тому елементи симетрії, очевидно, не є центральними у конституюванні цілісності роману.

Визначальним у смисловому розгортанні «Воццека» є спорадичне розмивання межі між персонажем (Воццеком) і оповідачем (суб'єктом письма) [3, с. 91-99]. Це стається тому, що в певний момент (майже з перших сторінок роману) оповідач ідентифікує власні переживання з переживаннями Воццека – не створеного, а вже відомого з історії мистецтва героя-персонажа [2, с. 101]:

«Втім незабаром тобі дано було зрозуміти, що ані той страх, ані той біль і відчай не належали жодній з описаних тут картин. Вони ще довго не знаходили свого втілення у фантомах і фатамоганах сновидінь, аж поки одного разу ти не побачив – і впевненість набула характеру остаточного вироку – невеличку, майже квадратну в плані кімнатку (...) Перед цим ліжком, упершись чолом в його металеву перекладину, стояв навколішках чоловік, чийого обличчя ти не бачив, але в свідомості твоїй проступило нараз його ім'я – так проступає на пергаментях стертий раніше напис. «В» «о» «к». Подвійне «ц». Воццек!»

Отож упізнавши себе у Воццекові, оповідач надалі описує його, як себе. Власне, цей паралелізм між оповідачем і персонажем з більшим чи меншим зближенням аж до ототожнення простежується на всіх етапах розгортання роману. Ось хоч би такий приклад:

«Це свідчило про існування по той бік пам'яті повноцінного ландшафту твоїх снів. Ландшафту, зрозуміло, змінного, примхливого, рухливого і нетривкого, та все ж доволі цілісного в якихось своїх кордонах, координатах, демографічних показниках, населених пунктах, рельєфах місцевості.

(Отак і Воццек, не позбавлений дорогоцінного дару дрібного провидіння, десь за рік чи за два до того, як отримав у спадок маєток на околиці міста, почав помічати, що темні сюжетні сніви усе частіше приводять його в якийсь занедбаний будинок у глибині закинутого парку...»

Як і Воццек (згадаймо «ембріологію» його «хвороби», що розпочалася з відлюдництва, страху перед соціумом і завершилася почуттям гіпертрофованої власності, коли він ізолював від світу дружину й сина), оповідач – відлюдник, якому більше імпонує мандрівка темними лабіринтами власної свідомості, ніж подорож освітленими приміщеннями соціальної реальності. Свою ексцентричність він транслює, розповідаючи про світ власних сновидінь (який, немов уві сні, часом виявляється світом сновидінь Воццека). Йому комфортніше не в реальному світі, а там, де панує логіка метаморфоз. Як наслідок, перед нами постає сноподобний, безсюжетний (точніше, «парасюжетний») текст.

Ясно, що поява імені «Воццек», що має значну «інтертекстуальну валентність» і асоціюється з певним сюжетом (чи групою мотивів: М. Павлишин називає Йоганна Християна Войцека, що жив у першій половині XIX століття, драматический фрагмент «Войцек» Георга Бюхнера й оперу «Воццек» Альбана Берга [2, с. 101]), змушує визначитися з місцем історії про Воццека: розповідати або ігнорувати її.

До розказування сюжету підштовхує зовнішній стимул – соціальне замовлення, конкретніше – інтереси читача (зрозуміло, що це умовний читач, за яким, правда, проглядається певне соціальне тло, масові читацькі смаки тощо), який чекає від письменника подієвої ясності (диференційованості) і не хоче, щоб його ошукали, – а також «обов'язками» письменника, що – у такій ситуації, тобто йдучи за соціальним замовленням, – мусить бути творцем сюжету або оповідачем історій.

Перші рядки роману свідчать, що його розпочато, як сюжет: *«Біль повернувся вночі. «Знову, – з роздратуванням подумав він. І знову, і знову, і знову». Знову, отже, доведеться терпіти до ранку»*. А описування внутрішнього стану Воццека, що страждає від фізичного болю, нагадує психологічно підкреслену (і тому винесену в початок твору) кінцівку певної історії, яка з ним відбулася й призвела до невтішного фіналу.

Однак, тільки-но активізується описане упізнання, оповідач збивається на фіксацію власних переживань. Це призводить до уповільнення оповіді. Так, після описування головного болю героя одразу ж з'являється класифікація болю – цій типологічній спробі присвячено цілий розділ («Різновиди болю»).

Або ж: тільки-но згадано ім'я «Воцек», чим загострюється (за розмитою межею між оповідачем і персонажем) проблема його цілісності – з'являється розділ «Пошуки особи». Інші розділи та частини роману, як-от «Він повертається» або «Начерк ентомології», узагалі розгортаються з випадкових асоціацій. Відтак роман перетворюється на відкриту структуру, яка поповнюється уривками, частинами, епізодами, які уповільнюють оповідь. Відступи від сюжету вимагають пояснення. Тому в романі з'являються численні ремарки, автокоментарі, дописування, переписування, роздуми над оповідними ходами, що належать оповідачеві і що їх можна класифікувати як зображення процесу письма.

Прикметну конкретизацію знаходимо наприкінці розділу «Різновиди болю»:

«Було йому, якщо не помиляюся, без кількох місяців тридцять два, звали його Воцек. Господи, як мені це все остогидло».

У цьому уривку перше речення є частиною портретної характеристики персонажа (їй відповідає оповідь від третьої особи) і, отже, сегментом (або й початком) сюжету. Таким реченням міг би починатися роман, якби його межі співпадали з сюжетом. Слова «Господи, як мені це все остогидло», що несподівано виринають, ніби перериваючи історію, вочевидь, належать оповідачеві (оповідь від першої особи), і означають, що розказування історій є для нього неприємним (огидним) процесом. Він, цей процес, мабуть, перестав асоціюватися зі справжньою творчістю, перетворився на кліше. Тому природнішим, а отже, й комфортним для оповідача є фіксування власних внутрішніх станів, течії думок.

От оце протистояння між бажанням і зовнішнім зобов'язанням, між схильністю транслювати плин свідомості і необхідністю писати зрозуміле читиво, між тим, що приємно і неприємно – і визначає напружене розгортання роману, а також співвідношення і чергування сюжетних і несюжетних компонентів твору.

Дуже прикметне, але тимчасове розв'язання цієї суперечності полягає в тому, щоб все-таки іти за течією самої мови, писати, як пишеться, доки транслювання безсюжетності не дійде природної межі, не проявить ознак вичерпаності, що дозволить так само природно, згадавши про відповідальність перед читачем – без огиди – перейти до розказування історії Воцтека:

«...це блудне і блудливе коло розірвати важко або й неможливо, – головне не перескакувати ні через п'яте, ні через десяте, а йти за ритмом слів, у риму кроків, і перше, ніж дійти до Воцєкових снів, слід дійти до сну про Воцєка...».

Такої межі досягнуто у другій частині роману – і тоді з'являються кілька добре написаних сюжетів (це історія Воцтека, історія героїні А. та історія їхнього кохання). Ці сюжети супроводжено автокоментарями.

«Ну от, а тепер, коли розсунуто все, включно з фіранками, потрібно щось із усім цим робити. З собою. З пам'яттю про А. І з Воцєком».

На деннім світлі бліднуть деталі твого падіння, але чіткіше вимальовуються обов'язки. Отож пам'ятаючи необхідність відповідати за

свої слова, – ого-го! ще й як пам'ятаючи! – ти берешся відтворити Воццекову долю...».

Цим коментарем розпочинається історія Воццека.

Історія героїні А. так само розпочинається авторською ремаркою:

«Ну що ти можеши сказати про А.? Вона така... така... Ти ж навіть не знав ніколи до ладу, як назвати колір її волосся, аж поки не прочитав десь писане майже про неї: «граційно тримаючи кошик, перетинає майдан жінка з медвяним відтінком волосся й ім'ям спартанки».

Історія А. для тебе – це щось на кшталт перепохованням мощів (куди їх тепер – на батьківщину?), і все ж, і все ж».

Тому цілком логічною видається кінцівка, де «силуваність» сюжетного розгортання не є аж такою обтяжливою, її зрівноважено іронічним контекстом, відчуттям задоволення від усунутої суперечності і написаного тексту:

«Ну от, здається, і все. Для всіх знайшлося місце, всіх кудись порозпихав – Воццек замкнений у помальованій набіло кімнатці (сьогодні біль відпустив його, я милостиво дарую йому день полегшення), Той все ще повертається, наш милий графоманчик Той, а я сиджу за столом і прощаюся з героями «Ночі» і «Дня».

Як бачимо, вагомим фактором цілісності роману Юрія Іздрика «Воццек» є смислова єдність діяльності оповідача, спрямована на подолання низки суперечностей оповідного процесу і творення завершеного художнього твору. У цьому факторі – ключ до інших рівнів цілісності роману.

Список використаних джерел:

1. Бондар-Терещенко І. Лікування слововиверженням / І. Бондар-Терещенко // Літературна Україна. – 1998. – № 14. – С. 5.
2. Павлишин М. «Воццек» Іздрика / М. Павлишин // Сучасність. – 1998. – № 9. – С. 101-113.
3. Поліщук О. Автор і персонаж в українській новітній прозі / О. Поліщук. – К.: ПЦ «Фоліант», 2008. – 176 с.

Гульченко Т.І.

аспірант кафедри української мови,

Інститут української філології та літературної творчості

імені Андрія Малишка

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИТЯЧОЇ ПРОЗИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Вивчення системності лексики є одним із основних завдань сучасної лексикології. Знайти специфічні особливості у класах слів і глибше зрозуміти

системні закономірності мови загалом допомагає дослідження кожного окремого фрагмента лексико-семантичної системи.

Мова як одна з форм духовної культури народу, безпосередній виразник його ментальності та основний засіб спілкування – продукт тривалого історичного розвитку суспільства. Вона перебуває в постійному русі, змінюється в просторі й часі, водночас зберігаючи ознаки цілісності.

Лексико-семантичний рівень найбільш чутливий до змін в інформаційно-комунікативному просторі, на якому позначається дія інтеграційних, глобалізаційних процесів у світі. За історією слів, як відомо, простежується життя та історія народу, зв'язки його культури з іншими національними культурами. Постійний і безперервний розвиток лексики, її кількісні та якісні зміни активізуються в періоди трансформацій суспільства, коли відбуваються зміни державно-політичного устрою країни, посилюються рефлексії над мовою спілкування. Сучасний стан лексикологічних та лексикографічних досліджень виявляє зацікавлення вчених процесами кількісного оновлення словника сучасної української літературної мови (В. Русанівський, Д. Баранник, Т. Коць, М. Кочерган, К. Ленець, Л. Ставицька, Л. Мацько, О. Муромцева, Л. Полюга, Л. Струганець та ін.). Поряд із цим вивчаються якісні зміни в лексико-семантичній системі мови, зокрема явища семантичної деривації (В. Жайворонок, Л. Лисиченко, В. Манакін, І. Самойлова, Т. Бевз), архаїзація та пасивізація лексики (Л. Струганець), ревіталізація, або відродження слів, які перебували на периферії лексико-семантичної системи (Л. Мацько, М. Дудик), активізація певних словотвірних засобів, спричинена законами як внутрішньомовного, так і впливом зовнішніх позамовних чинників (Н. Клименко, К. Городенська, В. Грещук, Є. Карпіловська, Г. Віняр). Динамічні процеси в лексиці відбивають очевидні, відкриті, а також приховані механізми мовної еволюції.

Зовнішні імпульси мовних змін, номінативні й комунікативні потреби зумовлюють інтенсивні модифікації національного лексикону, зокрема появу значної кількості неологічної лексики, семантичну переорієнтацію лексики, зовнішні та внутрішні запозичення в сучасну літературну мову (Б. Ажнюк, І. Каминін, А. Ломовцева, Д. Мазурик, Н. Попова, О. Тодор).

З метою глибшого проникнення в процеси змінюваності словникового складу сучасної української літературної мови і визначення тенденцій мовної еволюції важливо зафіксувати час входження того чи іншого слова в мову і простежити його семантичне наповнення в різних умовах функціонування.

Одним із джерел наповнення словникового складу мови, без сумніву, є дитяча література, оскільки сучасні темпи розвитку вимагають постійного кількісного та якісного її поповнення. Саме тому мова дитячої літератури, її становлення і розвиток належать до актуальних проблем української лінгвістики.

Процес розкриття механізмів змін у лексико-семантичній системі української мови, виявлення тенденцій динаміки «словника» дитячої прози першої чверті ХХІ століття неможливий без ретельного дослідження словотвірних інновацій.

Найбільшу групу серед таких інновацій у мові сучасних прозових творів для дітей становлять іменники. Інтенсивне їх творення зумовлене потребою номінації осіб, предметів, явищ. Кількісну перевагу похідних інновацій-іменників над іншими лексико-граматичними класами слів необхідно розглядати як універсалью новітнього мовного розвитку, пов'язану із загальною тенденцією до розширення номіналізації.

У мові сучасної дитячої прози відзначено, що в деривації інновацій-іменників провідну роль відіграє морфологічний спосіб словотворення, зокрема суфіксація. Саме за її допомогою відбувається не лише номінація нових денотатів, а й експресивізація та стилістичне маркування новотворів. Серед афіксальних іменників переважають назви осіб, що постали внаслідок використання продуктивних суфіксів -ик, -ун, -ач, -ець, -ист/-іст, -атор, -к-. Напр. *Хребтик, Хропун, Тріскун, Жужіка, Мовчик, Повзик, Скиглик, свистунець*.

Отже, лексичні зміни в українській літературній мові початку ХХІ ст. засвідчують тісний зв'язок мовної еволюції з життям суспільства впродовж усього ХХІ століття. Вони виявляють нові тенденції розвитку лексико-семантичної системи першої чверті ХХІ століття. У збагаченні лексико-семантичної системи мови дитячої прозової літератури чільне місце належить словотворенню. Неологізми виникають на основі дериваційних засобів, властивих системі української мови, а також засвоєних з інших мов і активізованих у досліджуваний період.

Список використаних джерел:

1. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: Монографія. – К.: Видавничий Дім Бураго, 2008. – 434 с.
2. Кочерган М. П. Про системність у лексиці та семантиці // Українська мова і література в школі, 1976. – № 4. – С. 38-45.
3. Навальна М. І. Динаміка лексикону української періодики початку ХХІ ст.: монографія / М. І. Навальна; НАН України, Ін-т укр. мови. – К.: Вид. дім Д. Бураго, 2011. – 328 с.
4. Прохасько М., Прохасько Т. Хто зробить сніг? – Львів: Видавництво Старого Лева, 2013. – 72 с.
5. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зябдюк М. П. Українська мова. Енциклопедія. – К.: Вид-во «Укр. енцикл» ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.: іл.
6. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): Монографія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.

Кононенко М.О.

аспірант,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ДИТИНА» В ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Концепт *ДИТИНА* належить до найдавніших базових концептів історико-культурної свідомості українського народу, що складають систему родинних стосунків.

Глибинний зміст концепту *ДИТИНА* пов'язаний з найважливішими утвореннями колективного несвідомого – архетипами. Закономірно, що значна кількість мовознавчих розвідок пов'язана з вивченням трансформації архетипу *ДИТИНИ* та символікою фольклорної картини світу. Індивідуально-авторське представлення архетипу *ДИТИНИ* в ідіостилях розглядають: С. П. Саковець, Н. В. Лівіцька (Дудар), О. О. Москаленко, Н. П. Ковальчук, М. В. Володарська. Роботи А. В. Ледньової, О. В. Велічанової, Н. В. Левун присвячені репрезентації концепту *ДИТИНА* у матеріалі прислів'їв. В. В. Жайворонок наголошує на зв'язку концепту *ДИТИНА* з явищами, що зміцнюють людську етноспільноту: «у давнину дітей звали «Божою рососою», бо вони «зрошують», звеселяють життя; поява дитини – це благословення Боже» [2, с. 184]. До міжкультурного аспекту концепту *ДИТИНА* звертаються Ш. М. Кварацхелия, О. Л. Кряжева.

Актуальність цієї розвідки полягає в тому, що концепт *ДИТИНА* не був предметом вивчення в навчальних текстах підручників як базовий репрезентант української національної культури. Крім того, його усвідомлення учнями має прагматичний складник, оскільки входить у зміст соціокультурної змістової лінії програми з української мови.

Метою розвідки є з'ясування семантичної структури концепту *ДИТИНА* в підручниках з української мови для 5–11 класів авторів С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичової.

Як засвідчує словник, лексема *ДИТИНА* має такі значення: 1. Маленька дівчинка або маленький хлопчик. 2. Син або дочка незалежно від їх віку. 3. чого, *перен.* Той або те, що успадкували характерні риси своєї епохи, свого середовища і т. ін. [5, с. 287].

Значення концепту *ДИТИНА*, наведені у словнику, є семантично й культурно значущими, знаходячи свою репрезентацію в дискурсі, текстах, у тому числі навчальних.

На думку Ю.С. Степанова [6], Н.Ф. Баландіної [1, с. 88–94], В.І. Карасика [3, с. 41], одним із провідних засобів презентації концептів є текст. Відповідно, представляє інтерес і структурування концепту *ДИТИНА* як культурно значущого в навчальних текстах підручників з української мови.

Серед мовознавців немає узгодженості щодо визначення структурних складників концепту. Так, Ю.С. Степанов виокремлює в структурі концепту три компоненти: активний шар, пасивний шар і внутрішню форму [6, с. 42–67]. На думку З.Д. Попової, Й.А. Стерніна, варіанти побудови концептів, запропонованих більшістю авторів, можна подати трихотомічно: інформаційно, образно та інтерпретаційно [4, с. 104–115]. Аналіз концепту *ДИТИНА* в текстовій тканині підручників розглядається інтегративно з виділенням ціннісної складової, інформаційного (1), образного (2), інтерпретаційного (3), значенневого складників.

Інформаційний зміст концепту *ДИТИНА* містить 8 ознак. Реалізовується він у підручниках в контексті визначення змісту понять: *сім'я, рід, покоління*. Наприклад: «Сім'єю називаємо ми чоловіка, дружину, їхніх батьків і дітей» [7, с. 55].

2. Прикладів образного складника у структурі концепту *ДИТИНА* – 21, Вони мають емоційну забарвленість, відображують позитивне ставлення дорослих, любов і готовність захистити дитину. До **перцептивних ознак** образного складника належать: **зорові, звукові, тактильні образи**: «Коли народжується дитина, вона вітає наш світ криком і плачем. Це її мова» [5, с. 84]. **Когнітивний образ** створюється наближенням абстрактного концепту до матеріального світу. Як когнітивні інтерпретуються **метафоричні та метонімічні образи**: «Спи, грабіжнику мій кирпатий, сумнів диханням розігрій, я тобі стану в голови слати найніжніші подушки мрій (В. Симоненко) [8, с. 92].

3. Ознаки інтерпретаційного складника в різних аспектах пояснюють основний інформаційний зміст концепту *ДИТИНА*, що включає оцінний, прагматичний, регулятивний, соціокультурний складники.

Оцінний складник включає риси характеру *ДИТИНИ*: вихованість, повага до батьків, доброта, інтелект, талант, сила волі, витримка, працьовитість (15 ознак). Наприклад: «Батьки високо оцінили доброту своєї дитини» [9, с. 49]. У навчальних текстах відображується реалістичний образ дитини, яка має недоліки у поведінці, проте, рідні розуміють дитину і люблять такою, як вона є. Приклади, що емоційно увиразнюють оцінний складник, містить окрема рубрика навчальних текстів під назвою «Усміхнімось». Наприклад: «Енергія – це те, чого вдосталь у кожної дитини, поки її не попросили щось зробити» (Усміхнімось) [10, с. 66]

До **прагматичного** складника, який включає 11 прикладів, належать концептуальні ознаки, що стосуються функцій і діяльності *ДИТИНИ* як суб'єкта власної діяльності.

Основним наповненням прагматичного складника концепту *ДИТИНА* є сфери відношень: дитина – наука, дитина – праця; дитина – природа, дитина – навчання: наприклад: «Володимир силоміць примушував батьків віддавати дітей до школи» [8, с. 19].

Регулятивний складник, що налічує 8 прикладів, об'єднує ознаки, що стосуються моральних цінностей і норм у сфері, яка покривається концептом: дитина – моральні цінності, дитина – національна гідність, дитина –

патріотизм. Наприклад: «*Не може бути справжнім сином своєї Вітчизни той, хто не став справжнім сином матері й батька*» (В. Сухомлинський) [11, с. 107];

Соціально-культурний складник містить 24 приклади і вербалізує когнітивні ознаки, що відображують зв'язок концепту з побутом і культурою. Основним наповненням соціокультурного складника концепту *ДИТИНА* є сфери відношень: дитина – народ, дитина – родина, дитина – Батьківщина, дитина – суспільство, дитина – мова, дитина – культура, дитина – історія. Наприклад: «*Батьки, вибираючи для своєї дитини ім'я Богдан, також хочуть бачити хлопчика славним сином українського народу*» [7, с. 207].

У межах культурно-національної специфіки ДІТИ в уявленнях українського народу – продовжувачі роду, що бережуть, примножують та транслюють родинну звичаєво-обрядову культуру наступним поколінням. В українській родині діти виростили в любові і повазі, що підтверджується прикладами із фольклору: «*Мати тоді сита, коли діти неголодні*» [11, с. 108]. Для українців значущим вважалася законність появи дитини на світ, бо від цього залежав порядок організації суспільства, продовження роду.

До загальних ознак української ментальності належать: багатодітність, характерна для української сім'ї; турбота про менших і слабших; долучення дітей до звичаїв, традицій, української символіки.

Одним із найбільш значущих знаків української культури є образ-символ калини, який найчастіше пов'язували із образом роду, дівчини, самої України, пролитої крові. Калина на рушнику – символ неперервності сімейного життя. Наприклад, дівчинка, малюючи калину, вкладає в малюнок надію на здійснення своїх мрій: «*Дівчинка тиха – доня вдовина – колись малювала Червону калину*» (Г. Чубач) [7, с. 42].

Здавна в українців материним оберегом *ДИТИНИ* від злих сил була хустка: «*Подаруй мені, мамо, хустину із червоним, як мак, бережком. Запишаюся в ній, як дитина, як калина під білим сніжком*» (М.Павленко) [7, с. 48].

До культурно-національної специфіки належать образи, у яких рослини, тварини та явища природи порівнюються із членами родини, найчастіше, з дітьми: «*Обрій, на якому неслухняними дітьми бігали в спеку волохаті голови тремтливого марева, зливався з небом, і на тому обрії виднілося дерево*» (За Є.Гуцалом) [11, с. 186];

Отже, аналіз структури концепту *ДИТИНА* показав, що у навчальних текстах шкільних підручників розглянутий концепт є одним із значущих й універсальних. Інтерпретаційний його фрагмент складає 65%, образний – 24% інформаційний – 11%

Перспективним для майбутніх досліджень видається порівняння структури концепту *ДИТИНА*, репрезентованої в текстовому матеріалі підручників, зі структурою, представленою в мовній свідомості школярів й описаною на основі проведеного вільного асоціативного експерименту.

Список використаних джерел:

1. Баландіна Н. Ф. Навчальний текст: проблема визначення, типологія, функції / Н. Ф. Баландіна // Філологічні науки. Вип. 14. 2013. – С. 88–94.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с. – С. 184.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
4. Попова З. П., Стернин П. А. Когнитивная лингвистика: [учебное пособие] / З. П. Попова, И. А. Стернин. – М.: АТС: Восток-Запад, 2007. – 314 с.
5. Словник української мови: в 11 томах. – Том 2, 1971. – Стор. 287. 550 с.
6. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М.: Академический проект, 2004. – 838 с.
7. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Рідна мова: Підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К.: Грамота, 2005. – 240 с.
8. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Рідна мова: Підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К.: Грамота, 2011. – 296 с.
9. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Рідна мова: Підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К.: Грамота, 2007. – 295 с.
10. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Рідна мова: Підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К.: Грамота, 2008. – 332 с.
11. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Українська мова: Підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К.: Грамота, 2009. – 303 с.
12. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Українська мова: Підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К.: Грамота, 2011. – 335 с.

Куш Н.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та арабської філології,
Міжрегіональна академія управління персоналом*

СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ ПРИЙМЕННИКОВІ ЕКВІВАЛЕНТИ: СЕМАНТИКА УМОВИ

Передумови й шляхи реалізації семантичних відношень умови новітніми прийменниковими одиницями – питання цікаве й різноаспектне. Попри чималу кількість наукових розвідок на разі лишається недостатньо вивченою семантична класифікація прийменників (наповнення семантичних груп, семантичні відтінки в межах певного семантичного поля, лексикографічна фіксація щодо реалізовуваної ними семантики).

Отож перед нами стоїть мета дослідити бодай невелику частку семантичних відношень, яку здатні реалізовувати сучасні українські прийменникові еквіваленти, – семантику умови.

Останнє десятиліття внесло свої корективи у висвітлення проблеми службових частин мови. Нарешті ці одиниці знайшли своє належне потрактування й гідне місце в системі частин мови (найпомітніші праці І. Вихованця, З. Іваненко, робота Міжнародного проекту з питань вивчення прийменників, зокрема праці А. Загнітка, І. Данилюка, Г. Ситар, І. Щукіної, М. Всеволодової, М. Конюшкевич, Ч. Ляхура та ін.). Однак безупинний рух української мови в бік її розширення, повернення до власного коріння не може не торкнутися службових слів, прийменників зокрема. Чільну позицію в цьому переліку посідають новітні прийменникові одиниці – прийменникові еквіваленти (далі – ПЕ).

ПЕ ми розуміємо як функційні лексико-граматичні одиниці, здатні разом з відмінковою формою імені виконувати роль прийменника, проте ПЕ є точнішими з погляду реалізуваної ними семантики внаслідок смислового наповнення лексичнозначущого компонента всієї прийменникової одиниці.

ПЕ умови реалізують семантику умови комплексно з формами називного, родового та знахідного відмінків. Конструкції з наз. в. передбачають уживання таких ПЕ умови: *при температурі, при температурі більш (е) / вище / менш (е) / нижче (а)ніж / чим / як, при температурі не більш (е) / вище / менш (е) / нижче (а)ніж / чим / як*. Усі ПЕ цієї групи є параметричними конструкціями з основою *при температурі*, де первинний компонент *при* в препозиції щодо семантично значущого компонента вживаний на позначення явища, події, які виступають умовою чого-небудь. Лексичне значення іменного компонента *температура* (іменник у дав. в. однини) містить чітку вказівку на температуру, за якої можлива та чи та дія: *Гаряче калібрування здійснюється при температурі 850-900 С...* (5). У постпозиції до головного компонента використовувані як допоміжні синтетичні (однокомпонентні) ПЕ, сполучники, заперечна частка *не*. Додаткові компоненти *більш (е) / менш (е)* визначають інвентар умов, за яких можлива та чи та дія: *Згідно досліджень, при температурі більше ніж +25 градусів за Цельсієм, на автошляхах стається значно більше дорожньо-транспортних пригод* (6). Заперечна частка *не* як додатковий елемент звужує коло умов, необхідних для виконання певної дії: *Зберігати халву потрібно при температурі не вище як 18°С...* (2).

З формою род. в. на позначення семантики умови вживані ПЕ типу: *в атмосфері, в (у) міру, в (у) присутності, в умовах, за відсутністю, при вмісті, при температурі нижче, при температурі нижче від...до, при температурі нижче від...і до, при умові, рахуючи від, рахуючи з (зі, із) та ін.* Уживання род. в. загалом позначуване використанням тих самих первинних прийменників, і в препозиції, і в постпозиції щодо лексичнозначущого компонента. Первинні компоненти *в (у), за, під, при* в препозиції щодо стрижневого компонента ПЕ визначають його відмінкову форму. Оскільки ці компоненти, виражені первинними прийменниками, є багатозначними, то залежно від контексту вони можуть брати посильну участь у вираженні тих чи тих семантичних відношень. Напр., первинний елемент *при* допомагає у вираженні семантики умови і вказує на дію або процес, які застосовують за певних обставин, за необхідності: *Деревне вугілля застосовують при потребі виплавлення чистого*

від сірки чавуну для вироблення високоякісної сталі (5). У позиції після генетично повнозначної словоформи вживані характерні для род. в. первинні компоненти від, до, від...до і вторинний прийменник близько як допоміжний. Вони не несуть яскравої семантики умови, а лише вказують на кількість умов, необхідних для здійснення чогось. Так, первинний компонент від визначає початок дії, що відбувається за певних умов: Зберігати при температурі від 0С – 35С, уникаючи попадання прямих сонячних променів (1). Компонент до завершує набір умов, за яких можлива дія: Електроди ЭА400/10У з основним покриттям, призначені для зварювання устаткування з корозійно-стійких хромнікелевих і хромнікельмолібденових сталей, що працює в агресивних середовищах при температурі до 350°С... (4). Поєднання первинних компонентів від...до характерне для конструкцій на означення дії, для виконання якої необхідний чітко визначений перелік умов: Ґрунт необхідно зберігати в щільно закритій тарі, оберігаючи від впливу вологи, пилу і прямих сонячних променів, при температурі від +50 С до +400 С (3). Заперечна частка не як додатковий елемент обмежує коло обов'язкових умов: Зберігати при температурі не нижче 6 С (2).

З род. в. уживані ПЕ в умовах, за умов, за умови, при умові, лексичне значення повнозначних словоформ яких збігається з їхньою семантикою. Ці ПЕ мають здатність до вираження семантики умови, враховуючи лексичне значення генетично повнозначного компонента. Їхня семантика чітко виявляється й поза контекстом: Діагностика поверхні твердого тіла при умові повного зовнішнього відбивання Х-променів (7).

З іншого боку, збіг лексичного значення повнозначного компонента з позначуваною ПЕ семантикою звужує семантичне коло таких одиниць й обмежує їхнє вживання серед інших семантичних груп, навіть контекстуально.

Семантику умови зі знах. в. виражають ПЕ в (у) боротьбі за, з розрахунку на, при температурі понад, рахуючи. У препозиції щодо генетично повнозначної словоформи вживані первинні компоненти в (у), з, при, які разом із лексичнозначущим компонентом ПЕ вказують на умову, необхідну для виконання певної дії. Вибір первинного компонента при обґрунтовано з позиції семантики умови в межах параметричних ПЕ з повнозначним компонентом температура. Форму знах. в. визначає первинний компонент понад у постпозиції щодо головного елемента, що не пов'язується з семантикою умови, однак у рамках ПЕ з початковим компонентом при температурі він допомагає у вираженні умовних семантичних відношень: Однак при температурі понад 43° С у людини спостерігається інактивація ферментів, часткова денатурація білка (8).

Отже, ПЕ, уживані на позначення семантичних відношень умови, підтверджують загальномовні тенденції розвитку української мови в бік її розширення, здатності до найточнішого вираження думки, чого, власне, і вимагають сучасні умови спілкування. На разі ПЕ, загалом службові частини мови, є предметом актуальних досліджень з погляду семантики, дериваційних можливостей, порівняльно-історичного аналізу тощо.

Список використаної літератури:

1. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови / І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1980. – 285 с.
2. Всеволодова М. В., Кукушкина О. В., Поликарпов А. А. Русские предлоги и средства предложного типа. Материалы к функционально-грамматическому описанию реального употребления. Кн. 1: Введение в объективную грамматику и лексикографию русских предложных единиц / Под общ. ред. М. В. Всеволодовой. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 304 с.
3. Загнітко А. Українські прийменники: інвентар і структура / Загнітко А., Данилюк І., Ситар Г. // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць / укл. А. Загнітко [та ін.]. – Донецьк: ДонНУ. – Вип. 12. – 2004. – С. 41–47.
4. Конюшкевич М. Белорусские предлоги и их аналоги: принципы атрибуции при флормировании реестра / М. Конюшкевич // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць / укл. А. Загнітко [та ін.]. – Донецьк: ДонНУ. – Вип. 15. – 2007. – С. 142–149.
5. Ляхур Ч. Перспективы лексикографического описания предложной системы славянских языков (на материале польского языка) / Ч. Ляхур // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць / укл. А. Загнітко [та ін.]. – Донецьк: ДонНУ. – Вип. 13. – 2005. – С. 78–80.

Список використаних джерел:

1. Будівельна компанія «Сандрабуд» // <http://sandrabud.com/users/index.php?36>
2. ВАТ «Полтавський хлібокомбінат» // <http://hleb.poltava.ua/ukr/hlebzhib.php>
3. ЗАТ Чернівецький хімзавод // <http://himzavod.com.ua>
4. ООО «СВ технология»: Сварочное оборудование и материалы // <http://www.svweld.com.ua/index.php?action>
5. Прейс Г. О. Технологія металів та інших конструкційних матеріалів / Г. О. Прейс. – К.: Вища шк., 1973. – 510 с.
6. Психологія: MANNTON – чоловічий онлайн журнал // <http://mannton.com.ua/category/psychology/>
7. Реферат: Діагностика поверхні твердого тіла при умові повного зовнішнього відбивання Х-променів // http://www.lib.ua-ru.net/diplom_inode/9865.html
8. Фізіологія: Температура тіла людини та її регуляція // Бібліотека он-лайн // <http://www.readbookz.com/book/199/7572.html>

Лученко Ю.В.

*викладач української мови та літератури,
Таращанський агротехнічний коледж
імені Героя Радянського Союзу О.О. Шевченка*

СПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАШ ЧАС

Мова дарується нам не лише як засіб розуміння, адже процес її творіння неспинний та багатогранний, це невичерпна скарбниця духовності. Будь-яка мова народжується і зростає в своїй культурі та своїй традиції. Саме це й становить підвалини для народу в самопізнанні себе як окремого етносу, саме тут відбувається ідентифікація національності всіх і кожного. Тому варто повсякчас пам'ятати величезне значення мови в національному русі, ставити її на почесне місце серед головних наших питань.

Українська мова, яку ми з вами знаємо сьогодні, безсумнівно є багатомістовим надбанням українського етносу. А в умовах відродження наша державна солов'їна набула характерних ознак та значення для свого народу. Саме вона стала вирішальним фактором самотності високообдарованого, проте століттями гнобленого українського народу, виразником інтелектуального і духовного життя.

У зв'язку з цим цілком очевидною є актуальність даної роботи, а саме: зародження, розвиток і шлях української мови до сьогоднішніх днів.

Для глибшого дослідження сприйняття української мови в наш час вважаємо за необхідне спочатку простежити особливості її становлення. Всі ми розуміємо, що поява національної мови не відбувається за роки й декади, повноцінне формування продовжується до сотень, а частіше й тисяч років. Це звичайна справа, адже вона проходить процес свого становлення через велику кількість поколінь. Мову поглиблюють і збагачують, її розвивають і удосконалюють. Вона захоплює особистий життєвий досвід народу, становить частину його менталітету. З роками та під дією навколишніх факторів мова адаптується до околичного природного середовища та до мінливих умов життя.

Ще в давні часи на Україні, коли люди хаотично селилися і розселялися, було безліч племен і відповідно – мов. Можна помітити, що і на сьогоднішній день не лише у віддалених селах України, але й в різноманітних регіонах свої мовні і діалектні особливості. В кожній такій місцині живе своя історія, не властиві нікому звичаї та обряди [1].

Чому ж племінні мови не збереглися в повному обсязі? Відповідь лежить на поверхні: майже всі тогочасні говірки були досить обмежені. Тут і невеликий словниковий запас, і досить бідний синтаксис, і нехватка морфологічних засобів. Ця нестійкість призводила до злиття племен, а відповідно – і їхніх мов. Такі «альянси» згодом могли прикріпляти ще більше племен, витісняючи їх мову, але забираючи собі від неї все найкраще.

Існують різноманітні точки зору щодо походження української мови. Досить велика кількість авторів стверджує, що вона у вигляді, близькому до сучасного почала формуватися приблизно в VI-VII ст. н. е. Ніякі припущення не можна приймати беззастережно, а це ще й не знаходить фактичних підтверджень. Звичайно, неможливо дати точну дату виникнення мови, так як на даний момент накопичений величезний масив, в якому лексика, а також граматичні та фонетичні особливості переходили від однієї мови до іншої. Зараз навіть немає точної відповіді на запитання щодо кількості конкретних мовних особливостей, щоб виокремити саме мову, а не діалект [1].

Сьогодні, у світлі нещодавніх політичних подій в нашій країні, Україна та українці стали відомі у всьому світі. І якщо раніше ми часто були віднесені до Білорусії або Росії, то зараз наша нація та її атрибути стали відокремленими.

Так, у світі популяризувались модні тенденції щодо носіння вишиванок, вінків та вивчення української мови [2].

Для того, щоб дізнатись як сприймають українську мову на сьогоднішній день, ми провели експеримент за допомогою вітчизняних та зарубіжних ресурсів Інтернет. Було опитано 50 респондентів (25 з яких є громадянами України, 25 – інших держав). Результати експерименту приводимо нижче.

Для висвітлення повноцінної картини, нами була складена анкета, яка містила наступні запитання:

1. Як ви можете охарактеризувати своє ставлення до української мови?

- а) вкрай позитивно;
- б) позитивно;
- в) негативно;
- г) вкрай негативно;
- д) мені байдуже.

Відповіді розподілились наступним чином (рисунок 1):

80% українців показують дуже позитивне відношення до рідної мови, 16% також оцінили своє ставлення як позитивне, в той же час близько 4% виявились байдужими.

Щодо іноземних громадян, тут більшість показують негативне ставлення (близько 52%), 28% виявили байдужість, в той же час 20% опитаних позитивно відносяться до української мови.

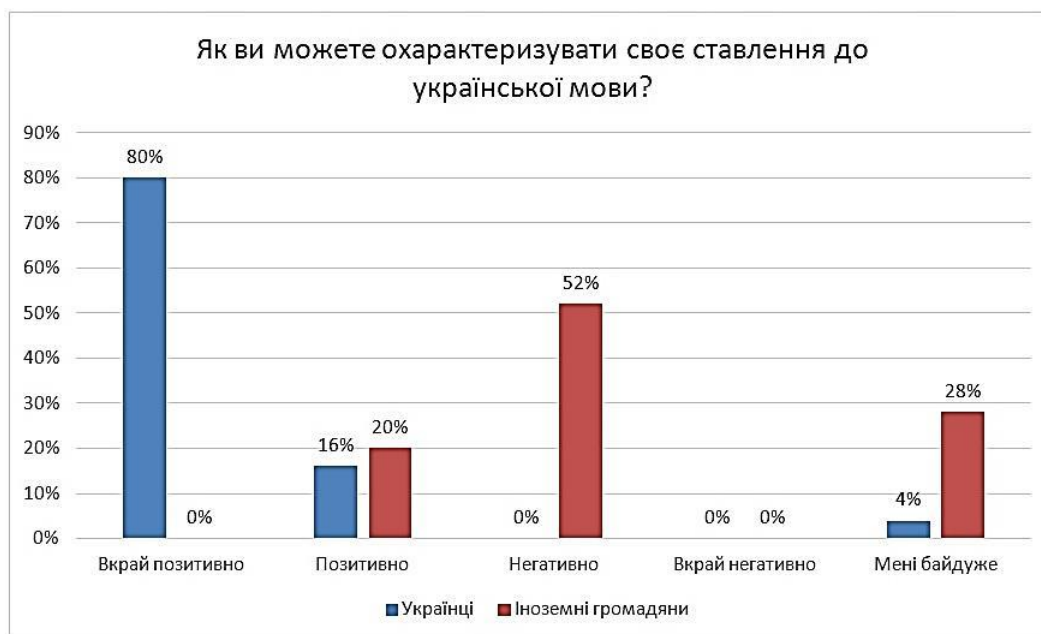

Рис. 1. Відповіді респондентів на перше запитання анкети

Джерело: розроблено автором

Наступне питання ми сформулювали для того, щоб дізнатись роль політичної кризи в Україні у формуванні підвищеної уваги до української мови.

2. Чи можете ви стверджувати, що ваше ставлення до української мови не змінювалось за останні 3 роки?

- а) так;
- б) ні.

Розглянувши рисунок 2 бачимо, що більшість українців впевнена у своєму ставленні до рідної мови та не вбачає будь-якого впливу зі сторони останніх подій в Україні, однак 40% опитаних все ж припускає можливість певних змін. В той же час більшість іноземних громадян (89%) вважає причиною свого ставлення політичну революцію в Україні.

Рис. 2. Відповідь респондентів на друге запитання анкети

Джерело: розроблено автором

Інше запитання було адресоване лише українцям.

3. Чи ви спілкуєтесь українською мовою?

а) так, завжди спілкуюсь;

б) розмовляю українською мовою в певному середовищі (серед родичів/на роботі/ в навчальному закладі);

в) розмовляю українською лише тоді, коли до мене звертаються українською;

г) взагалі не спілкуюсь українською.

З рисунку 3 бачимо, що лише 4% взагалі не спілкуються українською мовою з оточуючими, при цьому близько 72% завжди використовують її або ж розмовляють у певному середовищі, яке вимагає цього.

Провівши дослідження, результати якого відображені в даній статті, ми можемо стверджувати, що на сьогоднішній день більшість українців показує позитивне ставлення до рідної мови, частково воно сформоване політичною революцією в Україні (через надмірне використання проукраїнських гасел та єднання народу) [3]. Однак, як показало опитування лише 36% українців щоденно спілкуються рідною мовою. Більшість використовує її лише за необхідності.

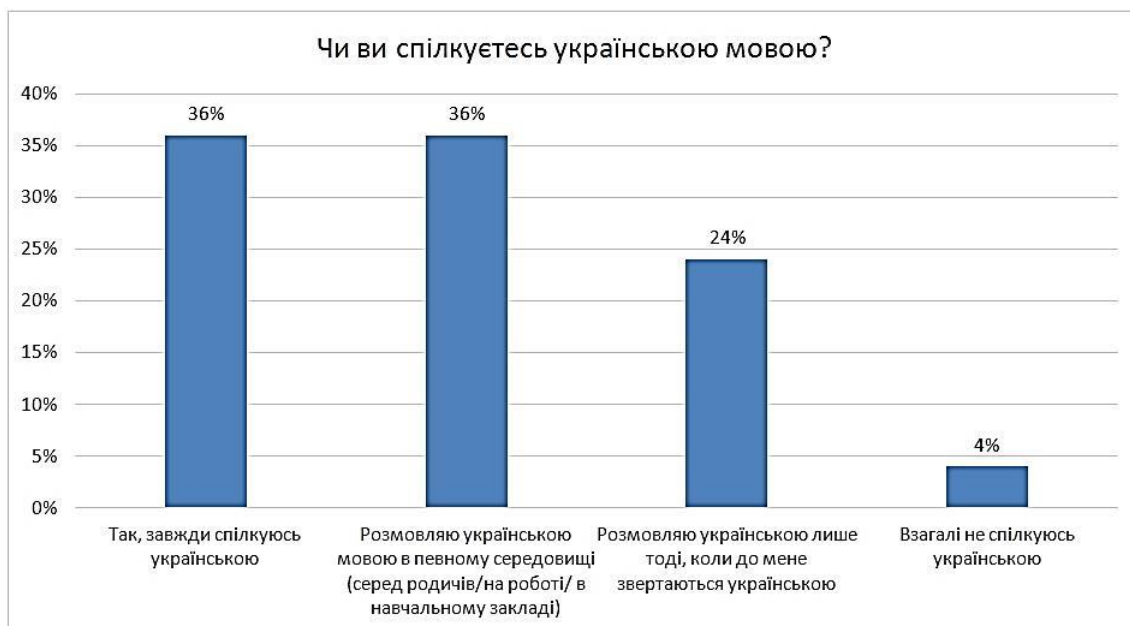

Рис. 3. Відповіді українців на третє запитання анкети

Джерело: розроблено автором

Що ж до іноземних громадян, можна стверджувати, що популярність української мови також підвищилась за рахунок гучних подій в Україні.

Символічний вислів із глибоким змістом мають слова давньогрецького філософа Сократа: «Заговори, щоб я тебе побачив». Саме від нас залежить, якими постануть українці в очах інших народів. Ми бажаємо, щоб про нас знав увесь світ, хочемо бути освіченими та багатомовними. Задля цього маємо засвітитися палкою любов'ю передусім до рідної мови як до найсвятішого скарбу нашої нації.

І щоб слово та рідна мова не втрачали своєї магічної сили, ми маємо пам'ятати мудру пораду Максима Рильського: «Мова – втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любімо її, вивчаймо її, розвиваймо її! Борімося за красу мови, за правильність мови, за приступність мови, за багатство мови...».

Список використаних джерел:

1. Городиська О. І. Теоретичні та відомості про зародження і розвиток української мови // *Gorod100*. – 2015. – № 1. – С. 2-6.
2. Горобець А. А. Вплив української революції на сьогоднішній день // *Українська культура*. – 2015. – № 6. – С. 21-25.
3. Мільченко О. М. Подобиці революції гідності // *Журналіст України*. – 2015. – № 3. – С. 7-10.

Манько А.М.

студентка,

Науковий керівник: **Пінчук Т.С.**

кандидат філологічних наук, професор,

декан факультету української філології та соціальних комунікацій,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПТОСФЕРА ПОЕЗІЇ ВІТАЛІЯ СТЕЦУЛИ

Віталій Степанович Стецула – поет-початківець, студент юридичного факультету Сумського державного університету. Не дивлячись на свій юний вік та фах, В. Стецула захоплюється написанням проникливої поезії, що виходить далеко за межі проб пера чи хобі. Вони різні за строфікою та почасти за жанром. Переважають вірші інтимної та філософської лірики, сповнені легкої меланхолії та барокової завуальованості, езотеричного та міфологічного струменів. Наразі перу автора належить близько 150 поезій. Натхненниками для такої багатой поетичної спадщини за досить короткий проміжок часу послужили митці різних епох та видів мистецтва: у літературі – це твори пізніх романтиків, символістів, ранніх модерністів, «молодомузівців», «празької поетичної школи»; серед майстрів образотворчого мистецтва – це творчість прерафаелітів, імпресіоністів, символістів, митців епохи ар-нуво та інші видатні діячі.

Розглядаючи концептосферу поетичного поля В. Стецули, можна виокремити такі провідні взаємопереплетені концепти: самотність, смерть, мистецтво, кохання, вічність, музика та інші.

Концепт *самотності* реалізовується через такі складові, як: мовчання / німота; спокій; сновидіння чи, навпаки, інсомнія; спогади; фізичний чи психологічний біль (зітхання, сльози, смуток, печаль, втома, забуття, духовна тюрма тощо). Доречно підкреслити, що одними з головних тропів для вираження цих концептів виступають метафори (найчастіше – уособлення та персоніфікації) та епітети: *«І горнеться до тебе самота, // І відчиняє срібними ключами // Ту клітку туги, звідки вируна // Мовчання тінь понад світами» («Там ніжна тінь мовчання постає...»)* [1]. При цьому важливим залишається факт того, що мовчання постає не просто фізичною неспроможністю до вербального чи невербального спілкування, воно, навпаки, як і більшість понять у поезіях автора, набуває одухотвореності, переходячи з абстрактного поняття в поетичний образ. Мовчання, як і людина, має свою тінь, дух: *«Там ніжна тінь мовчання постає» («Там ніжна тінь мовчання постає...»)* [1]; *«Хлюпоче дух розбитого мовчання, // Мов пошесть днів витоптує посів, // І божеволіє в своїм триванні» («Об гостру ринь багрових вечорів...»)* [1].

Поняття спокою та сну (фізіологічного стану спокою та відпочинку, при якому майже повністю припиняється робота свідомості [таким чином, поступаючись місцем безсвідомому]) переплітаються між собою, часто утворюючи своєрідний епіцентр думок ліричного героя, які можуть

залишитися недоказаними у час повної розумово-фізичної активності, тоді як під час сну активно проявляють себе: *«Де пелюстками снів суцвіття голубе // Мед спокою розсіює по травах, // Іскриться серце смутком золоте, // Проміння силе в сутінки туманні. // А на їх хвилях в даль віків пливе // Солодких спогадів човен останній»*; *«А зорі білими холодними руками // Вколисують усі земні чуття, // Що леготом журливим тануть»* («Там ніжна тіль мовчання постає...») [1]; *«Ти сама не зчулась, як заснула з жури, // А у снах витають ворони понури»* («Річкове зітхання, сизі сльози зливи...») [1].

Інсомнія також часто являє собою характерний стан самотнього існування, упродовж якого людина намагається упорядкувати веремію власних думок: *«Знов тобі не спиться, дум снується кужіль, // Дух на самотині за минулим тужить»* («Річкове зітхання, сизі сльози зливи...») [1].

Фізичний чи психологічний біль – це, мабуть, чи не найголовніші репрезентанти концепту *самотності* у поетичному доробку В. Стецули. Вони далеко не однорідні: зітхання – *«Річкове зітхання, сизі сльози зливи»* («Річкове зітхання, сизі сльози зливи...») [1]; сльози – *«Ген на горі водять хороводи тіні, // Серденько виймають їхні плачі-співи»* («Річкове зітхання, сизі сльози зливи...») [1]; *«Коли ж злетить із вуст Її зітхання, // Прийде печаль до Неї в напівсні // Епох, що переходять у зникання, // І душ скорботних стрінуться жалі»* («Хай Ніч тремка спочине на плечі...») [1]; втома, смуток – *«...Крізь сутінь слів врочисто плине втома // І в сяйві потопає моїх забутих вітражів»* («Не вимовить душу туманами й марами повну...») [1]; *«Та не займай густу вуаль знемоги, // Що ляже на зчужілих милих рисах, // У ній відбилися пройдені дороги // Ногами босами по смутку листя...»* («Хай Ніч тремка спочине на плечі...») [1]; крик відчаю – *«Самотнім ревом повниться простір, // Так було досі і так буде завше»* («Триликість снігопаду»); забуття – *«Вуста торкає шовком забуття»* («Там ніжна тіль мовчання постає...») [1].

Самотність є логічним наслідком духовних кайданів, якими обплутує себе людина. Про це неодноразово згадує митець у своїх поезіях: *«І колись ми край неба побачимо вершинок сивих... Що іскру пам'яті вернуть із позачасної тюрми»* («Ми Осінньої княжни бранці останні...») [1].

При цьому самотність ліричного героя часто є не цілковитою. Її переривають присутність потойбічних сил: предковичних духів, певних відголосків минувшини, як-от в поезії *«Коли у самоті ти йтимеш стежкою стрімкою...»*: *«Коли у самоті ти йтимеш стежкою стрімкою, // Й смеркові ліси озвуться грізно навкруги, // Хай не займає тебе страх холодною рукою: // Се ж тільки ми – твої забуті й стомлені брати»* [1]. Серед багатства троп, використаних у поданій поезії, особливо варто виділити метонімію: *«Сопілок мовкли ніжні голоси, й співали кузні, // Ревли трембіти зранені – провісники біди»* [1].

Центральними образами концепту *самотність* є: осінь (з усіма характерними для неї явищами: дощем, туманом, напівмертвою природою) – *«Ми Осінньої княжни бранці останні, // З тихоплинним дощем у пожовклих серцях // Ллється нам у бокали цикута смеркання – // Наші сні заблукали в минулих віках»* («Ми Осінньої княжни бранці останні...») [1]; ніч – *«Коли*

бринить твій голос між хоралів ночі» («Не вимовить душу туманами й марами повну...») [1]; «Хай Ніч тремка спочине на плечі. // Не руш гладінь погідного спокою («Хай Ніч тремка спочине на плечі...») [1]. Ці образи часто одухотворені, олюднені. Саме тому для їх вираження автор здебільшого використовує такий засіб художньої виразності як асоціонім: «І Ніч завмре в журбу свою закута»; «Попливе із грудей калинова сльоза, // Блиском Ніч сполотнілу розбудить. // І побачить Вона в лебединах руках // Твоїм бодем розтерзані струни» («Хай Ніч тремка спочине на плечі...») [1].

Концепт смерті в різних іпостасях за своєю частотою вияву в поезіях наближається до концепту самотність: «Вогників смарагди мріють в очереті // І зовуть пізнати цвіт чарівний Смерті. // Вітерець над ставом пестить вербам коси – // У тобі печаль будить стоголосу» («Річкове зітхання, сизі сльози зливи...») [1]. При цьому смерть – це не моторошне очікування закінчення буття, а просто логічне його завершення, перехід в інший вимір існування. Саме тому життя і смерть нерідко стоять поряд в поезіях В. Стецули: «Життя і смерть вмістити в карбах слова, // Вловити істини блаженний фіміам // Баглось мені в безумстві молодому, // В рядках воздвигнути Природи храм» («Життя і смерть вмістити в карбах слова...»); «А смерть – то в Нове ланка провідна, // Священна в існування крузі» («Пантеїзм») [1].

Концепт смерті логічно переданий завдяки палітрі характерних кольорів та відтінків – чорному сірому і блідому: «Проникне лезо чорноти у груди кволі – // І скнію знову я своєму домі посірілім. // І знов шляхи твої для мене невідомі... // Тільки тихо шепоче мій вірний делірій» («Не вимовить душу туманами й марами повну...») [1]; «Розлилось війни тамоване здавна багаття, // І згарищ чорний іній впав на полонини, // Немов Мари нездолане страшне прокляття. // І наше майбуття відходило із димом» («Коли у самоті ти йтимеш стежкою стрімкою...») [1].

Центральними образами концепту смерті є: ворони – «Ворони-блукальці викрали твій подих» («Річкове зітхання, сизі сльози зливи...») [1]; трембіти – «Ревли трембіти зранені – провісники біди» («Коли у самоті ти йтимеш стежкою стрімкою...») [1].

У поезіях В. Стецули концепт вічність часто виступає симетричним до абсолюту, однак невіддільним від барокових ідей (людина – піщинка у Всесвіті): «У очах тих бачиш вічності потоки: // Полум'я життя обертають в спомин. // А твоя жаринка тліє гірко-тихо – // Ось її вкриває лиха темний вихор» («Річкове зітхання, сизі сльози зливи...») [1]; «І чорніє над нами вежа Вічності здавна, // Сірі тіні сховали у ній наш співучий вогонь. // І ждемо ми гінців із країни нового світання, // Хоча попелом квітнуть лінії наших долонь» («Ми Осінньої княжни бранці останні...») [1].

В останньому катрені поезії «Коли у самоті ти йтимеш стежкою стрімкою...» концепт вічність чітко змальований в циклічності природнього колообігу: «Та сні пройшли, а нас зостатись доля // В камінні, вітті, у джерельній бистрині, // Щоб торувати споконвічний шлях до волі – Знайти його продовження в тобі» [1].

Центральним образом концепту вічність виступає Всесвіт, що фігурує в багатьох поезіях митця: «*Сторінки множать наші власні тіні // І тільки в них ми Всесвіт відкриваєм*» («*Життя і смерть вмістити в карбах слова*») [1].

Отже, у концептосфері поетичного доробку В. Стецули концепти *самотності, смерті та вічності* займають центральне місце. Поезії митця мають глибинний зміст, багату систему образів, широку палітру засобів художньої виразності, міфологеми. Подальші дослідження в цьому напрямку сприятимуть більш широкому висвітленню особливостей поетики молодого автора.

Список використаних джерел:

1. Черлена туга. Суспільна група [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/1556911414598441/?fref=ts>

Матвійчук У.Д.

здобувач,

Львівський національний університет імені Івана Франка

РИТМІЧНІ ФОРМУЛИ МУЗИЧНОСТІ У ЗБІРЦІ Б.І. АНТОНИЧА «ПРИВІТАННЯ ЖИТТЯ»

«Музичність», як літературознавче поняття, є одним із ключових у дослідженнях літературних творів, що стосуються синтезу мистецтв. Його інтерпретація зосереджується на певних аспектах аналізу твору, серед яких можна виокремити, зокрема, наступні: ритміка, фоніка, лексика та структура літературного твору.

Ритмомелодика твору є вихідним пунктом розвитку музичності, аналіз якої варто здійснювати на основі літературознавчих та музикознавчих підходів. Аналіз віршових розмірів крізь призму музики дає змогу розширити інтерпретаційну сферу досліджень на основі взаємодії двох мистецтв (поезії та музики).

Вартим уваги є дослідження Л. Ніколаєвої, що стосується музичних інтерпретацій творів Івана Франка. Аналізуючи музичні версії Франкових віршів, зокрема музичні твори М. Лисенка та Б. Лятошинського, дослідниця вказує на взаємозалежність віршованої і музичної побудови внаслідок покладення Франкового твору на музику Б. Лятошинським [3, с. 165-166].

Дане дослідження ще раз підтверджує доцільність використання міжмистецького перекладу поетичного твору (мається на увазі трансформація поетичного твору в музичний на основі літературознавчих та музикознавчих методів дослідження).

Поетична творчість Б. І. Антонича звернула на себе увагу дослідників великою мірою саме через її музичність, яку аналізують у своїх працях

Л. Стефановська, М. Ільницький, Д. Павличко, І. Даниленко, М. Науменко, А. Бондаренко.

Першу збірку Б. І. Антонича «Привітання життя» часто називають учнівською. Але саме у ній знаходимо найбільшу кількість формально-версифікаційних експериментів. Зокрема, Ю. Андрухович вказує на те, що дебютна збірка письменника характеризується насамперед строфічно-метричною різноманітністю [1, с. 21].

Як зазначає Д. Павличко, у збірці «Привітання життя» Б. І. Антонич ставить перед собою розмаїті завдання на винахідливість у ритмомелодиці строф. Прикладом задачі на поєднання ритму, мелодії і графічного зображення вірша можна вважати закінчення поезії «Осінь» [4, с. 9].

У поезіях збірки «Привітання життя» автор використовує всі можливі поетичні ритми, а також, крім поліметричних, маємо поєднання ямба та хорей (ямбічно-хореїчні поезії).

У збірці «Привітання життя» налічуємо 6 поліметричних поезій: «Пісня про вічну молодість», «Баляда про тінь капітана», «Осінь», «Копання картопель», «Ідилія», «Гімн життя». Відсоткове відношення метрів у даних поезіях відповідно становить: хорей – 18%, ямб – 11%, пірихій – 5%, дактиль – 4%, амфібрахій – 53%, анапест – 9%.

У поліметричних поезіях автор мелодично поєднує трискладові метри з двоскладовими. Зокрема у поезії «Копання картопель» кожен чотиривірш починається двоскладовим амфібрахієм, який у наступних строфах переходить у поєднання амфібрахія і хорей, а також амфібрахія та ямба. Помітно, що у таких комбінаціях ямб завжди передує амфібрахію, а хорей стоїть після нього. Ці дві ритмічні формули (1я+1амф та 1амф+1х) є абсолютно однаковими за кількістю наголошених та ненаголошених складів. Відмінність полягає лише у їх поділі на стопи: ~~~~ («по сивім полі», «дими кружляють», «цвітуть вогнями», «а часом жовте», «угору осінь» [2, с. 66]). Спробуємо трансформувати ці метричні формули у музичний ритм за допомогою нот (1амфібрахій+1хорей – Рис. 1; 1ямб+1амфібрахій – Рис. 2).

Рис. 1.

Рис. 2.

Помітно, що для кращого виокремлення цих метрів, доцільним є використання пауз (шістнадцятих) між ними. Вони є ледь відчутні, але все ж таки необхідні, для того щоб передати відмінність цих двох музичних уривків.

У збірці «Привітання життя» маємо 6 хореїчних поезій («Пісня змагунів», «Ситківка», «Перший сніг», «Коломийка про провесну», «Октостих», «Велика подорож»). Однією з характерних рис цих поезій є довжина рядка, яка в

більшості поезій становить від 7 до 9 стоп. Відсоткове відношення хорейчних стоп та пірихіїв становить відповідно 74% і 26%, що свідчить про ритмічну рівномірність музичного звучання віршів.

Ямбічних поезій налічуємо 39, зокрема, весь цикл «Зриви і крила» – це сонети, написані 5-стоповим ямбом, який фіксуємо також у поезіях «Дівчина з диском», «Змагання атлетів», «Романтизм», «Молодий поет», «Прочитан», «Любов», «Ідеал», «Альхемія», «Бджола», «І», «Подорож літаком», «Підсвідомість», «Гіпнолизер», «Мурашник», «Шум», «Товариство», «Пісня бадьорих бродяг», «Прощання школи». 3,4-стоповим ямбом написана поезія «Скок жердкою», 6-стоповим – «Пісня мандрівника» і «Людина», 5,6-стоповим – «Про строфу», 6,7-стоповим – «Привітання життя».

Відсоткове відношення ямбічних комбінацій становить відповідно: 4я-1п – 50%, 3я-2п – 15%, 5я – 9%, 5я-1п – 5%, 5я+н (ненаголошений склад вкінці) – 6%, 4я-2п – 3%, 3я-1п – 2%, інші комбінації – 10%. Помітно, що саме наявність п'ятискладових ритмів переважає.

Характерною ознакою п'ятистопового ямба у поезіях збірки «Привітання життя» Б. І. Антонича є його вираження у різноманітних ритмічних формулах, зокрема, 2я-1п-2я-н (~~/~/~/~/~/~/~/) (13%), 3я-1п-1я-н (12%), 5я-н (11%), 1я-1п-3я-н (10%), 3я-1п-1я (10%), 2я-1п-2я (8%), 5я (8%), 1я-1п-3я (7%), 1я-1п-1я-1п-1я (5%), 1я-1п-1я-1п-1я-н (4%), інші – 12% становлять поезії, ритмічні формули яких – 2я-2п-1я-н, 1п-1я-1п-2я-н, 1я-2п-2я-н, 1п-4я, 1п-2я-1п-1я, 1я-2п-2я, 1п-2я-1п-1я-н, 1п-1я-1п-2я, 2я-2п-1я (Рис. 3).

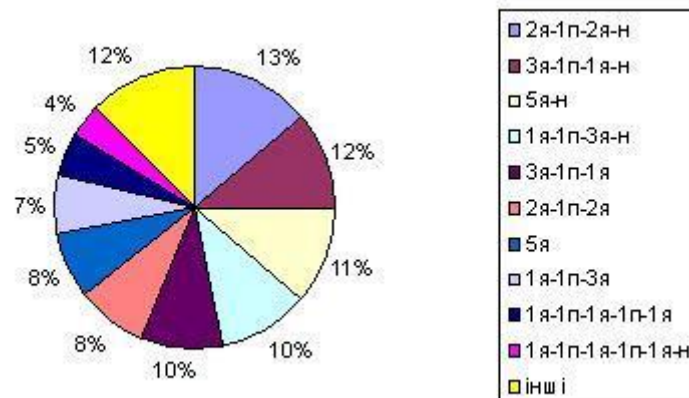

Рис. 3. Відсоткове відношення ритмічних формул 5-стопового ямба у збірці Б. І. Антонича «Привітання життя»

Завдяки міжмистецькому перекладу (інтерпретація музичності поетичного твору за допомогою нот) можна продемонструвати звучання ритмічних формул будь-якого віршового розміру (ямба, хорей і т. д.).

У збірці Б. І. Антонича «Привітання життя» найчастотнішим віршовим ритмом виступає ямб, зокрема, 5-стоповий. Тому доцільно буде спробувати передати його звучання за допомогою мелодії. Для цього варто використовувати співвідношення наголошених і ненаголошених складів з тривалістю нот, наприклад, наголошені – четвертні ноти, ненаголошені – восьмі ноти. При цьому вибір самих нот і тональності може бути довільним.

однієї теми, що сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення і почуттів учнів за рахунок залучення цікавого матеріалу, що також дає змогу з різних сторін пізнати якесь явище, поняття, досягти цілісності знань.

Ідея інтегрованого навчання нині надзвичайно актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, тобто освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити кожній людині можливості самостійно досягти тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватися у різних соціальних сферах [3; с. 122].

Інтеграція – важлива умова сучасної науки й розвитку цивілізації в цілому. Адже нинішня стадія наукового мислення дедалі більше характеризується прагненням розглядати не окремі ізольовані об'єкти, явища життя, а їх більш чи менш широкі єдності. Це вимога об'єднання в ціле певних частин чи елементів вважається необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого можливо сформувати в учнів соціокультурну компетентність.

Ефективним засобом її формування є міжпредметні зв'язки (з історією, етикою, математикою, літературою, географією, риторикою, живописом, музикою тощо), що характеризуються собою короткими принагідними вкраплення в урок відомостей з матеріалу інших предметів, які сприяють глибшому сприйманню, осмисленню виучуваного поняття або явища. Цей методичний прийом служить хоч і важливим, але допоміжним засобом, адже він лише певною мірою об'єднує знання школярів з різних предметів. Упроваджуючи міжпредметні зв'язки, кожний учитель формує в учнів насамперед знання зі свого предмета, а не про світ у цілому.

Тому в навчальній практиці, зокрема у вивченні української мови, доцільно ширше впроваджувати, розвивати інтегроване навчання як необхідний, важливий етап для подальшої інтеграції навчальних предметів, для формування компетенцій.

Через інтеграцію здійснюється компетентнісний підхід до навчання, тому учень сам у змозі обирати фундаментальні знання з різних предметів з максимальною орієнтацією на суб'єктивний досвід, що склався в нього під впливом як попереднього навчання, так більш широкої взаємодії з навколишньою дійсністю.

Саме інтеграція словесної творчості з різними видами діяльності дає можливість сформувати в учня здатність сприймати предмети та явища довкілля різнобічно, емоційно й водночас системно [2; с. 22]. Організація спостережень у процесі гри, спілкування з довкіллям, ознайомлення з музичним, живописним чи літературним твором є істотною проблемою в методиці інтегрованого уроку. Застосування інтегративного підходу на уроках української мови позитивно позначається на результативності формування в школярів мовленнєвих навичок. Вони характеризуватимуться вищою системністю, набуватимуть узагальненості, комплексності, усвідомленості.

Основними методичними принципами, які забезпечують інтеграцію завдань з мови, вважаються такі:

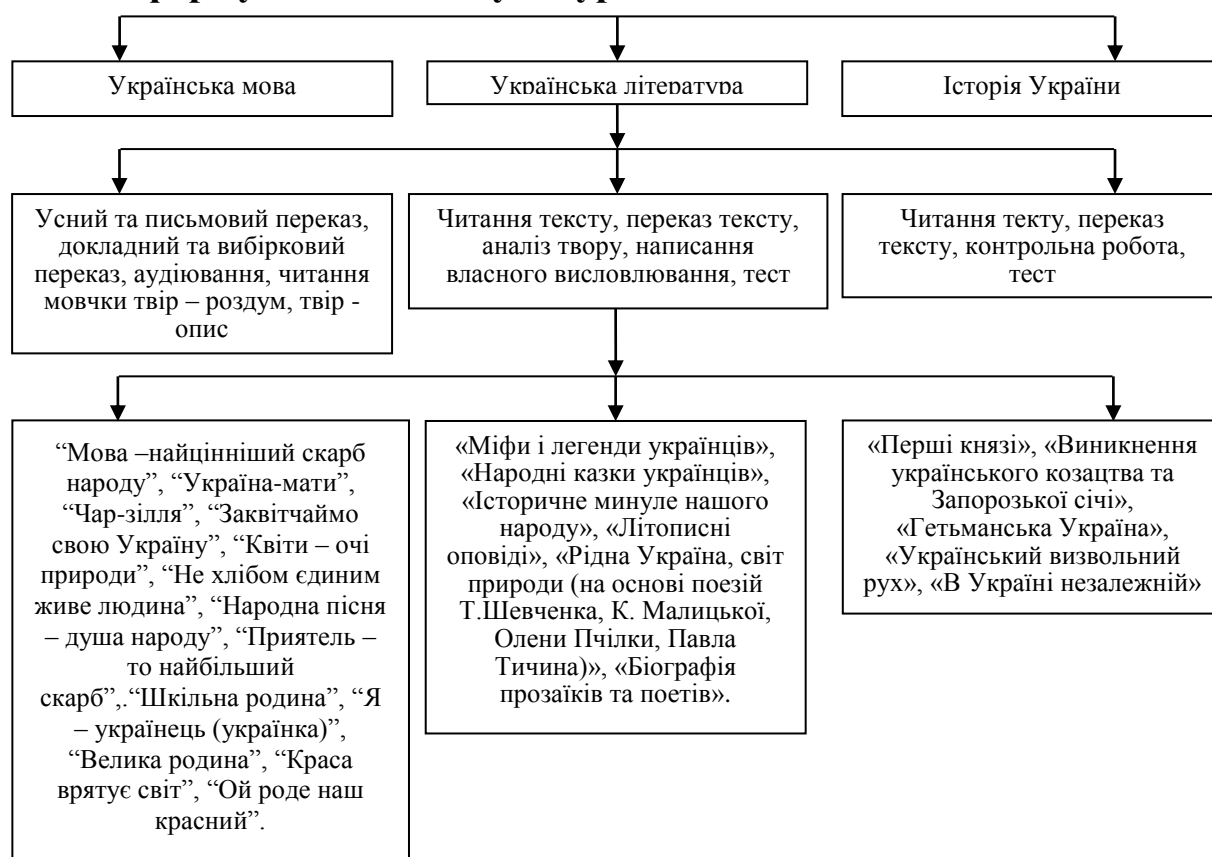
– постійний взаємозв'язок теоретичних відомостей (знань) з їх застосуванням; мовні знання в системі опанування мови є не самоціллю, а важливим засобом формування, вираження й удосконалення думки;

– активний характер навчання: опанування мови має стати активним процесом, який забезпечить органічне поєднання всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності – слухання, аудіювання, читання й письмо;

– мовні знання, мовленнєві уміння й навички слід розглядати як умову й компонент розвивального навчання [1, с. 7].

Оскільки програмою передбачена певна кількість усних та письмових уроків розвитку зв'язного мовлення, можна з'єднати їх в інтегрованому занятті, бо на кожному з них задіюємо всі види мовленнєвої діяльності: учні переказують тексти різних стилів та типів мовлення, створюють усні та письмові висловлювання (твір-розповідь, твір-опис, твір-роздум, діалог, словесне малювання). І, таким чином, треба побудувати інтегровану модель шкільного курсу формування соціокультурної компетентності з трьох навчальних дисциплін – української мови та української літератури, історії України, щоб учитель міг побачити, які види роботи, які тексти допомагатимуть йому сформувати зазначену компетентність. Отже, перший блок позначатиме предмет, другий – у яких видах роботи формується соціокультурна компетентність, третій – теми висловлювань учнів, відповідно до програми, які допомагають сформувати ключові освітні компетенції.

Модель формування соціокультурної компетентності п'ятикласника

Отже, на основі моделі бачимо, що цілісну україномовну особистість можна сформувати лише за допомогою інтегративного підходу.

У шкільному курсі мови вивчаються загальномовознавчі питання, які мають важливе освітнє, світоглядне, виховне значення. Соціокультурна компетентність формується на основі знань, що здобуто з різних предметів. Матеріалом для спостережень, аналізу й узагальнень повинна стати і мовна практика учнів з усіма її позитивними та негативними явищами.

Зважаючи на те, що в процесі мовлення доводиться вирішувати проблеми, пов'язані зі змістом висловлювання, його побудовою і мовним оформленням, необхідно застосовувати такі види роботи, які б формували певне комунікативне уміння. Близький до тексту переказ орієнтує лише на відтворення змісту, композиції, навіть мовних засобів. Твір за опорними словами вимагає осмислення змісту і продумування композиції. Твір за картиною формує уміння сприймати зміст, виражений засобами живопису, тут бачимо зв'язок з мистецтвом, і передати його засобами мови. Переклад вимагає добору еквівалентів до того, що висловлено мовою оригіналу. Отже, необхідно кожному виду роботи знайти найбільш доцільне для нього місце.

Створення системи розвитку зв'язного мовлення – завдання складне. Необхідно враховувати ряд чинників: формування комунікативних умінь (осмислення теми і головної думки, добір і систематизація матеріалу, що здобуті не лише на уроках мови, а й на уроках історії та літератури, реалізація задуму, удосконалення написаного), оволодіння усною і писемною формою висловлювань, типами і стилями мовлення. Усе це зумовлює багатогранність навчальної роботи. Однак у вирішенні всієї різноманітності проблем не може бути черговості – їх необхідно вирішувати комплексно. Найзручніше інтегрувати знання школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення.

У чинній програмі з української мови передбачено в 5 класі ґрунтовно працювати над поняттям про текст, його теми та основної думки, сформувати елементарні уявлення про основні типи та стилі мовлення. Загалом програмою передбачено тридцять два уроки розвитку зв'язного мовлення. Це письмові та усні, вибіркові та докладні перекази, читання мовчки та аудіювання тексту, твори-роздуми та твори-описи.

Провідну роль у створенні системи розвитку зв'язного мовлення відіграють використовувані на уроках тексти. Вони формують в учнів граничну чіткість і точність висловлення. Знання, здобуті на уроках розвитку зв'язного мовлення будуть допомагати п'ятикласникові не лише з української мови, а й можуть бути використані на уроках української літератури та історії.

Отже, інтегративні зв'язки дають змогу поглибити вивчення матеріалу без додаткових затрат, реалізувати взаємну систематизовану узгодженість, стимулювати учнів до використання набутих знань у повсякденній практиці та формують соціокультурну компетенцію п'ятикласників.

Список використаних джерел:

1. Біляев О. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 6-10.

2. Кобцев Д. А. Інтегроване навчання на уроках української мови: англійська мова, російська мова, українська література, зарубіжна література, історія України, етика. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 299 с.

3. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко. – К.: Вид. А.С.К., 2002. – 252 с.

4. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник. – К.: Вид. А.С.К., 2004. – 192 с.

5. Пометун О. Сучасний урок. Інтегративні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2004.

Поздрань Ю.В.

аспірант,

Інститут української мови

Національної академії наук України

**МАТЕРІАЛИ ПОЛЬОВИХ ЗАПИСІВ ЯК ОДНЕ З ДЖЕРЕЛ
«РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА»
ЗА РЕДАКЦІЄЮ А.Ю. КРИМСЬКОГО ТА С.О. ЄФРЕМОВА**

Важливим досягненням української перекладної лексикографії 20-х років ХХ ст. став «Російсько-український словник» за редакцією А. Ю. Кримського та С. О. Єфремова (далі – РУС), який більшість сучасних українських лінгвістів визнають одним із найкращих словників ХХ ст. Джерельна база РУСа представлена авторитетними працями різних стилів і жанрів, матеріалами польових записів та кращими зразками усної народної творчості, що об'єктивно відображали тодішній стан розвитку української літературної мови.

Опису джерельної бази РУСа у критичних розвідках приділено недостатньо уваги. Зокрема Л. С. Паламарчук [6] та П. Й. Горецький [3] відзначають, що для укладання української частини реєстру словника найповніше було використано українську класичну літературу та фольклорно-етнографічні джерела. Б. К. Галас заналізував записи, зроблені А. Ю. Кримським на Звенигородщині, як одне з основних джерел РУСа [2].

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю встановлення відповідності джерельної бази словника його дескриптивній нормативності через залучення до української частини реєстру лексики, яка функціонувала на території всієї тогочасної України.

Матеріали польових записів за кількістю цитування у РУСі перебувають на другому місці – 15,15% (5319 покликань) (порівняймо з покликаннями на художню літературу: 66,5%)* (*Підрахунки здійснено на основі приступних трьох томів РУСа (четвертий, як відомо, було знищено ще на етапі видання у 30-х роках ХХ ст.)). Таку тенденцію спостерігаємо й у «Словарі української мови» за редакцією Б. Д. Грінченка (далі – СлГр), оскільки автор вважав, що слова, записані «від народу», також дуже цінні, але вони посідають друге

місце після лексики з друкованих видань, адже дають лише один випадок вживання слова і не можуть бути перевірені чи доповнені іншими джерелами, також можливо, що збирач народних висловів зрозумів не основне значення слова, а побіжне [СлГр, с. 22].

За даними наших досліджень та інформацією списку скорочень авторів, джерел та місцевостей РУСа, матеріали польових записів були зібрані на таких територіях: Звенигородщина (1413 покликань – 26,56%), Київщина (1012 – 19,02%), Борзенщина (205 – 3,85%), Брацлавщина (198 – 3,72%), Богодухівщина (193 – 3,62%), Липовеччина (175 – 3,29%), Полтавщина (163 – 3,06%), Канівщина (130 – 2,44%), Новоград-Волинський повіт (Звягельщина) (99 – 1,86%), Лубенщина (89 – 1,67%) та інших 68 територіях (порядок джерел подано за кількістю цитувань). Усього 78 номінацій.

У тексті словника ми виявили певну кількість незадекларованих у списку скорочень назв місцевостей. Для їх встановлення звернулися до списку скорочень СлГр й здійснили пошук у пошукових системах мережі Інтернет. Таким чином, нам вдалося встановити такі назви місцевостей:

Скорочення в РУСі	Скорочення в СлГр	Вірогідна територія збору записів	Кількість покликань у РУСі (%)
<i>Волинь</i>		Волинська губернія	0,3
<i>Галич., Галичина</i>	<i>Галиц. (Галиція)</i>	Галичина	0,03
<i>Діниця</i>	<i>Донск. об. (донская область)</i>	Область Війська Донського	0,01
<i>Запоріжжя</i>		Олександрівський повіт Катеринославської губернії	0,03
<i>Ковельц., Ков. п.</i>		Ковельський повіт Волинської губернії	0,03
<i>Кубань</i>		Кубанська область	0,01
<i>Літин. п.</i>		Літинський повіт Подільської губернії	0,01
<i>Любеч.</i>		Чернігівська губернія	0,01
<i>Львів</i>		Львівський повіт Львівського воєводства	0,09
<i>Мозирц.</i>		Мінська губернія	0,01
<i>Новг.-Сів.</i>		Новгород-Сіверський повіт Чернігівської губернії	0,01
<i>Павлогр., Павл. п., Павлогр. п.</i>	<i>Павлогр. у. (Павлоградській уѣздъ)</i>	Павлоградський повіт Катеринославської губернії	0,15
<i>Прил. п., Прилуцьк. п.</i>		Прилуцький повіт Полтавської губернії	0,09

<i>Стародуб., Старод. п.</i>		Стародубський повіт Чернігівської губернії	0,03
<i>Угор.</i>	<i>Угор. (Угорщина)</i>	Угорщина	0,03

Під час детальнішого розгляду польових записів, зроблених на різних територіях, виявляємо, що найбільшу кількість лексичного матеріалу було зібрано на території Звенигородщини – 1413 покликань. Укладачі РУСа у передмові відзначають, що «з народніх записів на першому місці треба згадати збірку Голови Комісії акад. А. Е. Кримського з словами, протягом багатьох років записуваними в Шевченківському повіті на Звенигородщині» [РУС, том 1, с. VII]. Як стверджує Б. К. Галас, зміст «Українсько-російського словника, зібраного з народніх уст у Звенигородщині (Київщина)» А. Ю. Кримським представлений в РУСі на 35,5%, «при цьому варто мати на увазі, що саму процедуру включення матеріалів із Звенигородщини до РУС УАН забезпечував не А. Кримський, та й загальне редагування, за умов політичного переслідування, лягло значною мірою не на нього. Є відомості, що значну роботу з підготовки кінцевої версії словника виконав В. Ганцов» [7, с. 32-34], якому, як і іншим членам редколегії, доводилося враховувати нові тенденції нормалізації української літературної мови. Користь для РУС УАН словникових матеріалів, зафіксованих А. Кримським на Звенигородщині, незаперечна» [2, с. 31].

Цінність матеріалу, зібраного А. Ю. Кримським на Звенигородщині відзначав свого часу й А. В. Ніковський у «Вступному слові» до доповненого перевидання словника української мови за редакцією Б. Д. Грінченка: «Найщасливішим придбанням для себе редакція вважає збірку записів акад. А. Кримського, ведених на Звенигородщині, себ-то на батьківщині Т. Шевченка, себ-то в околиці, що найглибшим чином залягла в основу нашої літературної мови і скількома нападами в мові пізніших письменників (Нечуя-Левицького, Кримського) додавала нові багатства з своїх невсихаючих джерел, зміцнюючи своє право на честь зватися основою нашої літературної мови» [5, с. 13].

Укладачі дуже ретельно ставилися до відбору лексики для української частини реєстру і залучили матеріал, зібраний на території сучасних Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Луганської, Львівської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернігівської областей, на певних територіях сучасної Російської Федерації, Білорусі та Угорщини, які вважаються етнічними українськими землями і на початку ХХ ст. входили до складу України, а саме «до складу 9 губерній: Волинської, Катеринославської, Київської, Подільської, Полтавської, Таврійської, Харківської, Херсонської, Чернігівської, а також, частково, до Бессарабської, Воронезької, Курської, Мінської, Холмської губерній та Кубанської області і Облaсті Війська Донського» [1]. За інформацією передмови РУСа «чимало таких записів, пороблених в різних місцях України, подали до Комісії її співробітники-кореспонденти, а також сами члени і постійні співробітники

Комісії, що робили їх підчас своїх літніх командированнів» [РУС, Том 1, с. VII]. Такий матеріал подали: «Є. Волошин (Київщина), Вс. Ганцов (Козельський повіт), академик А. Кримський (м. Київ і Звиногородщина), І. Оппоків (Липовецький повіт), В. П. Тутківський (Лубенський повіт), Шемет (Полтавщина), а з матеріалів, що поступили до Комісії давніше, скористовано лексичні записи Б. Кристаловського (Кролевецький повіт)» [4, с. 304].

Таким чином, ми встановили, що укладачі РУСа були послідовними у своїх поглядах на шляхи розвитку української літературної мови, залучаючи до української частини словника лексичний матеріал, зібраний на території усієї тогочасної України, не обмежуючись лише певними конкретними регіонами. Джерельна база словника відбиває його дескриптивний характер, оскільки саме у матеріалах польових записів відображено повноцінне функціонування живої української літературної мови.

Список використаних джерел:

1. Верменич Я. В. Адміністративно-територіальний устрій українських земель [Електронний ресурс] / Я. В. Верменич // Енциклопедія історії України: Т. 1: А–В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2003. – 688 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Administrativny_podil
2. Галас Б. К. Важливі вияви лексикографічного досвіду А. Кримського / Б. К. Галас // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – 2014. – Вип. 19. – С. 28-35.
3. Горецький П. Й. Історія української лексикографії / П. Й. Горецький. – К.: Видавництво академії наук Української РСР, 1963. – 243 с.
4. Звідомлення Першого (Історично-Філологічного) Відділу за 1923-й рік // Записки історично-філологічного відділу / За головним редагуванням акад. Агатангела Кримського. – Книга IV (1923). – К.: Друкарня Всеукраїнської Академії Наук, 1923. – С. 294-353.
5. Ніковський А. В. Вступне слово / А. В. Ніковський // Словник української мови / Зібрала редакція журналу «Киевская Старина». Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко. – 3-є видання, виправлене й доповнене, за редакцією акад. Сергія Єфремова та Андрія Ніковського. – Т. 1: А – Г.–К.: В-во «Горно», 1927. – С. V-XV.
6. Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики) / Л. С. Паламарчук. – К.: «Наукова думка», 1978. – 203 с.
7. Шевельов Ю. В. Всеволод Ганцов // Портрети українських мовознавців. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2002. – С. 32-56.

Поміркована Т.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СИНТАКСИЧНИХ, СЕМАНТИЧНИХ І ЗНАКОВИХ ПРИЙМЕННИКОВИХ ВІДНОШЕНЬ

Прийменники є тим лексико-граматичним класом слів, які позначають відповідні відношення між об'єктами в реальній дійсності, а тому є такими ж повнозначними словами, як і іменники, що називають співвідносні об'єкти. Позначаючи відношення між об'єктами, вираженими іменниками, вони тим самим виконують важливу синтаксичну функцію зв'язку між цими словами у словосполученні й реченні. Доказом наявності у прийменників лексичного значення вважається їхня здатність вступати в системні відношення, характерні для повнозначних слів (синонімічні, антонімічні й т.п.).

У своєму дослідженні ми дотримуємося думки про наявність у прийменників лексичного значення. «Як і у будь-якої повнозначної одиниці мови, значення прийменника міститься в ньому самому. Однак для виявлення конкретного значення первісного прийменника завжди потрібен контекст, мінімальне словесне оточення» [5, с. 61]. Оскільки кожний конкретно взятий прийменник має, як і будь-яка мовна одиниця, двосторонній характер, то, на наш погляд, лексичне значення прийменника в плані змісту може розглядатися як вираження певного *виду семантичних відношень* між суб'єктом і об'єктом прийменникового висловлення. Його не слід змішувати з поняттям *синтаксичного відношення як форми зв'язку слів* у реченні й словосполученні. Семантичні й синтаксичні відношення можуть бути протиставлені тільки як аспекти дослідження структури висловлення, оскільки синтаксис семантичний, а семантика синтаксична. У плані вираження лексичним значенням буде переклад прийменника іншою мовою, тобто ті перекладні еквіваленти, які зафіксовані у двомовних словниках.

Метою дослідження є спроба продиференціювати прийменникові відношення та визначити відмінності таких понять як *відношення і зв'язок, система і структура*.

У лінгвістиці вони часто виступають як синоніми, хоча між ними існують певні розбіжності. Лінгвістичне тлумачення поняття «відношення» ґрунтується на визначенні цього терміна в логіці: «Відношення – одна з форм загального взаємозв'язку всіх предметів, явищ, процесів у природі, суспільстві й мисленні» [3, с. 123]. Словник лінгвістичних термінів О. С. Ахманової дає визначення відношення... «як певного виду (часового, екзистенціального, просторового, причинного, кваліфікативного і т. ін.) синтаксичних *відповідностей*, що знаходять регулярне (структурно зумовлене) вираження у висловленні» [1, 234]. Інші лінгвістичні джерела доповнюють визначення зі

словника О. С. Ахманової. «Відношення – взаємний зв'язок різних величин, предметів, дій» [4, с. 465]; «Відношення – це те, що пов'язує, з'єднує когонебудь із ким-небудь у результаті спілкування, тих або інших умов, обставин» [8, с. 98]. Як, бачимо у кожному з цих визначень слово *зв'язок* указує тільки на ті відношення, які засновані на взаємній основі, підкреслює тісний контакт, регулярність спілкування.

На нашу думку, термін *відношення* вживається, як правило, не тільки на позначення конкретних взаємодій і зв'язків між елементами, а й на позначення абстрактних понять, зокрема їхніх подібностей і розбіжностей.

Аналіз відношень у лінгвістичному аспекті має свої особливості, відмінні від логіко-філософського розуміння цього питання. По-перше, відношення в мові неможливі без урахування конкретного значення, по-друге, «категорію відношень у мові не можна дорівнювати до категорії значення, адже це різні, хоча й тісно пов'язані між собою поняття» [2, с. 270]. Тут необхідно зважати на ступінь граматичної абстракції. Ми цілком погоджуємось із думкою Р. А. Будагова: «Необхідно вийти поза межі категорії відношення й показати, як вона взаємодіє з категорією значення, що виражається за допомогою певного відношення. Без цієї умови категорія відношення залишається нереалізованою в граматиці» [2, с. 267].

При визначенні категорій відношень слід дотримуватися таких умов: 1) ці категорії повинні бути незалежними від понять синтаксису, відмінків, класів слів; 2) види відношень не мають ґрунтуватися на інтуїції; 3) їх варто характеризувати як кожний тип відношень окремо, так і всі разом. Для нас головним є встановлення відношень у системі, що показувала б, з одного боку, різний ступінь їхньої абстракції, а з іншого, – їхній взаємний зв'язок і механізми виведення інваріантного значення прийменника. Це означає, що поняття відношення є невід'ємним від понять системи і структури мови.

Системно-структурний підхід припускає наявність закономірних стійких (інваріантних) зв'язків між всіма частинами досліджуваного явища. Одні дослідники вживають терміни *система* і *структура* як синоніми. Інші – вбачають за цими поняттями два різні явища. Найпоширенішим при розрізненні цих термінів є поняття системи як внутрішньо організованої сукупності взаємозалежних і взаємозумовлених елементів [1, с. 112]. Сюди ж можна віднести визначення, дане В. М. Солнцевим: «...система є цілісним об'єктом, що складається з елементів, які перебувають у взаємних відношеннях» [6, с. 11]. Під структурою у свою чергу розуміється схема взаємин між елементами системи, їхня внутрішня організація. У категорії структури можна виділити аспект елементів зв'язків і аспект цілісності [5, с. 34]. Тоді ціле буде виступати як система, що складається із взаємозалежних частин, які можуть бути об'єктом самостійного розгляду в лінгвістиці. О.С. Мельничук зауважує в цьому зв'язку: «Розуміння структури як єдності елементів об'єкта та їхніх взаємовідношень передбачає розгляд зв'язків між елементами структури (як і між елементами системи)» [4, 45].

Лінгвістика знає безліч спроб дати визначення мови як цілісної системи. У цьому зв'язку можна говорити лише про сформовані поняття фонологічної

й морфологічної систем. Останніми роками з'явилося чимало наукових праць, присвячених лексичній системі мови. Утім, у сфері граматичної семантики все ще бракує розвідок з новими концептуальними ідеями, не говорячи вже про семантичні зіставлення в плані типології. Це пов'язане з недостатньою розробкою методів аналізу семантики. Проведення таких досліджень – давно назріле завдання, оскільки в мовознавстві вже неодноразово наголошувалося на необхідності типологічного зіставлення підсистем, а не лише систем [6, с. 3]. При цьому варто мати на увазі, що зіставно-типологічний підхід, на відміну від суто типологічного, має свої завдання [7, с. 386]. Описавши різні приєднанні підсистеми (просторові приєднання, часові, причинні й т. д.), можна порівняти їх не тільки усередині однієї мови, але й у декількох мовах.

Протиставлення одного елемента цілому, частиною якого є цей елемент, дозволить виявити системні взаємини між всіма елементами цілого (системи або підсистеми) у плані парадигматики. Міжмовний аналіз дає можливість з'ясувати подібності й відмінності, які непомітні при внутрішньомовному аналізі.

Список використаних джерел:

1. Ахманова О. С. Синтаксис как диалектическое единство коллигации и коллокации / О. С. Ахманова, А. А. Драздаускас, Л. А. Драздаускас и др. – М.: Высш. школа, 1969. – 312 с.
2. Будагов Р. А. Филология и культура / Рубен Александрович Будагов. – М.: МГУ, 1980. – 301 с.
3. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова / Марія Яківна Плющ. – К.: Вища школа, 1995. – 123 с.
4. Мельничук О. С. Загальні питання синтаксису української мови / О. Мельничук. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 5–50.
5. Рейман Е. А. О семантических отношениях знаменательного и служебного слов / Екатерина Александрова Рейман // Научный и общественно-политический текст. – М., 1991. – С. 59–70.
6. Солнцев В. М. Вариантность как общее свойство языковой системы / В. М. Солнцев // Вопросы языкознания. – 1984. – № 2. – С. 32.
7. Ярцева В. Н. Проблема вариантности и взаимоотношение уровней грамматической системы языка / Виктория Николаевна Ярцева // Сб. Вопросы грамматического строя. – М., 1955. – С. 436–451.
8. Російсько-український словник синонімів / Укл.: Н. П. Башнякова, Г. П. Вишневіська, М. М. Пилинський та ін.; За ред. М. М. Пилинського. – К., 1995.

Романенко Л.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології,
Маріупольський державний університет*

**«ІСТОРІЯ НЕ КІНЧАЄТЬСЯ СЬОГОДНІ...»
(НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНОЇ ПОВІСТІ
ЛЕОНІДА ПОЛТАВИ
«НАД БЛАКИТНИМ ЧОРНИМ МОРЕМ»)**

Ми звикли говорити про події, які відбувалися в Україні у 20-х роках ХХ століття, як про давноминулі. Та ніхто з нас не замислюється над тим, що усе в житті взаємопов'язане, і має звичку повертатися, тим більше, коли не було зроблено правильних висновків із минулих подій. Ці спостереження сягають іще часів Богдана Хмельницького, видатного політика і патріота, але одна його стратегічна помилка коштувала життя багатьох українців. Хто сьогодні може сказати, що угода, підписана з московськими боярами, принесла Україні користь? Тим більше, зважаючи на події останніх двох років, сумнівів стає усе менше – це була рокова помилка, яка принесла страждання багатьом поколінням українців. І сьогодні ми є свідками підступу так званого «братнього народу», який знищує українську націю, застосовуючи різні прийоми, а найстрашніше – безжально вбиваючи невинних людей.

Це питання є досить актуальним і для істориків, і для літераторів, і для літературознавців.

Події, що відбувалися у 1917–1920 рр. в Україні свідчать про справжні бажання українців, і про запеклу боротьбу нащадків тих «московитів», які, прикидаючись друзями, методично і послідовно знищували державність України. Те, що сталося на території України у ці роки, в радянській історіографії мало однобоке трактування. Гриф секретності накладено на документи, які б дали правдиві свідчення про цю трагедію. Архіви СБУ, які тривалий час не були доступними навіть для істориків, зараз відкрили багато фактів кривавих злочинів радянської армії на теренах України. Спроба відновити українську державність на початку ХХ століття, на жаль, не увінчалася успіхом. «Напевне УНР не була ідеальним державним утворенням. Надто мало часу було відведено для того, щоб вона скористалася з унікальної можливості, яку отримала в наслідок революції у Росії. Але насамперед вона не була ідеалом тому, що історія демонструє нам – ідеальної держави не існує як такої. Світ не знав і не знає ідеалу, тож завжди той чи інший народ, утворюючи інститут державної влади, припускається помилок, які потім доводиться долати за допомогою титанічних зусиль. Не уникли таких помилок і творці Української Народної Республіки. Надто мало досвіду державотворення було у тих людей. Надто грандіозним було завдання поновити українську державність, зруйновану Російською імперією ще у

XVIII сторіччі. Будувати завжди безмірно важче, значно легше руйнувати й осуджувати», – зауважує Юрій Сорока [1, с. 3].

Аналізуючи події цього часу, Леонід Полтава одним із небагатьох літераторів прямо звинуватив у цій трагедії керівників УНР – М.Грушевського та В.Винниченка – у відсутності політичної далекоглядності: вони не змогли швидко створити армію із добровольців-українців, які зрештою, не дочекавшись мобілізації, об'єдналися в загони, яких тоді налічувалася велика кількість: «На очах Остапа стався злочин супроти Республіки, і не відомо, кого треба було судити за нього! Місцева влада мала наказ не втручатись у мобілізацію, лише допомогти тій молоді; військова влада тоді напевно не знала, що мала таку резервову силу! Кілька тисяч тих селянських хлопців врешті-решт самі приєдналися до повстанських загонів, а інші пішли знову до плугів тоді, коли треба було братись за зброю» [2, с. 22-23]. Проте і Михайло Грушевський, і Володимир Винниченко не були військовими стратегами, скоріше – революціонерами-романтиками. Знаючи історію свого народу, вони не змогли згуртувати людей, і зрештою, це стало їх найбільшою помилкою. Почалася ланцюгова реакція, яка призвела до трагедії цілого народу. Грушевський не мав сил протистояти Імперській Росії, проте намагався знайти з ними компроміс. Про це говорить і Юрій Сорока у своїй історичній розробці «Бій під Крутами»: «...Грушевський не мав ілюзій з приводу того, що імперськи налаштована російська політична еліта змириться і не спробує повернути Малоросію до покори. Можливо, Грушевський краще за інших розумів великодержавні посягання Росії, а також несумісність демократії з більшовицькою формою, що стрімко стверджувалась у владі Російської держави. У ті дні він писав: «Ми всі стомлені й знеохочені страшним і прикрим централізмом старого російського режиму і не хочемо, щоб він жив далі, хоч би й під республіканським червоним стягом. Ми хочемо, щоб місцеве життя своє могли будувати місцеві люди і ним порядкувати без втручання центральної власті» [1, с. 19]. Наслідком такої політики стала велика жертва – тисячі загиблих у боротьбі із більшовицькими загонами, мільйони замучених голодом і тисячі тих, що змушені були втікати і поневірятися світом, не маючи можливості повернутися на рідну землю. Головний герой повісті Леоніда Полтави «Над блакитним Чорним морем» – Остап (за твердженням і самого автора) став збірним образом героя того часу. Це хлопець, котрий радо сприйняв революційні зміни, як і його земляки, але, не дочекавшись мобілізації в українську армію, примусово записаний до армії Врангеля, і під натиском більшовицької армії втікає до Криму, а потім до Туреччини. Він один із небагатьох, кому пощастило зрештою вибратися із цієї м'ясорубки, яка масово знищувала молоду українську еліту, її майбутнє. Остап став свідком краху ілюзій українців, що натхненно піднялися на боротьбу за свою країну, і поклали голову і на рідній землі, і на чужині.

Леонід Полтава не був безпосереднім свідком цих страшних подій, проте перед ним, як літератором і не стояло завдання відтворити власні спогади, у нього, як представника української діаспори, несправедливо призабутого на

Батьківщині, було завдання художніми засобами нагадати співвітчизникам про ці поривання.

Твір Леоніда Полтави (справжнє прізвище Пархомович) став зараз надзвичайно актуальним, оскільки його можна вважати проекцією на сьогоднішній день. Загострення стосунків із Російською Федерацією, закиди її політичних представників про права на Україну, змушують нас говорити, що боротьба триває і художні твори є рупором цих подій. У даній роботі ми лише накреслили коло тих історичних проблем, які висвітлює сучасна історична проза, і які потребують детальнішого аналізу і робота буде тривати.

Список використаних джерел:

1. Сорока Ю. В. Бій під Крутами / Ю. Сорока. – Харків: Фоліо, 2015. – 63 с.
2. Полтава Л. Над блакитним Чорним морем/ Леонід Полтава. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2002. – 108 с.

Стоцька І.В.

аспірант кафедри стилістики української мови,

Інститут української філології та літературної творчості

імені Андрія Малишка

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

КЛЮЧОВІ КОНЦЕПТИ МУЗИЧНОЇ ВОКАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ

Українська музична лексика як необхідна складова поля досліджень в галузі музичної україністики є актуальною впродовж багатьох років для розвитку музичної культури. Упродовж останніх десятиліть українська вокальна музична термінологія є об'єктом широкого зацікавлення науковців, які досліджують її в різних аспектах з метою впорядкування та систематизації, так як вона є запитом на суспільство, перебуває у постійному розвитку, цікава своєю семантикою. Вокальна термінологія – один із значних за обсягом пластів спеціальної лексики, яка має свої особливості, а також риси, що поєднують її з терміносистемами інших галузей та із загальноживаною лексикою.

За походженням українська музична вокальна термінологія надзвичайно різноманітна: це і власномовні терміни, і арабські слова, і грецька лексика, і німецькі слова тощо. Назви запозичених музичних інструментів вказують на генетичну приналежність терміна тій чи іншій мові. Вокальна термінологія як невід'ємна частина лексичного складу мови є відкритою системою, що постійно перебуває в динаміці, вона «досить рельєфно віддзеркалюється перед нами чи то появою нових слів, чи то виходом окремих лексичних одиниць з ужитку (через втрату своєї комунікативної здатності), чи то зміною значення існуючих слів (у бік його розширення чи звуження)» [6, с. 3-7].

Лексичне значення тісно пов'язане з мисленням як процесом свідомості й розвитком інтелекту особистості, що фіксує результати пізнання й формування мовної картини світу, її концептосфери [5, с. 111]. Тому існує також лексичне концептуальне значення, тобто таке узагальнене значення, яке є ніби основою для інших вужчих значень.

Слово «концепт» у протермінологічній функції почало активно вживатися у російській лінгвістичній літературі з початку 90-х років. В. Кузнєцов дає терміну таку дефініцію: «Концептом є загальний ментальний зміст..., те, що називають також смыслом..». Така інтерпретація смислу мовного виразу має давню традицію, яку приймали В. Гумбольдт, Г. Фреге, Б. Рассел, А. Черч, деякі представники російської філософії, зокрема Г. Шпет, І. Ільїн, М. Лосський та ін. [4, с. 21]. Л. Чернейко та В. Долинський також зауважують, що термін концепт не новий у лінгвістиці. У традиції він ототожнюється з терміном поняття. Власне і сьогодні розуміння цього терміна не можна вважати усталеним з огляду на те, що у лінгвістичних дослідженнях він вживається як синонім «значення слова»; розглядається як «ідея, непов'язана з мовними засобами» [2, с. 37]; конструкт, що пов'язується з етнокультурною специфікою [1, с. 48] тощо. Загалом простежується значна кількість підходів до розуміння цього терміна. Власне «лінгвістичні» визначення терміна тяжіють до когнітивно-психологічного розуміння. Наприклад, за О. Кубряковою, концепт – «термін, який слугує для пояснення одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, що відображає знання та досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку (*lingua mentalis*), усієї картини світу, відображеної у людській психіці» [3, с. 91]. Таке «широке» розуміння концепту пропонується у працях В. Телія, О. Селіванової.

Концепт **співак** має широку концептосферу – *вокаліст, виконавець, артист, співець, музикант, інструменталіст, віртуоз, композитор, поет* та ін. На особливу увагу заслуговують відношення між лексемами *виконавець і музикант, музикант та інструменталіст*. У плані системної організації вони виявляють себе в родо-видовій залежності. У плані семантичних визначень поняття, що їх позначають зазначені лексеми, інколи виявляють себе не через вказівку на видову чи родову ознаку предмета, а через вказівку на безпосередній перелік видів того чи іншого предмета.

Концептам *співак, пісня* властиві висока культурно-естетична оцінка і низька релігійна, що збереглася з часів середньовіччя. У більшості поетичних творів пісня виражає: 1) позитивні людські емоції, які розкриваються через такі концепти, як *веселоці, свято, гуляння*; 2) молодість, радість, щастя, які виражаються словами *краса, любов, юність, життя*; 3) розлуку, зраду, прощання, нерозділене кохання; 4) сум, тугу, використовуються слова *плач, смуток, сльоза*; 5) українську культуру і передає народний дух, тобто розглядається як культурний концепт; 6) стихії – ураган, вітер, грім, вогонь, які набувають позитивного або негативного значення.

Отже, концепт у загальнонауковому значенні є найбільшою оперативною одиницею ментальності, яка на вербальному рівні може позначатися словом, словосполученням чи фразеологізмом.

Список використаних джерел:

1. Воркачев С. Г. Концепт Счастья: понятийный и образный компоненты / С. Г. Воркачев // ИАН – 2001. – Т. 60, № 6. – С. 48.
2. Залевская А. А. Психолингвистический подход к проблеме концепта / А. А. Залевская // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж, 2001. – С. 37.
3. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац [и др.]. – М., 1996. – С. 91.
4. Кузнецов В. Г. Герменевтика и гуманитарное познание / В. Г. Кузнецов. – М., 1991. – С. 21.
5. Мацько Л. І. Українська мова: сучас. довід. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко. – Х., 2012. – С. 110, 111.
6. Паламарчук Л. Лексико-семантичний розвиток мови / Л. Паламарчук // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 3–7.

Токарєва Л.В.

аспірант,

Науковий керівник: Дзюба-Погребняк О.І.

кандидат філологічних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

«КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПЕРСОНАЖ»

У РОМАНІ СЛОБОДАНА СЕЛЕНИЧА «TIMOR MORTIS»

Поняття «концептуальний персонаж» було введено в науковий обіг Ж. Дельозом і Ф. Гватарі у книзі «Що таке філософія?» [1]: «філософ представляє лише тілесну оболонку персонажей для свого головного концептуального персонажу і всіх інших, які слугують вищими заступниками, істинними суб'єктами його філософії» [2, с. 83]. У передмові і коментарях до книги Ж. Дельоза «Ніцше» С.Л. Фокін визначає концептуальний персонаж як рухому силу думки філософа: «концептуальний персонаж не представляє ні філософа, ні його філософію, навпаки, філософ є нічим іншим, як зовнішньою оболонкою вигаданих ним концептуальних персонажей, які, по суті, суть рухомої сили його думки» [2]. В.В. Лашов і Н.Б. Тетенков, щоб виправити недоліки, присутні у визначеннях попередників, пропонують наступні формулювання: «Концептуальний персонаж – це персонаж, наділений особистісними рисами, який у діалозі чи взаємодії з іншими персонажами, виявляє ідею, вкладену в нього філософом, дозволяючи побачити її очима Іншого» [6]. Для нашої розвідки важливими також є теоретичні положення праці київського науковця Бориса Шалагінова «Люцінда. Ф. Шлегеля як

роман-концепт» [8], в якій автор переносить поняття «концептуального персонажа» із філософської у літературознавчу сферу.

Так, у романі Слободана Селенича «Timor mortis» «філософом» стає Аудитор. Він є авторським метаконцептом. Персонаж розповідає історію життя сторічного Стояна Благоєвича: від моменту їхнього знайомства і до смерті. Оповідач є своєрідним двійником Ніцше. Змінюючи маски, він стає то Ілюстрисимусом, то Стояном.

Особливістю концептуальних персонажів є діалогізм: персонаж може проявити себе лише у взаємодії з іншими. Так через діалог із Біляною змінюється Стоян Благоєвич: від сприйняття її як повії до вияву поваги, зворушливості і виховання в ній відчуття впевненості, любові до себе та своєї професії: «Стоян став уважніший до неї, ніжніший, ніж раніше.» [16, с. 183]. Ілюстрисимус від показної «правильності» через зневагу і згвалтування переходить у розряд людини, яка вчиться проявляти свої почуття. Біляна – з провінційної повії перетворюється на відповідальну жінку з яскраво вираженим материнським началом. Екзистенційна риса концептуального персонажа пов'язана з діалогізмом, притаманним персонажеві, адже останній, вступаючи у стосунки з людьми, набуває комічного чи трагічного характеру, який сам по собі виразити не може.

«Історія» і «смерть» – два основні концепти, які втілюють концептуальні герої роману. У творі зі смертю старця відкривається проблема об'єктивного часу і становище людини у невідомості й історичних переломах. Зі смертю Біляни символічно завершується час і історія, а у наратора зникає потреба і бажання завершити й оформити книгу, бо єдине, що лишається – біль й ритмічне повторення оповіді про неї [4, с. 402].

Роман складається із трьох наративних потоків. У першому центральною фігурою виступає Стоян Благоєвич —символічне представлення одного століття сербської історії. Це своєрідна хроніка національних і політичних подій у Хорватії у кінці 19 – початку 20 століття, що показана через зображення родини старця. Для цього плану характерне протиставлення персонажів за принципом різних політичних і національних спрямувань. Особливістю другого, у центрі уваги якого трагічне становище повії Біляни, – напруження, викликане різними моральними принципами і життєвими позиціями героїв. Третій план представлений сповіддю самого наратора, і він одночасно є тією ланкою, що поєднує дві попередні цілісності. У романі змінюється ракурс: від зображення національних і політичних подій, де людина представляє певну ідеологію (Стоян Благоєвич як політик ситуації й його дружина Міля – патріотка з розвиненою етичною позицією) до зображення психологічного і морального розпаду особистості. Оповідь поступово переступає через історичні й ідеологічні межі і стає розповіддю про трагічність людського існування, трагічність, яка «переступає» через заданий історичний контекст. Іншими словами, це трагічність людини в історії. Старець Благоєвич втрачає орнаментику міфологічної особистості, у якій зосереджена вікова мудрість, щоб після зустрічі з Црнамайкою (за чію трагічну долю – злочин усташів проти родини і втрату родових коренів –

відповідальний через свою політичну діяльність), втратити можливість «зіткнення» з власним життям.

За цим самим принципом моральний розпад переживає і Црнамайка. Її помста Білянні – означає злочин як єдиний принцип побудови власного світу. Так, зло стає всезагальним ірраціональним принципом, який оволодіває людськими вчинками без винятку. Таким чином, ще раз підтверджується думка, що зрештою автор зображує не просто літературних героїв, а концептуальних персонажів, які вкінці лишуються такими ж, якими читач бачить їх на початку.

Давор Миличевич вказує, що авторський досвід історії заснований на саркастичному парадоксі. Історія представлена як рівень людського існування, який вимагає особистості, що абсолютно «відбулася», і яку можна було б заперечити. Людська моральність стає основою перебігу історії. Так, у кінці роману на один рівень зведені всі герої твору: Стоян Благоєвич – символ одного століття історії, який безіменно похований на Вознесенському кладовищі, Біляна – Ремен Ягода, завершує своє життя знову ж як повія. Црнамайка постає ніби свята, чий досвід і знання про людське буття переважають навіть над сторічним Стояном. Дослідник Д.Миличевич зауважує, що остання дія роману представляє його відкритість у майбутнє, адже не слід забувати, що автор і читач поділяють єдину позицію сучасника. Із цієї точки зору, новий договір сербського народу, що знаменує удар в Білянну – це лише ще один період самообману [5, с. 457-458].

Назва роману «Timor mortis» – є короткою версією латинської фрази: «Timor mortis conturbat me» («страх смерті тривожить мене»). Ця фраза демонструвала триумф смерті над людиною незалежно від її статусу і положення в світі. У сербського ж письменника Слободана Селенича ці слова звучать по-новому: беспорядність людини перед історією. У своєрідний спосіб автор розкриває концепт «смерті»: якими б словами не завуальювались аморальні вчинки людей протягом життя, на порозі смерті вони знову ж стають тими, ким вони є. Концептуальні герої роману через діалогізм, патичність, динамічність, екзистенційність, іронію і трагізм є репрезентаціями трьох взаємопов'язаних метаконцептів: «смерті», «історії» і «моральності».

Список використаних джерел:

1. Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? / Ж. Делез, Ф. Гваттари. – М.: Институт современной социологии, СПб., Алетея, 1988. – С. 288.
2. Делез Ж. Ницше / Ж. Делез. – СПб: Аксиома, Кольна, 1997. – С. 148.
3. Зана Л. Ю. Про перспективи концептуального аналізу творів Мішеля Турнье: постановка питання / Л. Ю. Зана // Вісник СевНТУ: Філологія: зб. наук. пр. – Вип. 102. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2010. – С. 37-39.
4. Казаз Е. Моделативне могучности модерног историјског романа // Историјски роман: зборник радова / уредник Миодраг Матицки. – Београд: Институт за книжевност и уметност; Сарајево: Институт за книжевност, 1992 (Београд: «Чигоја»). – 500 с.
5. Миличевич Д. Позиција приповједача и историјска димензија дјела у роману Timor Mortis С. Селенића // Историјски роман: зборник радова / уредник Миодраг Матицки. – Београд: Институт за книжевност и уметност; Сарајево: Институт за книжевност, 1992 (Београд: «Чигоја»). – 500 с.

6. Тетенков Н. Б. Диалогическая гносеология С. Кьеркегора: дисс. ... канд. филос. наук / Н. Б. Тетенков. – ПГУ. – Архангельск, 2003. – С. 155.
7. Фокин С. Л. Делез и Ницше: персонаж философа [Електронний ресурс] // Доступно з: <http://nietzsche.ru/influence/philosophie/delez-nietzsche>
8. Шалагінов Б. «Люцінда» Фрідріха Шлегеля як роман-концепт / Б. Шалагінов // «Вікно в світ»: Німецькомовні літератури, 2007. – № 1. – С. 29-39.
9. Dimitrijević Vojin. Individualna trauma i društveni pokreti // Spomenica Slobodana Selenića, Beograd: SANU, 2004, s. 1-5.
10. Zorić P. Činjenice i interpretacije//Spomenica Slobodana Selenića / urednik Predrag Palavestra. – Beograd: Srpska Akademija Nauka i Umetnosti, 2004. – 238 s.
11. Lavirinti: Timor mortis [Електронний ресурс] // Доступно з: <http://puellasole.blogspot.com/2013/08/timor-mortis-slobodan-selenic.html>
12. Orsić S. Slika rata u romanima Timor Mortis i Ubistvo s predumišljajem Slobodana Selenića [Електронний ресурс]//Доступно з: <http://srboranje.blogspot.com./2012/02/slika-rata-u-romanima-timor-mortis-i.html>
13. Palavestra P. Poetika građanskog poraza-romani Slobodana Selenića (Slobodan Selenić «Ubistvo s predumišljajem»). Knj. 6, Beograd: Laguna, 2009. – 243.
14. Ribnikar V. Od introspekcije do književnog teksta // Spomenica Slobodana Selenića, Beograd: SANU, 2004. – С. 91-97.
15. Selenić S. Iskorak u stvarnost / Slobodan Selenić. – Beograd: Prosveta, 2003, 195 s.
16. Selenić S. Timor mortis/Slobodan Selenić. – Beograd: Prosveta, 1991 (Beograd: BIGZ). – 293 s.

Хоменська І.В.

аспірант,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СЕГМЕНТІВ КОНЦЕПТУ «УКРАЇНА» У МОВОТВОРЧОСТІ ГАЛІ МАЗУРЕНКО

Галя Мазуренко прожила майже столітнє життя (1901-2000 р.). «Як і про багатьох її сучасників – борців за українську державність в 1917–1920 рр. – упродовж усього радянського періоду про неї на Батьківщині згадувати, писати, досліджувати її літературну та мистецьку творчість заборонялося. І лише з утвердженням демократичних тенденцій після 1991 р. Галя Мазуренко, ще за життя, повернулася в Україну [4]. Життєвий та творчий шлях поетеси досліджували Б. Бойчук, М. Ільницький, І. Качуровський, Ф. Погребенник, Ю. Покальчук, Б.Т. Рубчак, В. Шаян та інші, хоча твердження І. Качуровського, що критичних праць про поетесу написано найменше серед праць про інших «пражан» видається правдивим [2]. Не останнє місце у поетичному дискурсі поетеси посідає актуалізація сегментів концепту «Україна». В одній із перших збірок «Акварелі» простежується сум за Батьківщиною, як і в усіх представників «Празької школи». Проте Галя Мазуренко – щось геть відмінне і від «пражан», і від неокласиків. Основною у

мовотворчості поетеси є вербалізація концепту «Україна» ядерною лексемою у різних парадигматичних формах та двох варіантах «**Україна**» та «**Вкраїна**»: «*Світе любий, таємний, далекий, Так, як зоряні ночі **Вкраїни**, Як лелека в ту світлу країну, Я полечу туди, як лелека*» [3:25]. Світла туга за рідною землею впливає на творення образів, відповідно, авторка через порівняння активізує **образ рідної землі** і надає їй найкращих характеристик. Ідея патріотизму зароджується в людині з розумінням належності до певної національно-етнічної спільноти. Складниками самосвідомості патріота є мова, культура, історична пам'ять, національна система цінностей, тобто звичаї, традиції, певні моральні стандарти поведінки, а також почуття (зокрема національної гідності, гордості, любові, вільного існування на своїй землі) [1]. Відповідно всі наведені вище складові, а точніше їхні елементи, актуалізуються у мовотворчості митця і створюють узагальнений образ України, який має найвищу ціннісну складову. «*Маляр Гойя вірив в перо, що за меч сильніше. В Україну свою, – в **Народний Дух!***» [3: 76]. Концепт вербалізовано лексемою «Україна», створено образ Батьківщини та патріота, який вірить у її світле майбутнє, поряд з концептом актуалізовано компонент «патріотизму», який репрезентовано словосполученням «Народний дух» – написання з великої літери підкреслює особливу ціннісну складову. «*Лише богами, – їх боги вінчали, в них відчинилися [повіки. Любов богів плодюча, довга, сильна, безлюдний край [їх дітьми заселила. Тому в нас, бач, на **тихий Україні** стрункі дівчата й парубки – в Ахила*» [3: 37]. У наведених рядках у процесі вербалізації концепту ядерною лексемою використано типовий епітет «**тиха**», яка викликає у читача асоціативно-образну складову – **мирна, спокійна**. Поетеса створює образ України – **обраної богами землі**, народ – їхні нащадки. Її поезії схожі на щоденник спогадів. Часто образ України вплітається у розповідь про дитинство: «*Колись», – казав він, був я молодий, А ти, дитина, гралась на колінах... Тоді пригадую всю **Україну**, Заквітчану **Просвітами**, – і змовк*» [3: 97]. «Просвіта» є сегментом концепту Україна, бо це одна із найстаріших громадських організацій України – Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, вона колись, як і сьогодні, посідала важливе місце у процесі загальнодуховного та національного відродження українського народу. Є контексти, у яких навпаки вся увага авторки зосереджена на творенні образу України, у таких випадках, концепт репрезентовано, окрім ядерної лексеми, ще низкою додаткових ознак: «*Кажуть, ніби зникла При загадкових обставинах, Бо змалювала вона **Україну** й **Шевченка**... Щезла й картина? Чудом іконою ставши... вона намалювала хартію **Вольности України!***» [3: 68]. Авторка змальовує образ митця, яка зробила, на думку радянської влади, найбільший гріх, змалювала на своїй картині «вольність України» та її символ – «Шевченка», таким чином, поетеса актуалізує асоціації «**залежна**», «**репресії**», ціннісна складова – «**Україна як найвища цінність**», бо художниця віддала за неї життя. Є контексти, у яких актуалізовано смисли **войовничий, дієвий** та представлено активний компонент досліджуваного концепту – **народ**. Створено образ Батьківщини, за яку готові боротися її «сини», які вже стали

«мужами». Ціннісна складова – позитивна. *«Залізні лицарі підрастають помалу. Страшно Мужів, що вже не бояться смерти, Вирастають з землі боронити свою Україну»* [3: 127].

Чимало у поетичному дискурсі Галі Мазуренко використано слів-топонімів, які є прямими асоціатами або словами-символами, які знаходяться у близькоядерній зоні концепту «Україна». Найбільш типовим для мовотворчості поетеси є лексема «**Дніпро**». Цей топонім-символ оспіваний у фольклорному та поетичному дискурсі. Це не просто найбільша річка України, це її символ, символ **славної історії**, що поєднує різні епохи, починаючи з найдавніших часів до сьогодні, **символ незламності, сили духу** українського народу. *«А голос каже. Чи Дніпрова хвиля Той голос чує? Чи людей він гріє? Шепнуло: «Ти надійся. Будуть сили! Надійся, чуєш? В тебе є надія!»; «Чути запах смоли та риби, Як на пристанях Дніпра, Дону. Тут стояв Орлик і думав, – Розбите! І тяжко стояти було старому»; «Прилітають змії мочити крила, Де рукав Ярославни Впадає в Дніпро. По воловій шкірі Бродять світами діти від краю до краю»* (у двох попередніх контекстах поетеса вживає топоніми-символи «**Орлик**», «**Ярославна**», які є не тільки асоціатами концепту «Україна», а й формують і утримують у свідомості читача міцний історичний каркас, який формує образи славного минулого України). Окрім гідроніма-символу, зустрічаються у поетичному дискурсі Галі Мазуренко й інші асоціати: *«А там, де Дніпро, де Кожум'яка Загинув за віру, Стоїть золотoverхий Київ»* (актуалізований сегмент викликає у читача асоціації з Україною – центром християнської віри, а також репрезентує смисл – давня, історична земля). Окрім наведених, зустрічаються і такі контексти: *«Де монголи клали на князів дошки, На в'язнів Київських. Чи, на диби! На мініятюрах видко мертві подошви І відрізані голови тої доби»; «І море Каховське... Як море? А був пережат і піски, І пристань, гудів на просторі гудок землесоса різкий». «По пляну буду жити на сьогодні. Додому доберусь, – візьму Грінченка! Вже сорок літ (чи згадувати годі?) Купила я його й листаю помаленьку»* [3: 189]. Словник за редакцією Бориса Грінченка – одна з найкращих і найповніших лексикографічних праць з української мови, актуалізація у наведеному контексті цієї без сумніву асоціюється з Україною, а отже, входить як сегмент до концептуальної структури концепту «Україна».

Окремим яскравим сегментом концепту, який є не тільки асоціатом концепту «Україна», а ще й актуалізує у ньому історичний пласт (**сильна, войовнича, дієва**) є Запорізька Січ і похідні лексеми від іменника. *«В селі приборкують щодня повстання. Край хати камінь над могилою Сірка. Січ Запорозька. Січ передостання! Навпроти верб хатина геть стара, Кудись пропали, чи покрав хтось двері?»; «Коли б то вона, донька запорозьких степів, Пережила з нами Відродження Нації в 1919 році!»* [3: 123].

Не так часто як інші сегменти концепту, трапляються в процесі об'єктивації лексеми «**країна**» та «**край**»: *«Де колос до колоса й тягнеться з серця пшениця, Запізнені вісті приходять з країни, де люди живуть недовго»*. Авторка актуалізує смисли «залежна», «репресована», образ та ціннісна складова – негативні. Це пов'язано з тим, що Галя Мазуренко хоч і провела

більшу частину свого життя за кордоном, та ніколи не припиняла стежити за подіями, які відбувалися у її Батьківщині, і вона, звісно, не могла лишатися байдужою до тих звірств, які вчиняв «червоний терор», звідси й асоціація – «країна, де живуть недовго» – це **Радянська Україна**. *«І не тяжко й ніщо не страшне. Чому ж тягне у край мій мене, Де ще плакати не розучились?»*. У наведених рядках перед читачем постає туга емігрантки-патріотки за рідною землею, репрезентовано ідеологему **«Україна як найвища цінність»**.

Проведений аналіз поетичного дискурсу Галі Мазуренко дозволяє стверджувати, що репрезентація концепту «Україна» у мовотворчості поетеси базується на українській народній творчості, частково на творчості представників «Празької школи» та індивідуально-авторському досвіді. Останній можна назвати багатим, у процесах вербалізації авторка проявляє себе не лиш як освічена особистість, а насамперед ерудована. Виявлено як типові, так і оригінальні способи об'єктивації концепту у поетичному дискурсі, задіяно низку асоціатів, які викликають образ України у свідомості носія української мови. Актуалізовано значну кількість лексем, пов'язаних з історією становлення та розвитку України, зокрема топонімів-символів, які формують і утримують у свідомості читача історичний каркас минулого та сьогодення України.

Номінативне поле концепту «Україна» у поетичному дискурсі Галі Мазуренко вибудовується навколо понятійного ядра – країна, Батьківщина, рідний край. Семантико-когнітивний профілі концепту представлені як ядерною лексемою Україна, так і топонімами-символами. Останніх є чимало у поетичному дискурсі. Вони є прямими асоціатами або словами-символами, які знаходяться у близькоядерній зоні концепту «Україна».

Список використаних джерел:

1. Антіпов О. Феномен патріотизму як один із складників національно-мовної картини світу // Теоретична і дидактична філологія. Випуск 17, 2014. – С. 229.
2. Качуровський І. Про Галю Мазуренко та її творчість // Променисті силуети: лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 428-436.
3. Мазуренко Г. (1901-2000) Вибране / Г. Мазуренко. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2002. – 248 с.: іл. [SYS:000129431].
4. Телячий Ю. Від Катеринослава до Кам'янця-Подільського: маловідомі сторінки біографії поетеси Галі Мазуренко (1919–1920 рр.). Електронний ресурс. – [Режим доступу]: http://kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/7/2014/pdf/psp/Oswita_17/17_21.pdf

Чубань Т.В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання;*

Левченко Т.М.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання,
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди*

ЗДОБУТКИ СУЧАСНОЇ АСПЕКТОЛОГІЇ

Вчення про аспектологію, як галузь мовознавства, почало формуватися значно пізніше, ніж, наприклад, морфологія і синтаксис, але воно має вже досить сталу систему базових понять, відображену в теоретичних працях і підручниках. Сучасний стан розвитку морфології тісно пов'язаний з ідеєю про необхідність аналізу внутрішньої структури власне-дієслівних категорій, зокрема категорії виду як основної загально дієслівної категорії.

За відношенням до категорії виду дієслова поділяються на одновидові, парновидові та двовидові. У працях «Словотвірна структура слова» (автори: Городенська К.Г., Кравченко М.В.) [1], «Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці» (автор: Загнітко А.П.) [4], та статтях Городенської К.Г. «Аспектологічні характеристики дієслів руху, переміщення» [2] і «Видові протиставлення в системі сучасних дієслів» [3] описано особливості українського дієслова, видову структуру вербальних дієслів та видові кореляції відіменних дієслів, вияв похідних граматичних категорій дієслів.

Актуальною проблемою є висвітлення особливостей морфологічної структури дієслова, вираження видових значень вербальних дієслів, адже вони (видові значення) охоплюють всі без винятку форми дієслова, тобто мають універсальний характер.

Синкретизм дієслівних префіксів, що виявляється в поєднанні їх словотвірної та граматичної функції, має досить широкий діапазон. У дієслівній системі сучасної української мови немає префіксів, які вживалися б тільки для утворення доконаних корелятивів, як, наприклад, суфікси імперфективації, тобто жоден префікс не є граматичним показником виду взагалі. Цю функцію виконують лише деякі дієслівні префікси, які функціонують передусім як засоби утворення дієслів доконаного виду. Оскільки граматична, або видотворча, функція не єдина і не основна для них, то правомірніше говорити не про граматичні чи видові префікси взагалі, а тільки про певні префікси, які у відповідному семантичному контексті дієслів стають виразниками доконаного виду, тобто засобами граматичної перфективації.

У сучасній аспектології вважається, що префіксальні видові пари утворюють таких двоє співвідносних дієслів, які за повної ідентичності своїх лексичних значень розрізняються граматичним значенням виду, а саме:

безпрефіксне дієслово виражає тривалість і нецілісність дії, процесу або стану, а префіксальне – їх цілісність. Лексична тотожність безпрефіксного і префіксального дієслова свідчить про повноту десемантизації префікса, тобто про втрату ним своїх словотвірних значень. У структурі граничних дієслів кожен префікс досить специфічний за ступенем його граматичної формалізації. Здебільшого він встановлюється інтуїтивно, що спричинилося до непослідовності, а нерідко – й до помилок у наданні певним префіксам статусу видового, або граматичного префікса.

У системі вербальних дієслів сучасної української мови, за нашими спостереженнями, граничний, внутрішньо обмежений характер мають дії, які виражають дієслова двох великих за обсягом лексико-семантичних груп: дієслова односпрямованого руху та дієслова конкретної фізичної дії. Саме вони потенційно можуть формувати видові кореляції. Решта дієслів, серед них лексико-семантичні групи із значенням різноспрямованого руху, звучання, звукового вияву, мовлення та мислення, означають неграничні, внутрішньо необмежені, тривалі дії, рідше – процеси й стани. Вони взагалі знаходяться поза видовою співвіднесеністю.

Дієслівні префікси *в-/у-, ви-, від-, при-, про-, роз-* зовсім рідко виконують роль граматичних перфективаторів. Менш послідовно, ніж у вербальних дієслів конкретної фізичної дії, виявляється граничність дій у вербальних дієслів із значенням інтелектуальної діяльності, тому що в семантичній структурі більшості таких дієслів поєднуються ЛСВ, дії яких мають як граничний, так і неграничний характер: *Школярка рахує (лічить) до десяти – Школярка порахувала (полічила) до десяти*. Лише деякі вербальні дієслова із значенням інтелектуальної діяльності на рівні одного-двох своїх граничних ЛСВ співвідносяться з перфективом; утвореним за допомогою префікса *на-*, пор. видові пари *креслити – накреслити* («виготовити малюнок, схему тощо»), *плутати – наплутати* («наробити помилок у чому-небудь»), напр.: *Інженер креслить діаграму – Інженер накреслив діаграму*.

Деякі префікси, поєднуючись з вербальними дієсловами із значенням інтелектуальної діяльності, у процесі своєї десемантизації так само гранично набувають статусу виразників доконаного виду (пор.: *Дівчина вчить алфавіт і Дівчина вивчила алфавіт*). Вербальні дієслова стану, що визначають положення кого-, чого-небудь у просторі, *лежати, сидіти, стояти, висіти* через внутрішню необмеженість виражених ними станів взагалі не можуть корелювати за видовою ознакою.

Основним граматичним перфективатором є префікс *по-*. Найближче до нього стоїть префікс *з- / зі-, с-*. Кілька префіксів, зокрема *за-, на-, в-/у-, ви-*, у структурі багатьох вербальних дієслів як виразників відповідних ЛСВ гранично наблизилися до префікса *по-* як суто граматичного засобу перфективації дієслів. Десемантизація префіксів *від-, при-, про-* та *роз-* у структурі вербальних дієслів конкретної фізичної дії та інтелектуальної діяльності людини – явище нетипове, спорадичне. Поза процесами десемантизації знаходяться префікси *над-, о-/об-, пере-, перед-* та *під-*.

Граматична перфективізація вербальних дієслів – це поєднуваність з префіксами, які в їх структурі на рівні деяких або всіх ЛСВ повністю нейтралізували свої словотвірні значення, перетворившись на виразників граматичного значення доконаного виду. Домінантне становище у процесах граматичної перфективізації посідають вербальні дієслова конкретної фізичної дії, периферійне – вербальні дієслова із значенням інтелектуальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Городенська К. Г., Кравченко М. В. Словотвірна структура слова / Городенська К. Г. – К.: Наук. думка, 1981. – 199 с.
2. Городенська К. Г. Аспектологічні характеристики дієслів руху, переміщення // Актуальні проблеми граматики: зб. наук. праць. – Кіровоград, 1997. – Вип. 2. – С. 116-119.
3. Городенська К. Г. Видові протиставлення в системі сучасних дієслів // Слово. Стиль. Норма: зб. наук. праць. – К., 2002. – С. 118-121.
4. Загнітко А. П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці / Загнітко А. П. – К.: НМК ВО, 1990. – 132 с.

Чумакова Г.А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри історії та українознавства,
Національна металургійна академія України*

СЕПЕЦИФІЧНІ РИСИ ПРИЄДНУВАЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Останнім часом мовознавча наука не обмежується рівнем речення й переходить до аналізу зв'язного тексту. Визнання його структурної організації й певних одиниць зумовлює виділення зв'язків, що визначають цілісність і логічну завершеність тексту, й логіко-семантичних відношень як засобів забезпечення його внутрішньої організації. Серед текстових зв'язків лінгвісти виділяють приєднувальний, який є «інтонаційним змістовим різновидом корелятивного зв'язку» [1, с. 379] або виявляється поруч з ланцюговим та паралельним синтаксичними зв'язками [2, с. 151]. Приєднування тлумачать «як особливий тип семантико-синтаксичного зв'язку» [3, с. 263], використовуваний насамперед при парцеляції кінцевих компонентів, які передають доповнення до основного повідомлення після його висловлення, в окремій синтаксичній одиниці вищого порядку – дискурсивному висловленні.

Питання приєднування і побудов з ним відображає один з аспектів загальної лінгвістичної проблеми – системного аналізу синтаксичних одиниць з погляду їх структури та семантики. Сьогодні явище приєднування розглядається переважно через розмежування з парцеляцією, сегментацією: один з типів логіко-граматичних відношень [4, с. 4], семантико-синтаксичний зв'язок, що реалізує логіко-сміслові відношення додавання, є одним з видів міжфразового зв'язку [5, с. 13-14], граматична категорія з власним граматичним значенням (додане

повідомлення) і граматичною формою (спеціальні сполучники, сполучникові поєднання та інші формальні засоби) [6, с. 5].

Приєднування, при якому другий елемент, відсутній спочатку, виникає лише в процесі мовлення, поступово з розмовного переходить у писемне, де реалізує між певними одиницями логіко-сміслові відношення додавання. Відображаючи тематичну єдність, оформлюючись певними лексичними, граматичними та ритмо-мелодійними показниками, ці відношення набувають ознак зв'язку. У цьому випадку можна говорити про семантико-синтаксичний приєднувальний зв'язок, при якому певна частина висловлення має самостійну комунікативну значущість і прикріплюється до основного повідомлення у вигляді додаткової інформації: *Пишов я до Брюллова, й той порадив одного свого учня на прізвище Шевченко. До речі, твого земляка (Ю. Мушкетик).*

Приєднування характеризується як зв'язок одnobічної комунікації, різко протиставлений у системі мови зв'язку двобічної комунікації. Логічне обґрунтування приєднування полягає в ілюстрації плину мовлення, яке відображає поступовий розвиток думки, а сутність, скажімо, сурядності – у відображенні процесів реальної дійсності у їх природній послідовності думок, що «виникають «одразу», нерозчленовано: *Блазнює чи справді носить дві душі в одній шкурі? Ще й живуть ці душі ладком, одна на будень, інша на свято (Ю. Мушкетик).* Одnobічна залежність приєднаних цим зв'язком елементів ґрунтується на тому, що до автосемантичної, самостійної частини, структура і семантичне наповнення якої не вимагає додавань, пояснень з боку наступного тексту, приєднується синсемантичний, залежний компонент. Наявності цього зв'язку вимагає лише приєднаний компонент, він є необов'язковим для тієї частини, що приєднує. Тому однією з його особливостей є необоротність обох елементів, а перестановка одиниць неможлива, тому що в результаті порушується асоціативний хід думок і руйнується структурна організація всього висловлення: *Самою такою образою можна людину згубити. Та ще коли вона самолюбива й горда і знає вояцьку честь... (О. Гончар).* При приєднувальному зв'язку наявне фіксоване розташування частин: основна, незалежна частина знаходиться в препозиції, а приєднувана, залежна – у постпозиції.

Семантика приєднаної частини підпорядкована основному висловленню, доданий синсемантичний компонент не може існувати без попереднього, втрачаючи без нього свій зміст. В аспекті актуального членування появу приєднаної частини з додатковим характером можна пояснити виникненням нового комунікативного завдання, яке прямо чи опосередковано зумовлене комунікативним завданням основного: *Самута поспішав на роботу, Перев'язи чекали у високій установі. Втім, його завжди десь чекали – любив підкреслити (В. Дрозд).* Приєднаними є такі елементи, що містять повідомлення, яке доповнює, розвиває висловлену раніше думку, висвітлює її з нового боку і має на меті поширити її якимись подробицями, поясненнями.

Специфічною рисою приєднувального зв'язку є мотивованість / немотивованість семантичного змісту приєднаної частини: з погляду мовця (чи того, хто пише) приєднаний елемент психологічно вмотивований, а з

погляду читача (слухача) він логічно вмотивований не завжди: *Це було трохи більше року тому, Лаврін тоді не зрозумів з Сіркової мови жодного слова. Себто не прийняв у серце (Ю. Мушкетик)*. Додане повідомлення або не впливає безпосередньо з граматичної і смислової структури попереднього висловлення, або у вигляді додаткових відомостей немовби накладається на неї. Під час приєднування або спостерігається різке зміщення логічної й синтаксичної лінії мовлення, виявляється зсув, злам, різноплановість площин розвитку думки: *Признаюся, я не вірю в реальність їхніх підозр. Та й усі інші аналізи заперечують можливість такого діагнозу (Ю. Мушкетик)*; або приєднані частини є безпосереднім логічним продовженням тих, що приєднують: *Вона здебільшого ходила у порваних штаних. Принаймні з них починалася (Ю. Мушкетик)*.

У живому розмовному мовленні приєднувальний зв'язок зумовлений розвитком комунікативних зв'язків і асоціацій у процесі мовленнєвого спілкування, а в письмовому виступає результатом стилізації висловлень під живе мовлення, тобто його виникнення пов'язане не лише з комунікативним, а й зі стилістичним завданням. Приєднування має характер додаткових зауважень, що містять оцінку, пояснення чи коментар, а конструкції з ним знаменують собою повороти думки автора в загальному потоці його міркувань до необхідності обґрунтувати попереднє, зробити його максимально ясным і доступним для читача. Моделі з цим зв'язком відтворюють природний хід думок автора, відіграють позитивну роль у встановленні тісного контакту між письменником і читачем: *Сорочка на Лаврінові завжди чиста, в комірці голуба стрічка, а темно-руса чуприна – розчесана, кунтуш – охайний. І при тому не скупердяй, не труситься ні над шелягом, ні над алтином (Ю. Мушкетик)*.

Інтонація разом з іншими ритмо-мелодійними характеристиками становить одну з найвиразніших ознак приєднувального зв'язку і виступає критерієм його виділення: *В тебе цивілізація, голубко, на кінчиках нігтів... Та й та облазить (О. Гончар)*. Характерними ознаками приєднувального зв'язку є інтонаційна закінченість попереднього повідомлення, що супроводжується звичайно зниженням тону перед приєднаним компонентом й наступною за цим особливою приєднувальною паузою, наголос на сполучниках, зниження основного тону в кінці приєднаної частини, який надає всій побудові певної мелодійної завершеності, логічний наголос на виділеному приєданому елементі, що сприяє кращому осмисленню більш широкого контексту: *Вчилися вони ще за царя, а яка тоді була наука. До того ж будь-яка наука – поняття класове (Ю. Мушкетик)*. Тривалість паузи залежить не від розділових знаків і сполучника, а від смислового змісту складного семантико-синтаксичного цілого, від його осмислення мовцем і від кількості використаних при вимові інтонаційних засобів.

Отже, явище, коли між певними одиницями в тексті реалізуються логіко-смислові відношення додавання, частина висловлення має самостійне комунікативне завдання і прикріплюється до базового повідомлення як додаткова інформація, розглядається як семантико-синтаксичний

міжфразовий приєднувальний зв'язок, оформлений за допомогою смислових, граматичних та інтонаційних засобів.

Список використаних джерел:

1. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
2. Солганик Г. Я. Синтаксическая стилистика / Г. Я. Солганик. – М., 1991.
3. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць / Н. В. Гуйванюк. – Чернівці, 1999.
4. Шевченко Т. В. Парцеляція в українському поетичному мовленні другої половини ХХ століття.: Автореф. дис. ... канд. наук / Т. В. Шевченко. – Дніпропетровськ: 2007.
5. Івкова Н. М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі: Автореф. дис. ... к.ф.н. / Н. М. Івкова. – Харків, 2007.
6. Добрычева А. А. Парцеляция в прозе С. Довлатова: от предложения к тексту: Автореф. дис. ... к.ф.н. / А. А. Добрычева. – Владивосток, 2012.

Швидкова Т.А.

*викладач кафедри української мови,
літератури та методики навчання,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

З ІСТОРІЇ ТКАЦЬКОГО ТЕРМІНА «ОСНОВА» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Одне з центральних місць у ткацькій термінології української мови посідає підготовчий етап для ткання на горизонтальному верстаті – *снукання*. Це один із найвідповідальніших етапів усього ткацького циклу. На вал ткацького верстата навивалася *основа*, тобто довгі поздовжні нитки, розташовані паралельно одна одній [9, с. 495].

Поняття «поздовжні нитки в тканині» у сучасній українській мові передається ткацьким терміном *осно́ва*, успадкованим з праслов'янської мови, що пов'язується із дієсловом *снувати* (виводять із псл. *snovati, і.-є. * (s)ne-ϕ-) [18, с. 113; 7, IV, с. 224; V, с. 338]. Результати етимологічних досліджень указують, що первісним значенням слова *основа* було ткац. «поздовжні нитки для тканини», звідки шляхом розширення і абстрагування семантики розвинулися вторинні, більш пізні значення «опора», «фундамент», «початок» тощо [19, I, с. 608].

У писемних пам'ятках давньокиївського періоду досліджувана лексема трактується як «основа», «фундамент» («Повість временних літ») [11, с. 198]. Перша фіксація ткацького терміна *основа* із значенням «основні нитки в тканині» відбита у перекладному творі «Похвала къ Богу о сотвореніи всей твари Георгія Писида»: – *На основи сную (т) начаткы и простираю (т)*

нити (о наукахъ) [14, III, с. 453]. Це переклад грецького оригіналу «Шестоднев или Миротворение» Георгія Пісідійського (візантійського автора VII б1ст.), зроблений у 1385 р. Д. Зографом (залишив приписку біля свого перекладу, звідки й стало відомим ім'я перекладача і рік виконання роботи). Російські лексикографи стверджують, що переклад здійснено російською мовою [12, вип. 25, с. 266], хоча відомості про Д. Зографа дозволяють зробити припущення, що мова написання перекладу церковнослов'янська в слов'яно-руському варіанті. Отже, ми можемо використати цю фіксацію при семантичній реконструкції лексичних одиниць української мови.

Протягом наступних XVI–XVIII ст. у староукраїнській писемності слово *основа* винятково як термін ткацької лексики фіксується у ділових паперах: *Коньдратъ позостави (в) пряжи ѿснова, клубок и починковъ ко (л)ко (с)* (Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст.) [1, с. 66], діаріушах (приватних щоденниках М. Ханенка XVIII ст.) [6, с. 121], та в побутовій поезії: *не буде (т) основы и поткан (н)да давати* (К. Зиновійв, к. XVII ст.) [8, с. 133].

У XIX – на поч. XX ст. лексичну одиницю *основа* засвідчили й численні лексикографічні праці: українські (словники П. Білецького-Носенка, Б. Грінченка) [2, с. 265; 5, III, с. 69-70], російські (словник В. Бурнашева, «Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка») [3, II, с. 25; 16, III, с. 177]. Зазначені джерела реєструють іменник *основа* як полісемантичне слово. У сучасній українській мові ця лексема також, крім свого давнього значення «поздовжні нитки в тканині, пряжа для них»: *Правда, що й сама вона невсипуче працює, – що собі той собі, а той людям: тому візьметься півмітка напярсти, тому моток, тому оснує основу...* (Панас Мирний), має й інші значення: «нижня опорна частина чого-небудь», «те, на чому що-небудь ґрунтується, базується», «головна умова, запорука чого-небудь», спец. «хімічна сполука, що утворює з кислотами сіль», матем. «сторона геометричної фігури або площина геометричного тіла, перпендикулярна до їх висоти», лінгв. «частина слова, що є носієм його основного значення» тощо [17, V, с. 775-776].

У народному середовищі цей термін широко розповсюджений. За спостереженнями Н. Венжинович, яка досліджувала говори Тернопільщини, «слово *осно́ва* не зазнало розширення семантики, і представниками старшого покоління традиційних говорів уживається лише як ткацький термін [4, с. 124-125]. Термінологічне значення «поздовжні нитки в тканині, а також пряжа, призначена для основи» позначається іменником *основа* на всій території України.

В окремих говірках вживаються демінутивні форми, утворені суфіксальним способом (суф. -к-, -оньк-, -очк-, -иц-): *оснівка, оснівонька, оснівочка, осно́виця* «тс.» [5, III, с. 69-70]. Похідним є й прикметник *оснівний*: *оснівна пряжа* – пряжа, що натягається на верстат, нитки цієї пряжі пропускають між собою уток (Полт.) [10, с. 91]. Слово *основа* часто конкретизується, уточнюється прикметниками, наприклад: «*Осно́ва бува́йє л'о́нна і баво́ун'а́на*» [10, с. 90-91].

Пор. рос. літ. *осно́ва* «поздовжні паралельні нитки в тканині»: [Марья Николаевна] явилась... с кульком *основы*, узоров и шерстей и, поставив в светлом углу бедной горницы ткацкий стан, начала дома ткать ковры. (Н. С. Лесков) [13, VIII, с. 1134-1135]; діал. *осно́ва* «виворіт спідниці, зшитий з полотна [15, вип. 24, с. 34], *осно́вина* «основа для ткання», *осно́вка* «тс.» [15, вип. 24, с. 35], *сно́ва* «тс. » [15, вип. 39, с. 114].

Отже, найдавніші праслов'янські назви поздовжніх ниток в тканині пройшли тривалий шлях розвитку і продовжують функціонувати в сучасній українській мові.

Список використаних джерел:

1. Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст. (1582-1588 pp.) / [підгот. до вид. М. К. Бойчук]. – К.: Наукова думка, 1965. – 192 с.
2. Білецький-Носенко П. Словник української мови / Білецький-Носенко П. / [підготував до видання В. В. Німчук]. – К.: Наук. думка, 1966. – 424 с.
3. Бурнашев В. Опыт терминологического словаря сельского хозяйства, фабричности, промыслов и быта народного: Терминологический словарь: [т. I-II]. – СПб., 1843-1844.
4. Венжинович Н. Ф. Лексика народних промислів (ткацтво) говорів Тернопільщини: дис. канд. філ. наук: 10.02.01 / Венжинович Н. Ф. / Ужгородський державний університет. – Ужгород, 1998. – 244 с.
5. Грінченко Б. Д. Словарь української мови [репр. вид.]: [у 4 т.] / Інститут української мови НАНУ. – К.: Лексикон, 1996.
6. Дневник генерального хоружего Николая Ханенка (1727–1753 гг.) / [под ред. Ал. Лазаревского]. – К., 1884. – 524 с.
7. Етимологічний словник української мови: [у 7 т.] / НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; [гол. ред. О. С. Мельничук]. – К.: Наукова думка, 1982-2012.
8. Зиновіїв К. Вірші. Приповіді посполиті / Зиновіїв К. / [підгот. тексту Чепіги І. П.; вступ. стаття Колосової В. П., Чепіги І. П.] – К.: Наук. думка, 1971. – 391 с.
9. Лебедева Н. И. Прядение и ткачество восточных славян в XIX – начале XX в. / Лебедева Н. И. // Восточнославянский этнографический сборник: Очерки народной материальной культуры русских, украинцев и белорусов в XIX – нач. XX в. – М.: Изд.-во АН СССР, 1956. – С. 461-540.
10. Матвеева В. Я. Лексика українського художнього промислу (вишивання, ткацтва, килимарства) Полтавської області: Дис. канд. філ. наук: 10.02.01/ Матвеева В. Я. – Полтава, 1957. – 292 с.
11. Повість временних літ за Лаврентіївським списком / Полное собрание русских летописей. Т. 1. Лаврентьевская летопись и Суздальская летопись по академическому списку. – М.: Изд-во восточ. лит., 1962. – С. 1-286.
12. Словарь русского языка XI-XVII вв.: [вып. 1-27]. – М.: Наука, 1975-2006.
13. Словарь современного русского литературного языка: [в 17 т.] / [гл. ред. Ф. П. Филин]. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950-1965.
14. Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка [репр. изд.]: [т. I-III]. – М., 1989.
15. Словарь русских народных говоров: [вып. 1-43]. – М.-Л.: Наука, 1965-2010.
16. Словарь церковно-славянского и русского языка: [т. 1-4] / Второе отделение Императорской Академии наук. – 2-е изд. – СПб., 1867.
17. Словник української мови: [у 11 т.] / [гол. ред. І. К. Білодід]. – К.: Наукова думка, 1970-1980.
18. Трубачев О. Н. Ремесленная терминология в славянских языках: Этимология и опыт групповой реконструкции / О. Н. Трубачев. – М.: Наука, 1966. – 416 с.

19. Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка / Черных П. Я.: [в 2-х т]. – М.: Русский язык, 1999.

Шевель Н.О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри україністики,*

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

МОТИВИ БОРОТЬБИ ТА СТРАЖДАННЯ У ПОЕМІ Г. ЧУПРИНКИ «ЛИЦАР-САМ»

Нові світоглядні орієнтири ХХ ст., культивуючи свободу, призводять, зокрема у літературі раннього модернізму, до появи стійкого мотиву індивідуалізму, самотності, самотності та, як наслідок, – страждання, появи бунтівливого творця-месії. Серед ряду таких біблійних постатей особливо яскравим є образ Агасфера, який пройшов ряд метаморфоз оціночного плану і морально-етичного та семантичного навантаження. Маємо рефлексію цього образу і в поемі «Лицар-Сам» Г. Чупринки. Саме ім'я – Агасфер зустрічаємо лише в епілозі твору тільки як порівняння: *«Немов новітній Агасфер, // По світу Лицар-Сам блукає»*. Однак уся поема є підготовкою до цього порівняння чи навіть більше – формуванням символічного образу Агасфера.

Ім'я Агасфера пов'язане з легендою про людську провину і покарання, з релігійними текстами, що витворюють прототип спокутуваного грішника. У Біблії є оповідь про Каїна, що був першим у світі призвідцею смерті. Старозавітній Бог Ягве прокляв його без права звільнення у смерті «утікачем і волоцюгою (бути) на землі» (Буття, 4; 12). Ім'я – Агасфер – персонаж апокрифічних легенд отримує у XVII ст. в анонімному виданні лубкової книги 1602 р. «Короткий опис та розповідь про якогось жида на ім'я Агасвер». Це повідомлення про людину дивної зовнішності, в обдертому одязі, що називала себе Агасфером і розповідала про свій страшний гріх, який мусить тепер спокутувати вічним блуканням. Дослідники стверджують, що тексти легенд та біблійних оповідей реалізують амбівалентність категорії безсмертя як винагороди та покарання. Для Г. Чупринки ця амбівалентність є вагомою при виборі образу. Поєднання «Лицар-борець» і «лицар-жертва» породжує багато внутрішніх проблем і неузгодженостей. *«Присвята»* адресована усім тим, що: *«В шуканні злоторуннім, / Зневіряться, і журились, / і томилась без кінця»* [5, с. 229].

Новий світогляд, загалом обережно ставлячись до таких однозначних оцінок містких категорій, усе ж наближує образ Агасфера до борця, а отже його вчинок позитивний, бо активний. Активність, заявлена мотивом шукання, наявна в образі Агасфера, є виявом категорії свободи та волі. У християнській традиції мученик-Агасфер – це насамперед грішник, що

кається. Для нього страждання – дане йому вічне життя. Саме таким постає Агасфер Шуберта. У німецькомовній літературі (Н. Ленау) Агасфер виступає символом випробувань і страждань людства. Ближчим саме до такого потрактування є образ Агасфера у однойменній поезії «молодомузівця» П. Карманського [1, с. 141]. Проте у Грицька Чупринки набагато виразніше проглядається громадянська позиція, прочитується національна складова. Муки Агасфера – це не муки покаяння, бо його вчинок – не помилка, а свідомий акт. Його мука – в нерозумінні інших, у «неправильності» світу.

Ідея вибраної особистості, культивована модернізмом та виплекана індивідуалізмом цієї доби, «проростає» через бунт Агасфера проти Бога, що підносить його до рівня самого Бога, він опиняється одночасно понад суспільством (унікальність, бунтівливість, боротьба) та поза суспільством (чужинність і самотність, туга) – це дві сторони індивідуалізму, які й витворюють образ страдника-борця, кардинально відмінний від традиційного християнського бачення Агасфера. Адже якщо у християнській традиції наявний алгоритм: «злочин – безсмертя – каяття», тобто самотність і страждання породжені покаранням (безсмертям) за злочин (бунт), то у поемі прослідковується зовсім інша і набагато складніша схема. З одного боку, погляд суспільства, яке бачить вчинок героя традиційно, тобто фактично це повторення першого алгоритму; а з іншого – погляд самого Лицаря, який бачить свій вчинок правильним, а тому його покарання і причини його страждань – це непорозуміння людей, а через це – бар'єр для змін: *«Давно, давно розвіять треба // Оту труху старих святинь»* [5, с. 237]. А прокляття безсмертям – це благо, а не покарання, оскільки це можливість досягнути мети з часом: *«Коли він гордий, непідкупний / До бою зможе приступити»*.

Однак героя вражає саме прокляття, бо звучить воно з уст найдорожчих йому людей – його проклинає мати. Наявність батьківського прокляття наближує цей образ до його саме української трансформації у постаті Марка Проклятого. Лицар проклятий соціумом, уособленням якого у поемі стає село: *«Йди од нас, бо все село // Тебе вже зранку проклинає»* [5, с. 241]. Цікавить з'ясування причини такого ставлення, точніше зміни ставлення, адже у першій частині Лицар сповнений радісного передчуття зустрічі з дорогими людьми, вони теж очікують його. Він іде *«В любові край, давно коханий»*.

Для перенесення свого героя у рідне українське середовище, для надання йому рис українського козака у Г. Чупринки були свої підстави. Насамперед він, як і всі «хатяни», переймається проблемою урівноваження національної традиційності та світових модерних віянь. Конфлікт породжується нерозумінням старого покоління, яке сприймає нові ідеї, як чужі, зрадливі. Для героя ці цінності, навпаки, є гріховними, а тому він хоче їх змінити: *«Ти не знаєш і не знала, // Що життя інакше є»*.

Як уже згадувалося, «хатяни», зокрема М. Сріблянський, говорили про Бергсонівську волю як психологічний порив. Тобто на відміну від свободи предків – звільнення від формального поневолення іншим народом – це внутрішнє поневолення і поглинання стереотипами традиції свободи особистості, свобода Лицаря – це внутрішнє звільнення від стереотипного

традиційного мислення, що, як наслідок, дасть і звільнення від поневолювача – просто не дозволить підкоритися. Але трагедія, самотність і страждання цього «новітнього Агасфера» має кілька причин: він не може вповні звільнитися сам, адже його відкинуто «поза межі» соціуму, він самотній; по друге: він має бажання змінити інших («юрбу», «масу»), яких модерний митець мав би зневажати. «Хатяни», зокрема М. Сріблянський, стверджували, що відродження нації «зламаного гроша не варте, коли нема відродження людини» [2, с. 653]. З одного боку – зневага, яку він виявляє у пориві гніву через образи: «– Так ви, старі самці і самки, / Звірями в кодлі живете. / Для вас – ніщо високі мрії» [5, с. 241]. Але в його планах є повернення задля визволення: «Бо я, як вічний вартовий, // Вернусь до вас, мої кохані!».

Маємо явно протилежні схеми: зрада для людей – зрада для Лицаря. Точка зору народу витримана цілком у дусі морально-етичних норм та патріотичних настанов, пов'язаних із національною ідеєю. У цьому світлі маємо явну зраду: воїн-козак захищає свій народ на війні. Натомість син повертається з бою один, порушуючи морально-етичні принципи: стояти до останнього. Проте для Лицаря вчинок, який інші називають зрадою, є подвигом, а цінності народу – злочином. Звідси витоки його оксюморонного, парадоксального визначення «зрадник зла», яке ніхто, на його думку, не може зрозуміти, зокрема і його кохана.

Отож зло – це національні традиції, старі цінності національної ідеї, зрештою – старі методи, якими вони відстоювалися. «Я лину серцем в бій безкровний..!» – для національної традиції це нонсенс, а Лицар-Сам засуджує війну – вбивство: «Нечистий дух на край безодні / Людей невпинно так жене! / Так – я розбив тебе сьогодні, / А завтра знищиш ти мене». М. Сріблянський у статті «Музика війни» [3, с. 366] заперечував війну взагалі, шукаючи її соціопсихологічні джерела в культурі боротьби, що панував у європейській історії. Саме вирішення цього протиріччя, а саме: переведення питання творчості у площину активізації психіки індивіда на шляху самовдосконалення, у русло індивідуальної практики, здійснене М. Сріблянським, – відбиває конфлікт поеми «Лицар-Сам», адже герой категорично засуджує збройну боротьбу: «Ми так довічно неохайні, / Самі од себе не втечем, / Свої святині надзвичайні / Ми захищаємо мечем» [5, с. 237]. Такі погляди, звичайно, певною мірою призводили до переосмислення національної ідеї, а головне – до порушення національного міфу в історичній свідомості народу, про наявність якого говорить Є. Маланюк.

Ідея самостійно творити власне життя співзвучна ідеї формування національної ідентичності, її бачення не як чогось даного від природи, а як мети, яку можна змінювати, редагувати. Отож такі думки є суголосними з ідеями «хатян» про внутрішнє перетворення українського народу. Переродження «села», тобто народу, є майже неможливим, що породжує мотив страждання. З іншого боку, найбільше страждання – це залишитися «поза» всіма. Перспектива «вічного вартового» дає можливість повернення, а відтак уможливорює досягнення мети, коли він: «... гордий, невідкупний / До бою зможе приступить, / Смертельним ранам недоступний» [5, с. 242].

Як не парадоксально, однак відторгнення та самотність, ставши покарою, виконують і конструктивну функцію – вони формують особистість Лицаря, відточуючи її зброю – «*величезний власний дух*», цей найважливіший скарб власної волі, який береже герой. Це вияв індивідуалізму у свідомості модерного часу. Лицар-Сам наближається до постаті самого автора, стає речником його ідей, ним самим. Справді, багато в Лицарі є від Чупринчиної самотності, його особистої трагедії, трагедії його народу.

Список використаних джерел:

1. Карманський П. С. Поезії / Карманський Петро Сильвестрович / [упоряд., вступ. сл., приміт. В. І. Лучука; ред. кол.: І. М. Дзюба та ін.]. – К.: Український письменник, 1992. – 374 с.
2. Сріблянський М. Гіпноз єдності / М. Сріблянський // Українська хата. – 1912. – № 11-12. – С. 653.
3. Сріблянський М. «Музика війни» / М. Сріблянський // Українська хата. – 1912. – № 9-10. – С. 564-569.
4. Турган О. До проблеми шляхів міфологізації літератури / О. Турган // Вісник Запорізького державного університету. – 2002. – № 2. – С. 110-115.
5. Чупринка Г. Поезія / Грицько Чупринка. – К.: Рад. письменник, 1991. – 495 с.

Шевель Т.О.

*кандидат філологічних наук, викладач кафедри україністики,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця*

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МІФОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ В ПОЕЗІЇ М. ВОРОНОГО «ІКАР»

У творенні художнього світу європейського модернізму особливе місце займає міф. Українська культура на межі ХІХ–ХХ ст. мала не достатньо високий статус модерної художньої філософії, тому ранній український модернізм характеризується обмеженням, відносно замкненим міфологічним простором через брак зв'язків із європейським мистецтвом, часовий розрив між романтизмом та модернізмом. Водночас неміметичність модернізму вимагала пошуку нових мотивів та образів для заповнення утворених лакун. «Без міфу в українській літературі модерн розбризкався тими численними «дзеньками-бреньками», які попри все утверджували нову для того часу модель естетичного висвіту, що, як усе ж значне відкриття, манила побаченими перспективами Вічності у слові» [6, с. 200].

Лірика М. Вороного органічно вписується в загальну картину міфотворчості доби модернізму. Зацікавлення світовим літературним процесом, частково зумовлене саме бажанням вдосконалення нової української літератури, призводило до збагачення поетичного доробку М. Вороного образами, запозиченими з інших літератур. Для поетів-

символістів античний міф був цікавий своєю «недомовленістю» та широким спектром культурно-історичних асоціацій.

Активне зацікавлення М. Вороного античною спадщиною зумовлене насамперед ідейними настановами поетів-символістів. Далася взнаки також обізнаність поета з античною культурою, придатність міфологічних образів для символізації. Лірика М. Вороного живилася з джерел єдиного міфологічного річища, зазнаючи при цьому значної трансформації. Адже особливою рисою літератури початку ХХ ст. є те, що міф не просто виокремлюється із упорядкованих фантастичних уявлень, а пропускається через призму особистого досвіду митця, поєднуючи давнину із сучасністю.

По канві давньогрецького міфу про Ікара М. Вороний творить свій варіант, присвячуючи його першому українському літуну «тарасівцю» Левку Мацієвичу. Винахідник, талановитий новатор льотної справи, як і легендарний Ікар, трагічно загинув. Під час одного з підйомів на велику на той час висоту (500 метрів) на святі повітроплавання в Петербурзі літак зламався і почав падати, пілот Мацієвич намагався його вирівняти, а оскільки кабіни як такої на той час у літаках ще не було, то він випав з літака прямо на очах у глядачів, в тому числі дружини та маленької доньки. Очевидцем цієї трагічної події став і М. Вороний, який відгукнувся на загибель літуна некрологом «Пам'яті Льва Мацієвича»: «Слава Мацієвича розляглась по всьому світу, але Україні належить честь, що один з її синів записав своє благородне ім'я на скрижалях вселюдського поступу» [2, с. 626]. М. Вороний працював з Левком Мацієвичем у 1902 році в Харківському «Комітеті грамотности». Некролог у газеті «Рада» надрукував також О. Олесь, він називав його своїм по духу і крові та вважав, що Л. Мацієвич навіки залишиться окрасою і честю раніше забутої нашої нації.

Під враженням цієї трагічної смерті 1910 р. М. Вороний присвятив відомому всій Європі авіатору поезію «Ікар», створену ще 1902, вперше надруковану в альманасі «З-над хмар і долин» (1903) з авторською приміткою: «Давня грецька легенда повідає, що батько Ікарів, коваль Дедал, щоб врятуватись від кари розлюченого Міноса і втекти з острова Крит, зробив собі і синові крила і приліпив їх воском. Казав Ікарові не підноситись дуже високо, той не послухався, злетів до сонця, віск розтопився, і Ікар впав в море біля острова Самосу, де й утонув. Тіло його, прибите хвилями до берега, поховав Геркулес на острові, що відтоді почав зватись Ікарієм». Інші видання містять лише епіграф з «Метаморфоз» Овідія: «Icare – dixit – ubi es? Quo te regione requiram» («– Ікаре – де ти? – сказав. – В якому місці тебе шукати») [3, с. 68]. Очевидно, дуже прозорою була аналогія з міфом про крилатого юнака, який розплатився власним життям за зухвале бажання піднятися надто високо в небо.

М. Вороний залишається вірним міфіві, адже сонце у поета уособлює високу мету, до якої, незважаючи на небезпеку, лине Ікар: «В нім знадна, могоуча сила». Прагнення до сонця є символом осягнення мрії, ідеалу. Вчинок ліричного героя М. Вороного є свідомим героїчним кроком назустріч своїм ідеалам і прагненням, які подолали смерть. Ліричний наратор акцентує власну «ікарійську» природу і своє сонцепоклонство після смерті: «Вільний дух мій

вийде з тіла / І до сонця знов полине» [3, с. 69]. Тож маємо зразок культурно-історичної трансформації образу, зміни оціночного ставлення та моралі вчинку героя міфу: від античного засудження свавілля людини щодо волі богів та непослуху батькові до героїзації образу борця, який здатен покласти на віттар власне життя.

Первинну інтерпретацію міфу маємо у «Метаморфозах» Овідія, проте для античності головним героєм був батько, Дедал. Європейське ж мистецтво більше уваги приділяє саме Ікару, романтизуючи та героїзуючи образ, зокрема починаючи сонетами ренесансних поетів. Особливий інтерес до образу Ікара виявляє епоха романтизму, цей античний образ, щоправда, з іншим ім'ям – Евфоріон – виринає у «Фаусті» Гете, асоційований з образом романтика Байрона. Поезія Шарля Бодлера «Жалоби Ікара» закінчується оспівуванням трагічної смерті героя, як у ренесансних сонетах. Ш. Бодлер подає метаморфозу забуття, а його Ікар стає символом народження декадансу: *«В мечту влюблений, я сгорю, / Повергнут в бездну взмахом крилий, / Но имя славного могиле, / Как ты, Икар, не подарю!»* [1, с. 248]. М. Вороний за епіграф до свого «Ікара» теж бере рядки з Овідія, образ Дедала у нього трапляється лише на початку, та й то у перифразі-звертанні до Ікара: *«О, Дедалів славний сину»*. З твором Бодлера його зближують настрої ліричного наратора, адже українському поетові імпонує відважність Ікара, який *«полинув, як відчув у себе крила»* до сонця – джерела світла, символічного ідеалу, мети.

Символізацією прагнення до ідеалу, до польоту як джерела свободи та звільнення від умовностей близькою є також драматизована балада В. Брюсова «Дедал та Ікар», що присвячена обом персонажам міфу та має діалогічну будову, нотки Овідієвських настанов Дедала. М. Вороний лише констатує героїчний непослух таких настанов: *«Не спинила тебе рада / Батька любого, старого»*. М. Вороний, як і В. Брюсов, теж використовує варіант амебейної композиції, щоб умотивувати вчинки та думки шляхетністю та монументальністю. Ще за життя сучасники називали М. Вороного Ікаром. Твори обох поетів зближує доба написання, світосприйняття та художні пошуки авторів, зокрема ідея польоту, перемоги над обставинами, а також захоплення ранньою авіацією початку століття. В. Брюсов акцентує на бездумних пориваннях сина у відповідь на раціональні вмовляння батька, тим самим звеличуючи подвиг, на відміну від М. Вороного, який героїзує та звеличує образ сміливця за допомогою епітетів: погляд його *«звобливив»*, сам його образ *«гордий силою міцною»*, а вчинок *«безлячний»*.

Спеціальним дослідженням рецепції античної міфології в поезії українського та російського символізму займалася В. Папушина [5], зокрема вона здійснила типологічний аналіз віршів цих поетів. В інтерпретації М. Вороного та В. Брюсова міфологема Ікара отримує дещо відмінне семантичне забарвлення у зв'язку з індивідуальним поетичним сприйняттям, естетичним досвідом, життєвими установками. Оцінка складної ситуації у В. Брюсова більш зважена, поміркована, його позиція видається ближчою до Дедалової, натомість М. Вороний у дусі романтизму цілком симпатизує Ікару. Причини цих відмінностей дослідниця пояснює за допомогою тези про

неспроможністю українського символізму перебороти «романтичні елементи» які «перешкождали формуванню оригінальної модерністської теорії і «літературної школи» [4, с. 58]. В. Брюсов, нібито дбаючи про літературно-художній успіх символізму та претендуючи на роль його лідера, зумів «перерости» юнацький індивідуалізм. М. Вороний намагався компенсувати брак героїчного у повсякденні, тому шукав у міфології зразки для наслідування, зберігаючи романтичний пафос.

Сюжети та персонажі античних міфів придалися М. Вороному в моделюванні його візійного світу. Античні образи виступають генераторами ідей, творчого натхнення, вони допомагають увиразнити стан інтуїтивних прозрінь, донести до читача певні ідеї, якнайкраще сугестувати співпереживання з ліричними суб'єктами. У джерельній базі творчості М. Вороного важливе місце займає міф, що є універсальним засобом художнього узагальнення й типологізації. Загалом міф слугував одній меті – пояснити зміст зображуваних картин життя, сприяти інтуїтивному осягненню авторського світосприйняття і світопереживання. Для поета не є характерним просте копіювання чи наслідування, натомість йому властиве специфічне відтворення міфологічного минулого та формування нової міфологічної реальності, коли старий міф абсорбують особливості сучасного життя і стає вмістилищем нових ідей.

Список використаних джерел:

1. Блок А. Стихотворения. Поэмы. Воспоминания современников / А. Блок. – М.: Правда, 1989. – 590 с.
2. Вороний М. Памяти Льва Мацієвича / М. Вороний // Українська хата. – 1910. – № 10. – С. 626-627.
3. Вороний М. К. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика / Микола Вороний. / [упор. і прим. Т. І. Гундорової]. – К.: Наукова думка, 1996. – 704 с.
4. Гундорова Т. Тенденції розвитку художнього мислення (поч. ХХ ст.) / Гундорова Т., Шумило Н. // Слово і час. – 1993. – № 1. – С. 55-67.
5. Папушина В. А. Рецепція античної міфології в поезії українського і російського символізму (типологічний аспект): дис... кандидата філол. наук: 10.01.05 / Папушина Валентина Антонівна. – Тернопіль, 2006. – 202 с.
6. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму / Ярослав Поліщук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 392 с.

Шевченко В.В.
аспірант,
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

ОНІРИЧНО-МІФОЛОГІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «КРОВ КАЖАНА»

Роман Василя Шкляра «Кров кажана» по праву вважається бестселером української сучасної літератури. Безпрограшний синтез детективу та містики прийшовся до вподоби багатьом реципієнтам. Реальність та ірреальність сплітаються у химерний сюжет, в основі якого постає сучасна українська сильна та самостійна жінка Анастасія.

Головна героїня – дружина збанкрутілого бізнесмена Нестора, яка має за коханця священника-сатаніста отця Серафима. Її містичні пригоди починаються, коли Нестор під час нічної прогулянки озером раптово зникає у воді, а Настя виявляється єдиним свідком, проте приховує свою присутність на місці злочину від правоохоронців. Жінка не може зрозуміти, куди подівся чоловік, адже тіло так і не знайшли. Натомість вона починає чути таємничі звуки у своєму домі.

Василь Шкляр не позиціонує події в романі як відверто містичні. Тонка грань між реальністю та химерністю проявляється через прийом сну. Сон або оніризм – «це вид художньої образності, який постає в оніричному просторі, де образ може набувати найрізноманітніших форм, він деформується найхимернішим та найпарадоксальнішим чином під час перебування героя в стані сну. Це втеча реальної людської свідомості в оніричний простір підсвідомого, де людина спроможна зняти кайдани реального світу, тягар реально існуючих проблем і конфліктів, і перебувати, нехай і уві сні, але в царині фантастичного і парадоксального, казкового і страшного, містичного і провісного» [5].

Протягом всього роману Настя погано спить, їй сняться страшні сни, вона чує дивні звуки вночі. Тому її коханець, сатаніст отець Серафим дарує їй мазь, яка повинна сприяти гарному сну. Далі відбуваються події, що чимось нагадують уривок із роману «Майстер і Маргарита» М. Булгакова. Намастившись чудодійним мастилом, Анастасія потрапляє на шабаш відьом.

«Ще мить – і з-за чагарів, що обступають галявину, видибувають почвари, поторочі, суне всіляке привиддя, чортовиння, з'являються такі ж голі, як і я, жінки з розпущеним волоссям, справжнісінькі лярви – хто на мітлі, хто на коцюбі, одна, здається, на швабрі, а та, дивися, верхи на круторогому цапові, в якого зеленим вогнем світяться очі. Виходять чаклуни, відуни, ворожбити – ставні і горбаті, граційні й криві, за ними дибуляють карлики, куцаки, кордуплі, а далі посунула всяка нечисть – хвостаті жаби, пацюки, вухаті їжаки, кроти, чорні котяри, кажани, сичі із півнячими гребенями...» [4, с. 84]. Василь Шкляр взяв за основу епізоду подорожі на Лису гору народні

вірування українців. За «Українською міфологією» В. Войтовича, «Єдиним таємничим засобом можна вважати мазь, добуту відьмою з-під порогу. Намазавшись нею під пахвами і промовивши закляття, відьма тут же буз усяких перепон вилітає через комин. ... Вони розпочинають з нечистими духами нічні прогулянки» [1, 70]. Проте після гріховних обрядів, що відбувались із головною героїнею вночі, вона не може достеменно збагнути, чи то було реально, чи все їй наснилось. Не дає точної відповіді на це питання й отець Серафим. Таким чином, через прийом сну автор наче й не надає містичного акценту детективній розповіді. Згодом Настя дізнається по свою вагітність. Вона підозрює, що батьком дитини може бути чорт.

Потрібно зауважити, що «Літературне сновидіння – це певна художня авторська стилізація (поетики, змісту, тощо) природного сну, що враховує основні закони сномислення та водночас суттєво відрізняється від нього. Насамперед слід зауважити, що літературне сновидіння є структурною одиницею тексту і відрізняється від природного сну насамперед своїм вербалізованим характером. Різницю вчені бачать у тому, що коли у природному сновидінні наша підсвідомість безпосередньо виявляється мовою символів, то у літературному сновидінні – певній художній стилізації природного – це й процес виявляється опосередковано, через слово, яке у міфологічному просторі сновидіння набуває значення символу» [6]. Таким чином, реципієнт може трактувати химерні сни головної героїні, як реакцію на неприємності у реальному житті. Вона переживає за розслідування зникнення чоловіка, здогадується, що він живий й може помститися їй за зраду. Все це тисне на її психіку й породжує містичні сновидіння.

Наступний епізод зі сном головної героїні є відверто саркастичним. Настя вирішує позбутися дитини й довіряє операцію отцю Серафиму. Під час аборту, вона несприятливо опиняється у пеклі. Там вона спілкується із чортом, який розповідає новенькій про місцеві порядки: «Ні, пані Анастасіє, пекло повинне бути сірим, як земне життя. Тому ми вистелили його наймаснішими чорноземами, розбили на плантації... е еє, пробачте, плантації – українською краще буде лани широкополі, так от, розбили на лани, й на кожному з них тепер працюють грішники. Як і на землі. Одні гарують без перепочинку на буряках, другі на картоплі, третісіють гречку, ну, і так далі [4, с. 172]. Далі виявляється, що у пеклі на манер нашої сучасної політичної системи існують політичні партії: «На те вони й грішники, що б голосувати за гріхи. Хіба там, на землі, чому люди обирають злодіїв, казнокрадів, убивць, брехунів, ненажер?.. Бо вони самі такі. Чи ви маєте інше пояснення? ... Чого задумалися, пані Анастасіє? Вам щось не подобається в нашій партійній системі? Тоді організуйте свою партію. Жіночу. Наприклад, «Жінки за рай у пеклі». Але пропагувати вам усе одно доведеться один із смертних гріхів, інакше вашу партію не зареєструють. Та й ніхто її не підтримає» [4, с. 177]. Коли Настя приходять до тями, то розцінює свою подорож до пекла як всього лише сновидіння. Автор дає змогу реципієнтам самим визначитися для себе, чи вважати її містичні пригоди, як і політ на Лису гору, всього лише сном, чи реальністю.

У романі існує чітка грань між реальним та ірреальним. Все, що є відверто містичним й не може бути пояснено логічно, відбувається лише у сновидіннях. Такі події як спілкування із коханцями, процес розслідування злочину, життя у психіатричній лікарні наче проходять паралельно, є елементами суто детективного роману. Таким чином, читач до самого фіналу може лише здогадуватись, чи є у цій історії щось дійсно демонічне. В кінці роману Настя дізнається правду про загибель чоловіка, всьому, що лякало її, знаходиться логічне пояснення. Проте Василь Шкляр все-таки поєднує оніристичні елементи із реальними останніми словами роману. Вбивцею Нестора виявляється отець Серафім, а у нього під час обшуку його оселі знаходять: «Дуже дивне хлопча, якого ніхто ніколи не бачив, хоч воно вже чималеньке, років на сім показує. І ні метрики на нього немає, нічого. Привезли в інтернат, а воно зовсім дике. Ще й атавізм у нього: хвостик на куприку. І майже не говорить. Питають у нього, як звать, каже: «Нікуб» [4, с. 268]. Саме цей факт наводить на думку, що пригоди головної героїні на Лисій горі й її вагітність від чорта були реальними. А отже оніристичні елементи розповіді є повноцінною частиною інших подій у романі.

Події у книзі «Кров кажана» – це яскравий приклад художнього прийому сну. Письменник зміг створити синтез химерного та детективного роману, що має право на неоднозначне трактування.

Список використаних джерел:

1. Войтович В. Українська міфологія / В. Войтович. – К.: Либідь, 2002. – 662 с.
2. Літературознавча енциклопедія у 2-х томах. Том 2 / Автор-укладач Юрій Ковалів. – Т. 2. – К.: Академія, 2007. – С. 509.
3. Фрейд З. Толкование сновидений / З. Фрейд. – К., 1998. – 496 с.
4. Шкляр В. Кров кажана / В. Шкляр. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2013. – 268 с.
5. Война М. Оніризм як проекція буття у новелістиці ЦаньСює [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://philology.knu.ua/files/library/lit_st/42-1/27.pdf
6. Чайковська В. Сон і сновидіння як художні прийоми психологічного розкриття персонажів в українській [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38252/39-Chaikovska.pdf?sequence=1>

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРА

Баракатова Н.А.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови,

Дніпропетровський національний університет

імені Олесь Гончара

ЕПОНІМИ ЯК ЗНАКИ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОНТАКТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Вивчення епонімічних одиниць належать до проблемних питань сучасного мовознавства, зокрема їх специфіки як одиниць лексичного, словотвірного та граматичного рівнів мови. Нині, як вважає В.М. Лейчик, лексична одиниця «епонім» є поліфункціональною і фігурує в різних мовах, позначаючи той об'єкт дійсності, на який перейшов онім (ім'я божества, героя, реальної особи; назва хвороби чи органа в медичній термінології, назва структури, методу в абстрактній науці, винаходу в техніці, географічного об'єкта) [1]. Цікаво, що навіть сама лексема «епонім» спершу була власною назвою стародавнього урядовця, ім'ям якого в хронології називали період його каденції.

Власні назви як частина внутрішнього лексикону людини породжують певні ключі (асоціації), завдяки яким, на думку А.С. Синиці, у певному контекстуальному оточенні формується додатковий смисловий прошарок для правильного прочитання вихідних персонажів, або натяк на певних персонажів, предмети, об'єкти або ж і події, які не зазначені в тексті [цит. за 3]. Проте нам видається, що виникнення асоціативних рядів продукують не всі оніми, а лише ті одиниці, які набули статусу загальнокультурних або національнокультурних, тобто прецедентних для певного етнокультурного простору (типу *Наполеон*). З огляду на це абсолютно слушними видаються міркування Е. Вюстера: «Найменування, визначальний член яких представлений власним ім'ям, інтернаціонально зрозуміліші та однозначніші, ніж інші мовні засоби передачі певної інформації» [цит. за 2, с. 49].

Тому важливим є з'ясування змісту й обсягу епонімічних одиниць під час вивчення сучасної польської мови, оскільки процеси їх виникнення є відмінними навіть у слов'янських мовах: напр., у сучасному полонійному лексиконі наявна група епонімічних одиниць, не властивих ані російській, ані українській мовам (*adidas* як загальна назва, що дає кросівкам видову назву від фірмоніма Adidas і под.). Розуміння особливостей номінації тих самих денотатів у рідній та іноземній (навіть слов'янській, до якої належить виучувана студентами польська) мовах призводить до утворення стійких

асоціативних зв'язків, що стають важливою основою для засвоєння певних лексичних одиниць чужомовної системи.

На заняттях варто звернути увагу, що на сьогодні за характером співвідношень між твірною основою і похідною лексемою, утвореною лексико-семантичним способом, найбільш продуктивними групами епонімічних одиниць, спільних для сучасних української і польської мов, є: 1) назви тканин і матеріалів утворилися від географічних назв (*ангора* – *angora*, *кашемір* – *kaszmir*, *муслін* – *muslin*, *твід* – *tweed*); 2) найменування напоїв, у т.ч. алкогольних (*бордо* – *bordo*, *шаблі* – *chablis*, *гроз* – *grog*, *мадера* – *madera*, *токай* – *tokaj*, *кава* – *kawa*); 3) назви продуктів харчування і страв з них походять від: а) прізвищ осіб (*майонез* – *majonez*, *сандвіч* – *sandwicz*), б) географічних назв (*бешамель* – *beszamel*, *табаско* – *tabasko*), найбільш виразно в цій групі вирізняється підгрупа, що номінує продукцію національних сироварень (*бри* – *brie*, *камабер* – *camembert*, *гауда* – *gouda*, *пармезан* – *parmezan*, *рокфор* – *rokfor*); 4) назви предметів одягу пов'язані з іменами або прізвищами осіб (*кардиган* – *kardigan*, *раглан* – *raglan*), рідше – географічними назвами (*бермуди* – *bermudy*).

Потребує окремої уваги і додаткових пояснень студентам при опануванні полонійного лексикону переважна більшість засвоєнь з французької мови, що зберігають написання мови-джерела. Прикладами таких слів можуть бути *beaujolais*, *bourbon*, *chartreuse*, *camembert*, *chateaubriand* тощо, якими послуговуються переважно в ситуаціях подорожей і господарчих закупівель. Певна група епонімів української мови також характеризується іншою, ніж у мові-джерелі, фонетичною оболонкою (*крепдешин* з фр. *crape de Chine* «шовк з Китаю», *махорка* від назви міста Амерсфорт у Нідерландах тощо, *панталони* від імені персонажа італійських народних комедій Пенталоне).

Говорячи про графічне освоєння епонімів, не можна оминати увагою той факт, що серед назв осіб в обох мовах найчастіше спостерігається написання з малої букви, як-от: *альфонс* – *alfons*, *гаврош* – *gawrosz*, *ловелас* – *lowelas*, *отело*, *понелюшка*, *нарцис*, *мегера*, *гарнія*, *орфей*, *амфітріон*, *корціусзек*, хоч значна частина таких лексем у сучасній польській мові продовжує писатися з великої літери (напр. *Jonasz*, *Judym*, *Ksantupa*, *Papkin*; *Romeo*). Нечасто, однак також спостерігається, уживання великої букви в найменуваннях лексем з групи назв напоїв, і зокрема: *Dom Perignon*, *Martini*, проте *szampan*, *wermut*. Щодо слів останнього різновиду графічного відтворення, то їх семантична специфіка – власної чи загальної назви – встановлюється відповідним контекстом, про що варто наголосити студентам під час занять.

Несистемним явищем, на нашу думку, слід вважати епонімічні двокомпонентні утворення, які спостерігаються переважно серед гастрономічних об'єктів, напр.: *кривава Мері* – *bloody Mary*, *Дом періньйон* – *Dom Perignon*, хоч окремі з них структурно відрізняються в кожній з аналізованих мов, як-от: *бефстроганов* – *boeuf Strogonow*.

Не можна оминати увагою також граматичного освоєння кожною мовою слів такого типу. Зокрема, як серед польських, так і серед українських лексем є такі, що характеризуються незмінною формою (*boeuf Strogonow*, *Dom*

Perignon, *болеро*, *монпансьє*) або мають словозмінну парадигму (*raglan*, *lewisy*, *colt*, *brajl*, *bojkot*, *gilotyna*, *гобелен*, *джаз*, *страз*), хоч усі вони є похідними від прізвищ винахідників. Деякі епоніми відзначаються множинною формою, як-от: *bikini*, *bermudy*, *pantalony*, *landrynki*, *бікіні*, *джинси*, *панталони*.

Складність проблеми засвоєння студентами епонімів полягає в тому, що далеко не всі власні імена можуть уживатися в значенні загальних. Лексичний склад польської, як і будь-якої іншої, мови постійно поповнюється словами такого типу шляхом переосмислення вже відомих лексем через метафору, метонімію чи синекдоху. Такий перехід зумовлений, очевидно, перш за все внутрішньо лінгвістичними чинниками.

Список використаних джерел

1. Лейчик В. М. Обсуждение проблем эпонимии в современной науке [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw1/leitchik_eponyms.html
2. Михайлишин Б. П. З історії термінів-епонімів // Мовознавство. – 1994. – № 4-5. – С. 45-50.
3. Шестакова С. Поляризація поглядів мовознавців на явище семантичної деривації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/123456789/1504/1/shestakova.pdf>

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Висицька С.М.

*викладач світової літератури,
Відокремлений підрозділ «Слов'янський технікум
Луганського національного аграрного університету»*

ЖАНРОВА ЕВОЛЮЦІЯ БІОГРАФІЧНОГО РОМАНУ В НОВІТНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Біографія – один з найдавніших літературних жанрів, що залишається полярним і в сучасній світовій літературі. Стійка популярність, читацький попит характеризують цей жанр і в англійській літературі, класичній і сучасній. Досить назвати біографічні романи Дізраелі, Дж. Еліот, Бульвер-Літтона, щоб переконатися в цьому.

За період свого існування біографічний жанр постійно змінювався, набував нових ознак. Розглянемо жанрову еволюцію біографічного роману в сучасній англійській літературі.

До недавнього часу англійський біографічний роман визначала усталена структура. Її традиційними елементами були видатна історична особистість у фокусі художнього зображення, певний відбір біографічного та історичного матеріалу, широке використання епістолярної спадщини, відгуків сучасників, стисла або розгорнута характеристика суспільної та творчої діяльності особистості, портрет епохи або періоду, аналіз творчого або професійного становлення, особисте життя героя. Нарешті, письменник надавав простір своїй уяві лише в межах фактографічного матеріалу.

В класичних зразках європейського біографічного роману (Е. Гаскел, Е. Троллоп, Л. Стреччі, А. Моруа, С. Цвейг, Е. Людвіг) спостерігаємо хронологічну послідовність зображення життєвого шляху особистості, а також художню, підкреслимо, реалістичну реконструкцію доленосних подій та повсякденного особистого життя героя.

Традиційною визначальною рисою біографічного роману є дуалізм художньої структури: документальний матеріал та художня оповідь.

Над проблемою сталих і змінних складових окремого літературного жанру розмірковували відомі вчені М. Бахтін, Г. Поспелов, Н. Копистянська, О. Галич, Р. Гром'як, Б. Іванюк, І. Денисюк. Поширеною є думка дослідників про те, що художньою домінантою біографічного роману є авторська уява, художні припущення та вірогідність, а документ, переважно, підтверджує цю художню реконструкцію. Літературознавчий словник-довідник (Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін.) вказує, що в біографічному романі художній вимисел «белетризує твір, нерідко заповнює прогалини у біографічних даних» [2, с. 607].

Другою системною рисою класичного біографічного роману є перевага авторського дискурсу над контро версіями інших можливих оповідачів. Біографічні твори вказаних класиків жанру свідчать, що в ньому домінувала фігура всезнаючого автора. Саме автор розставляє акценти в літературній біографії свого героя, визначає обумовленість його рішень та вчинків, відстоював власне бачення біографії свого героя.

В англійській літературі ситуація з таким авторським авторитаризмом у жанрі біографічного роману докорінно змінюється в останні десятиліття минулого століття. «Досліджуючи життя окремої видатної людини як частинки великого культурного полотна, сучасні автори-біографи відмовляються від позиції деміурга, єдиного носія істини, і, пропонуючи практично альтернативні інтерпретації життя й творчості обраного митця, надають їм нового звучання, актуального для сьогодення» [3].

Новою системною рисою сучасного новітнього англійського біографічного роману стає модерністська та постмодерністська парадигма. Вона дозволяє таким видатним сучасним майстрам жанру, як Пітеру Акройду, Грехему Свіфту, Джуліану Барнсу, Антонії Байєтт, творити нову художню реальність, відмінну від реалістичної естетичної платформи традиційного біографічного роману. У романах цих авторів, та творах інших письменників як у річищі біографічного жанру, так і в інших жанрових різновидах роману, формується нова концепція художнього відтворення земного шляху історичної особистості – митця, вченого, філософа, політичного діяча, музиканта тощо. Її найсуттєвішим чинником стає, на нашу думку, майже реальна, або псевдореальна, присутність носія літературної біографії – наприклад, Чаттертона, Платона, Мільтона, Шекспіра, Флобера, Мередіта, брата і сестри Лемів – в сучасності, в життєвих перипетіях інших протагоністів роману, наших сучасників, або тих, що живуть у майбутньому.

В новітньому англійському біографічному романі відбулося і відбувається масштабне переосмислення ролі і функцій автора і авторського дискурсу. Ця зміна відбувається в кращих традиціях класичної літератури, також вона є наслідком і результатом фундаментальної авторської компетенції у таких, безсумнівно, складних сферах філософії, естетики, лінгвістики, літературознавства як модернізм/постмодернізм, постструктуралізм, деконструктивізм, рецептивна естетика та інших.

Стосовно наслідування і розвитку традицій класичної літератури вкажемо на такий відомий чинник, як відсторонення автора від наративу свого твору, навіть наполягання автора на другорядності себе, як оповідача: він є лише транслятором іншого тексту, написаного іншою особою. Це лінія Рабле, Сервантеса, Стерна, у наш час – Умберто Еко та інших. Наприклад, у романі П. Акройда «Чаттертон», що став своєрідною візитною карткою нової художньої парадигми біографічного роману, ця лінія реалізує себе у пошуках рукописів, матеріалів епохи, їх знаходженні, привласненні і подальшому використанні.

Сюжетна лінія пошуку рукописів дає поштовх до масштабного застосування другого, принципового та системного, компоненту художньої

структури – вільного тлумачення «документа» в неосязних межах творчої уяви. «Документ» взято в лапки саме тому, щовін і є симулякром як чинником постмодерністської поетики. У романі «Чаттертон» на цьому прийомі розбудовується ціла сюжетна інтрига, що дозволяє паралельним Чаттертону героям роману, Чарльзу Вічвуду і ФіліпуСлеку, філологам-дослідникам, запропонувати іншу версію життя, смерті, творчості головного героя роману.

Характеризуючи складові нового авторського дискурсу у жанрі біографічного роману, вкажемо на таку істотну рису, як розбудова дискурсу ймовірності/неймовірності, дискурсу взаємничення, що має відкриту структуру. Однозначної розгадки таємниці нова, значною мірою постмодерністська художня платформа сучасного біографічного роману не передбачає і не надає. О. Бандровська підкреслює, що «під впливом провідних постмодерністських концепцій...відбувається переосмислення основних завдань та методів біографічного письма» [1].

Отже, у жанрі сучасного англійського біографічного роману маємо очевидну зміну художньої парадигми, творчого методу, що термінологічно зафіксовано у терміні «історіографічний метароман»: «Historiographic metafiction is one kind of postmodern novel which rejects projecting present beliefs and standards onto the past and asserts the specificity and particularity of the individual past event. It also suggests a distinction between «events» and «facts» that is one shared by many historians. Since the documents become signs of events, which the historian transmutes into facts, as in historiographic metafiction, the lesson here is that the past once existed, but that our historical knowledge of it is semiotically transmitted. Finally, Historiographic metafiction often points to the fact by using the paratextual conventions of historiography to both inscribe and undermine the authority and objectivity of historical sources and explanations» – Історіографічний метароман/метапроза – це вид постмодерністського роману, який відмовляється продукувати усталені погляди і стандарти на минуле і наголошує на специфічних особливих рисах події в індивідуальному минулому. Він також припускає відмінність між «подіями» і «фактами», відмінність, яку поділяє багато істориків. Завдяки тому, що документи стають знаками подій, які історик трансформує у факти, як в історіографічному метаромані, повчальність тут полягає у тому, що минуле колись існувало, проте наше історичне знання про нього передається знаковою системою, семіотично. (переклад – наш) [5].

Науковий інтерес до питань трансформації жанру біографії простежується у багатьох британських та американських монографіях та публікаціях (Дж. Кінер, І. Шаберт, Л. Хатчеон, Т. Іглтон та ін.), а також у працях вітчизняних дослідників. Враховуючи генетичні аспекти вивчення жанру, послуговуючись сучасними напрацюваннями у галузі жанрології (П. Гернаді, М. Гловінський, Г. Даброу, Ц. Тодоров, Е. Фаулер; Н. Бернадська, О. Галич, Н. Копистянська, Н. Тодчук тощо), СавенкоІ.Л. здійснює класифікацію численних новітніх утворень документально-біографічного роману за двома тенденціями: 1) уточнення й деталізації вже відомих номінацій (жанрові модифікації роману), до якої зараховує біографічний

роман-дослідження, роман в біографічних епізодах, белетризований роман, автобіографічний роман в оповіданнях тощо; 2) пошуки нових видо-родових і міжжанрових утворень (жанрові різновиди роману): роман-реконструкція, роман-монтаж, роман-пошук, роман-ретроспекція, роман-мозаїка, роман-есе, роман-репортаж, роман-щоденник, роман-колаж тощо) [4].

Таким чином, аналіз англійської документально-біографічної прози межі століть показує, що новітній англійський біографічний роман – поле для різноманітних жанрових експериментів і стильових шукань.

Список використаних джерел:

1. Бандровська О. Трансформації біографічного жанру у творчості Пітера Акройда. – Режим доступу: http://www.anthropos.org.ua/jspui/bitstream/123456789/2395/1/127-137_Бандровська_О.pdf
2. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
3. Петрусь О. В. Деконструкція біографічного канону в романах Пітера Акройда. – Режим доступу: <http://www.lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/movoznavtvo/2008/80-67-28/pdf>
4. Савенко І. Л. Жанрово-стильові особливості біографічного роману-пошуку. Режим доступу: <http://www.revolution.allbest.ru/sections-load.php?774>
5. Linda Hutcheon's» «Historiographic Metafiction: 'The Pastime of Past time»./http://www.eng.fju.edu.tw/Literary_Criticism/postmodernism/Hutcheon_outline.html

Мельник Л.О.

студентка,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПТ ПРИРОДИ В КОРЕЙСЬКІЙ РОМАНТИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Із поширенням корейської масової культури та зі зростанням інтересу до неї серед українського населення, дослідження концепту природи як ідейної основи, що заклала базис для сучасної корейської культури, набуває особливого значення для встановлення міжкультурного порозуміння. З огляду на це, існує обґрунтована потреба у дослідженні специфіки концепту природи в руслі корейського романтизму, що, безперечно, сприятиме поширенню розуміння особливостей розвитку сучасної корейської літератури. Лі Синин (이승은) наголошував на необхідності дослідження корейського романтизму, зауважуючи незначну присутність цієї теми у науковому дискурсі [7, с. 209].

Стаття присвячена дослідженню особливостей концепту природи в корейській літературі. Мета статті полягає у всебічному описі специфіки зображення природи в корейській романтичній літературі, а також

виокремленні найважливіших природних образів корейського романтизму, що набувають нового змісту під впливом романтичної течії.

Варто зауважити, що українських вчених, які б займалися дослідженням даного питання немає. При написанні роботи було використано посібники, статті та наукові доробки Го Сунмі [1;2], Нигмалтуліної Ю.Г [6], Ф. Лукаса [4], Ю. Манна [5].

Для розуміння корейської романтичної літератури суттєво виокремити прикметні лише корейським письменникам використання образів природи у корейському традиційному розумінні. Романтизм – мистецтво Нового часу, особливий етап розвитку культур. Романтизм як художній напрям позиціонував світ як конфлікт між дійсністю та ідеалом [3, с. 900]. Попри те, що кожна література проходить властиві лише їй етапи історичного розвитку, підходячи до цього етапу по-своєму, повторюваність суспільних закономірностей, на думку Ю.Г. Нігмалтуліної, в історії різних націй спричиняє подібні у своїй суті літературні процеси [6, с. 20]. Відображаючи національний світогляд та світосприйняття, естетичний ідеал, виражений за допомогою літератури, дає можливість визначити світоглядні засади, що складають естетичну свідомість народу. Романтизм як літературний напрям є прямою антитезою до класицизму, що полягала в протиставленні класицистичних правил та норм ідеї романтичної свободи. Згідно із літературознавцем Юрієм Манном, таке розуміння романтизму превалює в науковому дискурсі, проте романтизм визначається не як заперечення регулювання, а наслідування «складніших та примхливіших правил» [5, с. 70].

Природа у корейській літературі позиціонувалася як сила, здатна сприяти формуванню у народу нового світогляду. Це загалом дає можливість прослідкувати прихований вплив народної літератури на процес написання романтичних творів про природу, що виступала елементом само ідентифікації та само актуалізації корейського народу. На момент виникнення романтизму, традиційний уклад життя починає змінюватися, що пов'язано із промисловою революцією, яка, в свою чергу, спричинила типові для романтизму почуття відчуженості та самотності. «У нас були філософія та релігія, запозичені від інших. І хоча вони були присутні у нас в душі, вони не були нашим «домом». У відповідності з природою ми або маємо побудувати будинок, в якому були б єдині душа і тіло, або просто «полагодити» його» [2, с. 45]. Будівництво «будинку» на основі природи, що підходить як душі, так і тілу народу, по суті, було пошуком основ народної культури і її особливостей.

В описі природи корейські поети та прозаїки вдаються до пейзажів, які, попри те, що й були присутні у корейському фольклорі, як засіб вираження естетичного ставлення до предмета виникають із зародженням романтичної літератури. Так, 20-30і роки двадцятого століття можна вважати періодом розквіту елементу пейзажу в корейській літературі. Аналізуючи пейзаж з точки зору суб'єктних ситуацій, Го Сунмі приходять до висновку, що пейзаж в корейській літературі був засобом усвідомлення індивідом себе як частини великого світу. Прикметно, що на протигагу західному антропоцентризму, корейці висувають космогоністичну домінанту. Взаємодія людини і світу

підпорядковується одному ритму, в якому сучасність бачиться в контексті загального хроносу. Роздуми про майбутнє формують перспективу загального протікання часу, створюється його хронікальна замкнутість, що пояснює динаміку точки зору ліричного героя [1, с. 7].

Романтики намагалися органічно поєднати внутрішній стан із гармонією живих істот, позиціонуючи усі живі істоти рівно важливими [4, с. 86].

Образи природи під впливом романтичних ідей набувають нових, додаткових до традиційного значення та інтерпретації. Так, образ сонця використовується для позначення негативно навантаженої чоловічої сили, що здатна зруйнувати все навколо. У цьому значенні він протиставляється образу місяця. В релігійному світосприйнятті корейського народу закріплено традиційне обожнювання місяця. Так, іще в класичних творах він зустрічається в контексті оспівування печалі самотності та любові. Місяць в корейській поезії наділений жіночим характером, що особливо яскраво виражено Кім Соволем (김소월) у поезії «Раніше не знала» («예전엔미처몰랐어요»). Тоді, образи зірок сприймаються як провідники у Всесвіті. Зорі – втілення надії та віри, що також наділені соціальним підтекстом, співпадаючи з метою корейського народу побороти гніт японської колонізації та домогтися незалежності [1, с. 8-10].

У корейській міфології море найточніше з-поміж інших джерел води втілює у собі образ міфічної води, при тому ця вода, що вважається уособленням всього суцього у світі, сприймається як щось загрозливе та вороже. Так, в міфах море само по собі постає в ролі недруга. До того ж, море позначає простір, в якому поміщений і інший світ, що знаходиться за його горизонтом. Море – символ вічності, місце переродження вічних страждань. Попри це, у романтиків образ моря набуває нового позитивнішого відтінку. Кім Соволь, до прикладу, зобразив море втіленням безмежної далекої мрії, а також чогось невідомого, що загалом наближує корейський романтизм до романтизму загальноєвропейського.

Образ пташки можна вважати інваріантним образом, що розкриває специфіку корейської духовності, культ внутрішньої свободи особистості, а також пріоритет загально людських цінностей. В міфологічних уявленнях корейців птахи вбачалися своєрідним медіумом, суб'єктом, що може вільно переміщатися між небом та землею. Вони символізували духовність, можливість швидкого переродження, а також славу. Завдяки романтичним впливам смислове навантаження образу птаха переживає суттєві зміни. В романтичних віршах, наприклад, у поезіях Пак Намсу (박남수), птахи уособлюють чистоту, образ набуває соціального виміру. Поети-романтики, прагнучи возз'єднання з природою, використовували образи птахів для вираження різноманітних людських почуттів, превалювали серед яких туга та смуток. До цього ж, Го Сунмі зазначає, що структурну роль у корейській романтичній літературі відіграє також пташиний спів, що загалом пов'язано із корейською класичною літературою, у якій спів птахів автоматично показано на фоні основної емоційної складової культури – «хан» (한). Особливого

звучання концепт «Хан» набуває у творах Кім Соволя, у якого вона викликана тугою за батьківщиною. У вірші «Гора» ліричний герой Кім Соволя відчуває себе птицею, що сидить на вершині вільхи та прагне досягнути глибини гір, де вона могла б здобути спокій та насолодитися ним [1, с. 14].

Отже, система корейського романтизму великого значення надавала саме образам природи, що містили значне смислове навантаження. Образи моря, сонця, неба, зірок та птаха у корейському романтизмі виступають глибоко символічними, що зумовлено впливом корейської традиційної міфології та народної творчості.

Список використаних джерел:

1. Го Сун Ми. Природа в татарской поэзии начала XX века и в корейской лирике 1920-х гг. (сопоставительный аспект): автореферат дис. кандидата филологических наук: 10.01.02 / Сун Ми Го. – Казань, 2012. – 27 с.
2. Го Сун Ми. Национальное своеобразие эстетического идеала в татарской и корейской романтической поэзии / Сун Ми Го// Научный Татарстан. – 2012. – № 1. – С. 140-147.
3. Литературная энциклопедия терминов и понятий / [Гл. ред. и сост. А. Н. Николюкин]. – М.: НПК «Интелвак», 2001. – 1596 с.
4. Лукас Ф. Л. Дух і форма / Ф. Л. Лукас [пер. з англ. Пан Сон Вана і Сім Хі Сопа]. – Сеул: Симсольдан, 1988. – 198 с.
5. Манн Ю. В. Русская литература XIX века: Эпоха романтизма / Ю. В. Манн. – Москва, 2001. – 520 с.
6. Нигматуллина Ю. Г. Национальное своеобразие эстетического идеала / Ю. Г. Нигматуллина. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1970. – 228 с.
7. 이승은. 한국문학 ‘읽기’에서의 ‘낭만주의’ 재검토/이승은// 국제어문. – 2010. – № 48. – 209-244.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Петухова А.Є.

студентка;

Медвідь О.М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу,
Сумський державний університет*

ТЕЛЕСКОПІЯ ЯК СПОСІБ СЛОВОТВОРУ У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ЗМІ

В умовах сучасного суспільства, рушійною силою якого є інформація, дискурс засобів масової інформації, що реалізує суспільну думку і формує в цілому концептуальну картину світу, став ключовим, а його виникнення обумовлене процесами інтернаціоналізації та глобалізації. Зображення актуальної соціальної реальності, регулярне отримання, обробка та передача інформації для загалу створює необхідність у формуванні емоційно-експресивних лексем. Одним із найпродуктивніших способів створення таких лексем слугує телескопія, яка, поєднуючи основи двох слів, утворює нову одиницю мови, що містить в собі значення її складових частин та має бінарну структуру.

Деякі автори не користуються терміном «телескопія» для позначення даного явища, а вживають терміни «контамінація», «словоскладання», «злиття», «гібридизація», «вставне словоутворення», «блендинг». Наприклад, визначення Г. Марчанда [5] зближує контамінацію з комплексними скороченнями, а Л. Бауер [2] ототожнює її зі словоскладанням. Найбільш прийнятним здається визначення телескопії, яке запропонувала А.Н. Шевельова: «Телескопія – це створення номінативної моделюючої одиниці із двох слів зі скороченням як мінімум одного з них у місці з'єднання, з можливим збіганням і вставками морфів, а також зі збереженням акцентно-складової структури одного з вихідних слів, яке взяте у якості морфологічного зразка» [3, с. 5].

Існує багато видів телескопічних слів. Відповідно до цього, Дж. Алджео класифікує їх за трьома групами:

1. Телескопізми на основі фонематичного збігання – склад або частина складу є спільною для двох слів: *universalphabet* (загальна абетка) – результат поєднання *universal* та *alphabet*, при чому *al* є спільною частиною.

2. Утворені в результаті скорочення слів – кожне із двох слів скорочують, а потім поєднують отримані форми між собою. Інакше кажучи, слова-вирізки є скороченнями більш довгих форм, зазвичай відсікають при цьому кінцеву

частину слова, або його початок, або навіть кінець та початок слова одночасно. Скорочення слова розуміється як процес, в ході якого лексема (просте чи складне слово) є скороченою одночасно зберігаючи свій сенс: *rom-com* (романтична комедія) – результат поєднання *romantic* і *comedy*.

3. Фонематичне збігання зі скороченням – скорочення двох слів до спільного складу з подальшим складанням: *ambisextrous* (призначений для обох статей) – результат поєднання *ambidextrous* та *sex* [1, р. 19-20].

Найчастіше та найпродуктивніше створення нових слів за допомогою телескопії у мові англомовних ЗМІ відображається у формуванні: іменників: = *camcorder* (відеокамера) = *camera* + *recorder*; прикметників: *adorkable* (з відтінком екстравагантності) = *adorable* + *dork*. Рідше за допомогою телескопії утворюються: прислівники: *absotively* (рішуче) = *absolutely* + *positively*; дієслова: *to recomemner* (нагадати, щоб запам'ятати) = *recollect* + *remember*.

У процесі телескопії новостворені лексеми не завжди фіксуються у словнику, тому для визначення значення таких новоутворених слів користуються різноманітними методами, серед яких:

1. Аналіз словникових дефініцій – метод, який дозволяє точно визначити значення телескопічного слова, проте порівняно невелика частина такого виду слів фіксується у словниках загальноновживаної лексики.

2. Асоціативний – із сукупності асоціацій щодо слова-стимула можна визначити так зване «асоціативне значення слова», при цьому можна допускати, що якщо два слова мають однакову дистрибуцію асоціативних реакцій, то їх значення або співпадуть, або є синонімами. Цей метод вивчення значення слова є ефективним для розгляду семантики телескопічного слова.

3. Контекстуальний – реципієнт правильно декодує складові елементи телескопічного слова та його значення з усіма смисловими відтінками виходячи з контексту.

Проаналізуємо приклади телескопічних слів, якими користуються сучасні англомовні онлайн-видання:

1. «*The puffer coat is the ultimate frenemy of any winter wardrobe*» [6]. У даному реченні наявне телескопічне слово – іменник, утворений шляхом поєднання скороченої першої основи *friend* зі скороченою основою слова *enemy*. Щоб визначити значення телескопічної одиниці *frenemy* при перекладі даного речення застосовуємо метод аналізу словникових дефініцій і отримуємо: «*Пуховик – головний заклятий товариш будь-якого зимового гардеробу*».

2. Не є виключенням навіть назви для статей періодичних онлайн-видань. Наприклад, назва статті «*The Shopaholic Test: 7 Questions That Reveal Whether You Have a Shopping Problem*» [4] з журналу «*Glamour*». У даній назві наявне телескопічне слово – іменник, утворений шляхом поєднання першої основи *shop* зі скороченою основою слова *alcoholic*. Для визначення значення телескопічної одиниці *shopaholic*, при перекладі, застосовуємо одразу два методи: аналіз словникових дефініцій та контекстуальний. *Shopaholic* – це людина, яка залежить від шопінгу, але у відповідності до даного контексту краще перекласти просто як «залежність від шопінгу». У результаті

отримуємо: «Тест для визначення схильності до залежності від шопінгу: 7 питань, які показують, чи маєте ви проблеми даного характеру».

3. У реченні «As a *bodacious* Latina babe, you know that when it comes to buying jeans...» [3]. У фрагменті речення наявне телескопічне слово – прикметник, утворений шляхом поєднання скороченої першої основи *bold* зі скороченою основою слова *audacious*. Щоб визначити значення телескопічної одиниці *bodacious* при перекладі даного речення застосовуємо також два методи: аналіз словникових дефініцій і контекстуальний. У результаті отримуємо: «Накиталт **безрозсудної** латиноамериканки, ви знаєте, що коли справа доходить до придбання джинсів...».

Отже, телескопічні слова можуть утворюватися різними способами, а визначення значення таких одиниць передбачає застосування низки методів при перекладі. Слова, утворені шляхом телескопії, широко використовуються у мові англомовних ЗМІ, проте характеризуються певними протиріччями – з одного боку вони ускладнюють й уповільнюють процес сприйняття, а з іншого, вони створені для того, щоб забезпечити більш глибоке проникнення в сенс предмета чи явища, яке описують, тому і затримка уваги реципієнта на телескопічному слові слугує для більш тонкого розуміння того, що за ним стоїть. Таким чином, як автор, так і перекладач телескопічного слова в деякому сенсі ризикують: якщо неологізм (або його переклад) виявиться невдалим з точки зору відповідності комунікативному завданню, то у реципієнта може виникнути почуття роздратування і відторгнення, а для того, щоб запобігти цьому, слід вивчати структуру, семантику і стилістичні особливості даного типу слів.

Список використаних джерел:

1. Шевелева А. Н. Структура и семантика телескопических производных с точки зрения когнитивной лингвистики (на материале современного английского языка): автореф. дис. канд. филол. наук // СПб, 2003. – С. 5.
2. Bauer L. «Derivational paradigms» In Yearbook of Morphology, 1996. – Pp. 243-256.
3. Corine Griffith Cole. Jeans for Your Curves [Електронний ресурс] // Cosmopolitan. – May 16, 2012. – Режим доступу: <http://www.cosmopolitan.com/style-beauty/news/g1956/jeans-for-your-curves/>
4. Leah Melby. The Shopaholic Test: 7 Questions That Reveal Whether You Have a Shopping Problem [Електронний ресурс] // Glamour. – October 1, 2015. – Режим доступу: <http://www.glamour.com/fashion/blogs/dressed/2015/10/are-you-addicted-to-shopping>
5. Marchand H. The Categories and Types of Present-day English Word-formation. – Munchen, 1969. – 256 p.
6. Naghmeh Mirzaie Hosseinzadeh. New Blends in English Language [Електронний ресурс] / Hosseinzadeh N. M. // International Journal of English Language and Linguistics Research. – 2014. – Vol. 2, № 2, С. 15-26. – Режим доступу: <http://www.eajournals.org/wp-content/uploads/New-Blends-in-English-Language.pdf>
7. Patricia Garcia. Puff Piece: Ten Quilted Jackets to Consider This Winter [Електронний ресурс] // Vogue. – December 5, 2012. – Режим доступу: <http://www.vogue.com/868369/puff-piece-ten-down-jackets-to-consider-this-winter/>

Чорна О.О.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри перекладу,
прикладної та загальної лінгвістики;*

Скрипник В.В.

*студентка факультету іноземних мов,
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

СПОСОБИ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ ФАХОВОЇ КІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Фахова кінологічна лексика є частиною загальнонаціональної мови, що об'єднує низку інших спеціальних підмов: мову службової кінології, мову дресирувальників собак, спортивну кінологічну мову, мову експертів на виставках і шоу, мову спеціалістів каністерапії, мову мисливців.

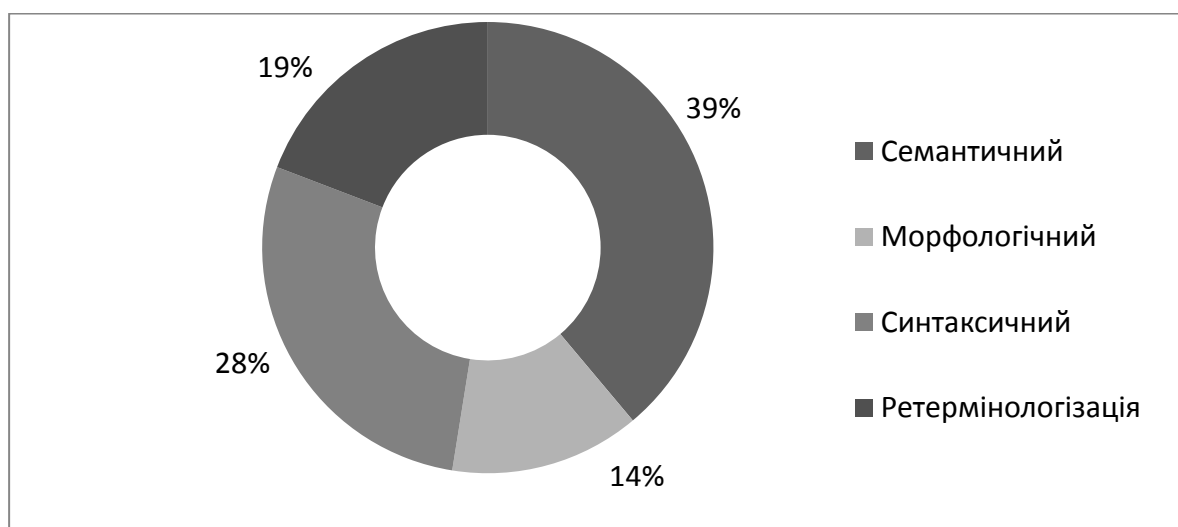
Мета статті – схарактеризувати превалюючі способи термінотворення кінологічної лексики у процесі перекладу фахових англійських текстів. Об'єктом наукової розвідки виступає термінологія кінологічної фахової мови, а предметом – способи творення названої групи лексики. Матеріалом дослідження слугує україномовний переклад фахових текстів «German Shepherd Dog Breed Standard», «Conformation of the Working Dog», «All About Schutzhund», «Elements of Temperament Drives, Thresholds and Nerves», «Movement of the Working Dogs», «Only the NOSE really KNOWS», «Building Drive», «Clicker Training», «Strengths and Weaknesses of the Modern German Shepherd Dog», «Power of Protection» (загальний обсяг – 101362 др.зн.).

Особливостями перекладу кінологічних термінів вважаємо нерозвиненість вітчизняної кінологічної терміносистеми, відсутність фахових двомовних словників, тенденція до використання і калькування російських термінів спеціалістами-кінологами.

Результати проведеного свідчать про те, що найпоширенішим способом перекладу способом термінотворення виступає лексико-семантичний (39% одиниць), а найменш частотним є морфологічний (14% одиниць). Цифрові дані наведено у діаграмі 1.

Діаграма 1

Способи термінотворення фахової кінологічної лексики

Схарактеризуємо лексеми, утворені кожним із зазначених способів.

1) Терміни, утворені лексико-семантичним способом. Семантичний спосіб утворення термінів – результат термінологізації загальноживаних слів, тобто вторинної номінації, адже у словах природної мови розвиваються спеціальні значення. Розрізняють два основних види вторинної номінації – метафору і метонімію. Відомо, що внаслідок термінологізації відомі слова можуть зберегти зв'язок з первісним значенням або цілком втратити його.

1.1. За результатами аналізу термінів кінологічної терміносистеми виокремлюємо такі види **метафоричних уподібнень**:

– метафора за формою: *pad* – *подушечка* (зв'язок зі значенням збережено лише частково, оскільки тут є перенесення лише окремих якостей (м'яка, округлої форми) первісного поняття на частину тіла тварини);

– метафора за функцією: *guide dog* – *собака-поводир* (функція такого собаки – вести людину в необхідне їй місце призначення);

– метафора за виробленою дією: *handler* – 1). *дрес. провідник* (зв'язок зі значенням частково збережено, значення метафоричне: провідник – людина, яка «проводить» собаку в процесі дресирування, навчає його, направляє і керує); 2). *вист. хендлер* (має те ж завдання, що і провідник, тобто направляти собаку на виставці і керувати ним в рингу, проте, оскільки виставки вперше почали проводитися в західних країнах, історично стало прийнятним вживання саме терміну «хендлер» на позначення людини, що демонструє собаку експертові. Варто зазначити, що при цьому в англійській кінологічній терміносистемі не існує розділу на два поняття);

– метафора за подібністю емоційних вражень: *aloof* – *замкнутий* (відлюдний, некомпанійський)

– колірна метафора: *sable* – *соболіний, зонарний* (походить з терміносистеми зоологічної генетики, часто перекладається «соболіний», проте в кінологічній терміносистемі саме в рамках породи німецька вівчарка доцільніше перекладати як «зонарний», оскільки в генетиці породи німецька

вівчарка відсутнє соболине забарвлення (дике руде забарвлення шерсті з чорним кольором на кінчиках шерстинок), а є зонарне забарвлення (кожна шерстина собаки забарвлена зонально – чорним, рудим, білим – зони можуть варіюватися по ширині та довжині);

– метафора, що позначає рух: *lunging* – *кидок* (позначає рух, що виражається дієсловом «кидатися»)

За результатами аналізу виокремлено такі види **метонімічного перенесення назви**:

– з процесу на предмет: *bait* – *принада* (дія зі значенням «принадити» виражається через об'єкт, що призначений для приваблення дичини)

– з процесу на результат: *aggression* – *агресія* (процес «бути агресивним, агресивно поводитись» має результатом агресію – злобу до когось/чогось);

– з процесу на властивість: *fearlessness* – *безстрашність* (процес «бути без страху» виражається у безстрашності – сміливості, не лякливості собаки)

– з властивості на кількісний показник: *working* – *продуктивний* (результативний, приносить бажаний результат)

1.2. Топонімія також володіє означальними компонентами, що відбивають процеси розвитку мови, що служать джерелами для назв порід собак: *rottweiler* – *ротвейлер* (місцем виникнення породи є місто Ротвайль (нім. Rottweil) на заході Німеччини).

1.3. Персоніфіковані терміноніми. Терміноніми мають подвійну вмотивованість, що має відображення в сукупності терміноутворюваних значень: *doberman* – *доберман* (назвали на честь засновника породи Friedrich Louis Dobermann). Відзначимо, що представлений спосіб термінотворення є надзвичайно розповсюдженим в кінологічній терміносистемі.

II) Термінологічні одиниці, утворені способом деривації. Дериваційний спосіб термінотворення, тобто створення терміну з однієї або декількох основ та за допомогою словотворчих афіксів: *throatiness* – *пигруддя* (префіксація), *reinforce* – *підкріплення* (перекладений термін представлений словом, утворений шляхом додавання префіксу *pid-* і суфіксу *-енн*), *almond shaped* – *мигдалеподібний* (основоскладання), *guide dog (GD)* – *собака-поводир* (ПСЛ – *провідник сліпих*).

III) Терміни, утворені синтаксичним способом. Синтаксичний спосіб термінотворення – використання словосполучень для називання наукових понять. Щодо форми, то це здебільшого словосполучення, побудовані за моделями підрядної залежності узгодження і керування та їх поєднання:

– побудовані за моделлю «Прикметник, Н.в. + Іменник, Н.в»: *line breeding* – *лінійне розведення*;

– утворені шляхом порівняння ознак понять у складених термінах, побудованих за моделлю «Іменник, Н.в. + Іменник, Р.в»: *thresholds* – *пориг збудження*.

Термінами-словосполученнями легше, ніж іншими словотвірними засобами, передавати приналежність до класифікаційного ряду, яка ґрунтується на родо-видовому співвідношенні понять. Тому в кінологічній терміносистемі терміни-словосполучення є доволі поширеними.

IV) Ретермінологізовані лексеми. Ретермінологізація – перехід термінів, взятих з близьких терміносистем, в кінологічну термінологію, оскільки подібні терміносистеми завжди поєднані спільними поняттями: *producer* – *розплідник* (з терміносистеми *біології*), *trotter* – *рисак* (з терміносистеми *гіпнології*), *innate* – *уроджений* (з терміносистеми генетики), *foreface* – *морда* (з терміносистеми *зоології*), *instinct* – *інстинкт* (з терміносистеми *психології*).

Отже, є терміни фахової кінологічної мови утворені п'ятьома основним способами: лексико-семантичним, дериваційним, синтаксичним, морфолого-синтаксичним, ретермінологізацією. Проте, оскільки система кінологічної лексики в українській мові є відносно нерозвиненою, найпоширенішим способом творення виступає лексико-семантичний.

Список використаних джерел:

1. Бутакевич Ю. В. Мисливські собаки / Ю. В. Бутакевич, К. І. Жарич. – К.: Урожай, 1977. – 208 с.
2. Гринев С. В. Введение в терминоведение / Сергей Викторович Гринев – М.: Москов. лицей, 1993. – 309 с.
3. Кияк Т. Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства: навч. пос. / Тарас Романович Кияк. – К.: УМК ВО, 1989. – 104 с.
4. Міщенко А. Л. Темінологічні засади технологічно-орієнтовного перекладу (на матеріалі німецької, української і англійської мов): навчально-методичний посібник / А. Л. Міщенко. – Кіровоград: Видавець Лисенко В. Ф., 2014. – 156 с.

Шевченко А.М.

студентка,

Науковий керівник: Чувардинська О.В.

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології,
Київський університет імені Бориса Грінченка*

ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ МОВНОГО ВПЛИВУ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ХІЛАРІ КЛІНТОН (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ ХІЛАРІ КЛІНТОН ЗА 2015 РІК)

Політика як суспільне явище передбачає вплив на масову свідомість. Щоб досягти своєї мети, політики намагаються вербально впливати на аудиторію, незважаючи на те, що кожна людина має право на вибір своєї громадської позиції. Аудиторія мимоволі погоджується або не погоджується з тим, що говорить з трибуни, а значить політичний діалог відбувається незалежно від слухача. Політична мова як прояв політичного дискурсу – це публічний виступ, який є ефективним засобом для отримання визнання і демонстрації лідерства.

Термін «дискурс» використовується дуже широко, але, як зазначає О.С. Кубрякова його широке розповсюдження в сучасній лінгвістиці зовсім не

означає, що за ним вже закріплений зміст, який можна було б уважати загальноновживаним» [4, 23]. Так, М. Фуко під дискурсом розуміє множинність висловлень, які належать до певної «дискурсивної формації», тобто дискурс – це мовне вираження певної соціальної практики, яка упорядкована та систематизована особливим використанням мови, зумовленим певною ментальністю, що ідеологічно укорінена та історично зумовлена [6]. В розумінні Т.А. ван Дейка дискурс – це «комплексна комунікативна подія в певному часовому, просторовому та іншому контексті», його «письмовий чи мовний вербальний продукт або результат, що інтерпретується реципієнтами» [1].

В онтології досліджень політичного дискурсу однозначно виділяється проблема диференціації політичного дискурсу по відношенню до інших типів дискурсу (юридичного, педагогічного, рекламного, військового та ін.). Політичний дискурс являє собою явище, яке в соціумі має набагато більший частотний прояв порівняно з іншими типами дискурсів. У зв'язку з цим, феномен політичного дискурсу не піддається однозначному визначенню, так як, по-перше, сама категорія політики в даний час не володіє чіткою дефініцією, по-друге, виділення політичного дискурсу за сукупністю вузько лінгвістичних ознак не представляється можливим [2, с. 371]. Американський професор Майкл Шадсон стверджує, що політична комунікація являє собою «будь-яку передачу повідомлень, що впливає на розподіл і використання влади в суспільстві, особливо якщо ці повідомлення виходять з офіційних урядових інститутів» [7, с. 311].

Громадське призначення політичного дискурсу полягає в тому, щоб вселити адресатам – громадянам спільноти – необхідність «політично правильних» дій та/або оцінок. Як справедливо зазначає П.Б. Паршин, для політичного тексту мовленнєвий вплив є основною метою комунікації, на досягнення якої орієнтується вибір лінгвістичних засобів [5].

Мовний вплив на адресата здійснюється з допомогою стратегій, тактик і прийомів (комунікативних ходів) – науковці розмежовують ці поняття, підкреслюючи, що вони не тотожні. У лінгвістичній літературі представлені різні спроби класифікації стратегій і тактик, але у статті береться за основу класифікація О.С. Іссерс [3]. Проаналізувавши промови американського політика, кандидата в президенти США Хіларі Клінтон, ми простежили часте використання в її виступах стратегії підпорядкування, яка реалізується за допомогою тактик вмовляння, переконання та прохання.

У своїх промовах Х. Клінтон часто використовує комунікативний хід «апеляції до авторитету», що відноситься до тактики переконання – посилення на джерело аргументації, яке, на думку мовця, є авторитетом для співрозмовника. Врахування і активне використання авторитетів (і однією з його різновидів – громадської думки) є одним з ключових способів мовного впливу. Основна вимога до авторитету полягає в його значущості.

«President Roosevelt called on every American to do his or her part, and every American answered. He said there's no mystery about what it takes to build a strong and prosperous America: «Equality of opportunity... Jobs for those who can work... Security for those who need it... The ending of special privilege for the

few... The preservation of civil liberties for all... a wider and constantly rising standard of living». That still sounds good to me» [8].

Ще один комунікативний хід, що широко використовується Х. Клінтон – «апеляція до розуму». Він зазвичай включає маркери, що вказують на очевидність аргументу і об'єктивність аргументатора – у дискурсі Х. Клінтон використовуються асертиви «*it's evident*», «*certainly*», «*we all agree that*», «*you know*», «*we all know that*».

Спостерігається також і негативна реалізація цього ходу, коли акцент робиться на гіпотетичній шкоді для адресата. «*They pledge to wipe out tough rules on Wall Street, rather than rein in the banks that are still too risky, courting future failures. In a case that can only be considered mass amnesia. They want to take away health insurance from more than 16 million Americans without offering any credible alternative. They shame and blame women, rather than respect our right to make our own reproductive health decisions. They want to put immigrants, who work hard and pay taxes, at risk of deportation. And they turn their backs on gay people who love each other*» [8].

Тактики переконання і вмовляння часто припускають використання опозицій: слухачеві пропонується опозиція, з якої видно переваги чи недоліки обговорюваного явища або предмета. Завдяки оціночним компоненту опозиція набуває сили впливу. «*The financial industry and many multi-national corporations have created huge wealth for a few by focusing too much on short-term profit and too little on long-term value... too much on complex trading schemes and stock buybacks, too little on investments in new businesses, jobs, and fair compensation*» [8].

Також, у рамках тактики переконання у промовах Х. Клінтон часто можна почути призови до змін. «*So it's time to drop the excuses, drop the obstruction, and get the job done for Virginia families, for hardworking men and women. It's time to turn the page on failed Republican policies in Washington and Richmond and across our country so that we can together focus on the future*» [9]. Даний прийом забезпечує розгляд проблеми з різних сторін і сприяє більш ефективному вирішенню проблеми.

Крім того, у виступах політика використовуються риторичні питання, які реалізують контактовстановлюючу функцію, а також функцію персоніфікації. За допомогою риторичних питань політик може активізувати увагу аудиторії і акцентувати важливі положення. «*I believe that success isn't measured by how much the wealthiest Americans have, but by how many children climb out of poverty? How many start-ups and small businesses open and thrive? How many young people go to college without drowning in debt? How many people find a good job? How many families get ahead and stay ahead*» [8].

Також Клінтон використовує тактику інтимізації, за допомогою якої прагне вивести аудиторію на рівень співучасті.

«*As a mother and now a grandmother, I remember the joy and pride I felt watching my daughter marry the love of her life. How could we deny that opportunity to anyone's son or daughter solely on the basis of who they are and who they love?*» [9].

Клінтон часто вживає особові займенники «ми» в різних поєднаннях (*our hopes, our country, our children, we should fight, we can't give up, we can move forward*), тим самим, реалізуючи тактику консолідації. Поряд з використанням особових займенників, політик часто вживає особисті займенники «я, мені хотілося б», тим самим, ідентифікуючи свою власну позицію: *I would like, I hope, I'm very proud of, my own views of*.

Таким чином, на прикладах ми проілюстрували вживання стратегії підпорядкування у офіційних промовах Х. Клінтон. Для ефективності мовного впливу політик вдається до різних тактик та комунікативних ходів.

Список використаних джерел:

1. Ван Дейк Т. А. К определению дискурса. <http://www.psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>
2. Зеленский В. В. Послесловие к книге: В. Одайник. Психология политики. Психологические и социальные идеи Карла Густава Юнга. – СПб.: Ювента, 1996. – С. 368-380.
3. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Изд. 5-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 288 с.
4. Кубрякова Е. С. (2005). О термине дискурс и стоящей за ним структуре знания // Язык. Личность. Текст. Сб. ст. к 70-летию Т. М. Николаевой. – М.: Языки славянских культур. – С. 23-33.
5. Паршин П. Б. Исследовательские практики, предмет и методы политической лингвистики // Scripta Linguisticae applicatae / Проблемы прикладной лингвистики – 2001. М.: Азбуковник, 2001.
6. Шевченко И. С. Мішель Фуко і дискурсивна парадигма в лінгвістиці // Вісник Київ. нац. лінгв. ун-ту. – 2009. – Т. 12, № 1 – С. 44-49.
7. Schudson M. Sending a Political Message: Lessons from the American 1790s // Media, Culture and Society. – 1997, Vol. 19, № 3. – P. 311-330.
8. June 13, 2015 https://www.hillaryclinton.com/feed/campaign-kickoff-speech/?utm_medium=social&utm_source=fb&utm_campaign=20150613genius_social
9. June 27, 2015 https://www.hillaryclinton.com/feed/supreme-court-forward/?utm_medium=social&utm_source=fb&utm_campaign=20150627remarks_jj

Шумило І.М.

студентка;

Мовчан Д.В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології,
Сумський державний університет*

ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ФЕНОМЕН ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Осмилення дійсності людиною має вербальне значення та характеризується соціокультурною специфікою. Комунікативна поведінка

співрозмовників засвідчує їх приналежність до лінгво-культурної спільноти, когнітивна база якої містить свій набір еталонів та формується відповідними концептами. У дискурсі концепти чи окремі їхні ознаки репрезентуються різнорівневими мовними знаками, серед яких особливе місце посідають прецедентні феномени. У сучасному мовознавстві прецедентні феномени визначаються як компоненти знань, позначення та зміст яких добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти, звернення до яких відновлюється неодноразово в когнітивному та комунікативному планах. Вивчення прецедентних феноменів видається дуже важливим, оскільки знання універсальних і національно-прецедентних феноменів є показником приналежності до тієї чи іншої епохи та сигналізує про розуміння культури країни, мова якої досліджується, є істотним елементом культурної грамотності мовної особистості.

Прецедентний феномен став об'єктом лінгвістичних досліджень менше двох десятиліть тому. Ракурс вивчення прецедентних феноменів було задано роботами Ю. Караулова. Надалі ця тема пропонувалася до обговорення Б. Гудковим, Ю. Сорокіним, Г. Ковальовим, Н. Голубєвою, В. Красних, Т. Ніколаєвою, А. Мартинюк, У. Кінч. Нині проблема прецедентності не втратила новизни, тому до її вивчення долучаються нові мовознавці: Т. Крутько, О. Найдюк, С. Должикова, О. Сприса та ін. Прецедентні феномени (ПФ) досліджуються з позицій лінгвокультурології та міжкультурної комунікації на основі художніх, публіцистичних та наукових текстів. До питань, які викликають полеміку, належать такі: що таке прецедент, де проходять межі прецедентних феноменів, які їх особливості і функції.

В академічному тлумачному словнику української мови дається таке визначення поняттю прецедент: випадок, який трапився раніше, попередній приклад, (від лат. «praecedentis» – той, що передує) [1, с. 582]. У свою чергу слово «феномен» визначається як: 1) рідкісне, незвичайне, виняткове явище; 2) явище, єдине в своєму роді, взяте в його цілісності, в єдності з його сутністю й дане нам у досвіді, сприйняте органами чуттів [1, с. 732].

Л. Гришаєва пропонує трактувати прецедентні феномени як культурні скріпи, що з'єднують культурні пласти й історичні епохи в єдину систему [2].

Д. Гудков вважає, що прецедентні феномени є основними елементами когнітивної бази, яка поєднує знання та уявлення всіх людей, що спілкуються даною мовою [3].

Л. Федорова стверджує, що прецедентні феномени – це укорінені в свідомості певної лінгвокультурної спільноти ціннісні уявлення про оточуючу дійсність, громадські та особисті взаємовідносини, моральні пріоритети, характерні для конкретного соціально-історичного етапу, які виражені у вербальних чи письмових формах, і які без зусиль декодуються носіями певних етнічних мов [4].

Варто зауважити, що незважаючи на різні трактування поняття прецедентного феномену, лінгвісти сходяться на виокремленні спільних ознак для всіх ПФ:

1) вони добре відомі всім представникам національно-лінгвокультурної спільноти;

2) є актуальними в когнітивному плані. За ПФ завжди стоїть певне уявлення, характерне для всіх носіїв національно-культурного менталітету;

3) хрестоматійність і загальновідомість прецедентних текстів обумовлює їх реінтерпретованість;

4) ПФ можуть переступати рамки словесності та втілюватися в мистецтві, (драма, опера, балет, живопис, скульптура), стаючи фактом культури в широкому розумінні слова.

Ще одним підтвердженням того, що прецедентні феномени – цікавий об'єкт наукової розвідки, є намагання філологів їх класифікувати.

Прецедентні феномени поділяють на: 1) прецедентні імена; 2) прецедентні висловлювання; 3) прецедентні тексти; 4) прецедентні ситуації.

Прецедентні імена – індивідуальні імена, які пов'язані з ситуацією, широко відомою носіям мови, яка виступає у ролі прецедента. Це – ім'я-символ, яке вказує на певну еталонну сукупність визначених ознак [3, с. 108]. Прецедентні імена набувають статусу загальних назв, вживаючись не для ідентифікації референта, а його характеристики: *Faust, Don Quixote, Drakula, Narzisse, ungläubiges Thomas, Mona Lisa, Kain und Abel, Bismarck, Marlene Dietrich* та ін.

Прецедентні висловлювання – це відтворювані продукти мисленнєво-мовленнєвої діяльності, самодостатні одиниці, складний знак, сума значень компонентів якого не рівна його змісту. Серед прецедентних висловлювань слід виділити такі: фразеологізми, прислів'я та приказки, крилаті вислови й інші стійкі мовленнєві формули. Як приклад наведемо кілька варіантів прецедентних висловлювань у німецькомовному дискурсі: а) вислови відомих історичних осіб («*Ich denke, also bin ich*». Rene Descartes), б) біблеїзми («*Es werde Licht!*»); в) крилаті вирази з творів художньої літератури («*Ich weiss nicht, was soll es bedeuten*»); г) приказки та прислів'я («*Aus dem Auge, aus dem Sinn*»), д) фразеологізми («*zwei linke Hände haben*»).

Специфіка **прецедентних текстів** полягає в тому, що жоден текст одного автора не наводиться повністю іншим автором. Апеляція до прецедентного тексту здійснюється через пов'язані з цим текстом прецедентні висловлювання або прецедентні імена. Прецедентним може бути текст будь-якого розміру: від прислів'я або афоризму до епосу. Наприклад: «*Er ist ein Sisyphus, der sich freiwillig gemeldet hat*» [5, с. 4].

Прецедентні ситуації – це значущі для життя суспільства ситуації (дійсні чи вигадані), які зберігаються у свідомості лінгвоспільноти у вигляді ментальних утворень та виступають у ролі еталонів / антиеталонів для наслідування / ненаслідування [6, с. 125], як наприклад, *Berliner Mauer* – символ поділу Німеччини та світу у просторі та часі.

За ступенем трансформованості Д. Гудков виділяє «канонічні» або нетрансформовані прецедентні одиниці, які виступають як строга цитата, що не піддається змінам і повністю зберігає свою автентичну форму, та трансформовані висловлювання, які підлягають певним змінам, проте легко

впізнаються та відновлюються [3]. Наприклад: *Ich denke, also spinne ich: Warum wir uns oft anders verhalten, als wir wollen* (назва книги) [7].

Таким чином, прецедентні феномени слугують ціннісними орієнтирами, які визначають і формують культурну специфіку та ідеологію лінгвоспільноти. До прецедентних феноменів ми відносимо прецедентні імена, прецедентні висловлювання, прецедентні тексти та прецедентні ситуації. Склад ПФ рухливий, не статичний. Одні прецеденти застарівають та виходять із вжитку, інші набувають додаткового смислу і таким чином сприяють появі нових ПФ. Використання ПФ у мові робить її національно забарвленою та інтелектуальною. В період інтенсивної глобалізації зростає кількість універсальних прецедентних феноменів, знання яких є обов'язковою умовою отримання повноцінних фонових знань. ПФ сприяють ефективному діалогу культур в процесі міжнаціональної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 60000 слів / За загальною редакцією В. В. Дубічинського. – Харків: Видавничий дім «ШКОЛА», 2006. – 832 с.
2. Гришаева Л. И. Прецедентные феномены как культурные скрепы (к типологии прецедентных феноменов) / Л. И. Гришаева // Феномен прецедентности и преемственность культур. Серия «Монографии». Воронеж: ВГУ, 2004. – Вып. 8. – С. 15-45.
3. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с.
4. Фёдорова Л. Ю. Прецедентные феномены культуры в сознании современной студенческой молодёжи: опыт социокультурного анализа: автореф. дисс. на соискание учён. степени канд. социолог. наук: 22.00.06 [Електронний ресурс] / Л. Ю. Фёдорова. – Ростов-на-Дону, 2008. – 20 с. // – Режим доступу: http://www.philibb.msu.ru/rusphil/books/jsk_21.pdf
5. Kästner E. Der kleine Grenzverkehr / E. Kästner – München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1988 – 78 s.
6. Найдюк О. В. Семантичні та функціональні особливості прецедентних феноменів у німецькомовному дискурсі: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. «Германські мови» / О. В. Найдюк – Луцьк: Волинський нац. ун-т імені Лесі Українки, 2008. – 200 с.
7. Mai J., Rettig D. Ich denke, also spinne ich: Warum wir uns oft anders verhalten, als wir wollen / J. Mai – München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2011 – 384 s.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Навроцька В.В.

аспірант,

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ПРОБЛЕМА ВІДЧУЖЕННЯ У РОМАНІ «КІНОГЛЯДАЧ» ВОКЕРА ПЕРСІ

Однією з так званих «вічних» проблем людини є проблема відчуження, адже впродовж тисячоліть вона супроводжує людину та має різні форми і прояви. Відчуження як форма відірваності від власного коріння є предметом багатьох літературознавчих, психологічних, філософських та соціологічних досліджень.

Найвиразнішого звучання ця проблема набуває у творчості мислителів екзистенціального напрямку як релігійного, так й атеїстичного спрямування. Вони вважають, що відчуження є невід'ємною складовою життя людини в абсурдному світі, однак вказують на різні джерела її подолання. Представники релігійної течії (С. К'єркегор, Г. Марсель, К. Ясперс) відзначають, що Бог є єдиним джерелом вирішення проблеми відчуження людини, у той час як атеїстичні екзистенціалісти (М. Гайдеггер, Ж.-П. Сартр, А. Камю) скеровують людину до іншого джерела – її власні сили, творчість, воля тощо.

У ХХ столітті протагоністом літературних творів письменників США та Європи часто є герой, який гостро переживає відчуження у власному житті. Одним із прикладів таких персонажів є Джейк Барнс з роману «І сонце сходить» Ернеста Хемінгуея. Джейк відчуває цілковите відчуження від свого оточення. Кедді Компсон – героїня роману «Галас та шаленство» Вільяма Фолкнера – також віддалена від сім'ї та коханих. Ймовірно, найважчу форму відчуження переживає Мерсо, протагоніст повісті «Сторонній» Альбера Камю, який ізольований від своєї сім'ї, суспільства та усього життя.

Американський письменник Вокер Персі (1916-1990) також часто висвітлював проблему відчуження людини у світі. Особливо показовим є роман «Кіноглядач», який вийшов у світ у 1961 році.

Бінкс Боллінг, який працює біржовим маклером у післявоєнному Новому Орлеані, є протагоністом роману «Кіноглядач». Занепад традицій американського Півдня, смерть батька та травми, пережиті ним під час війни у Кореї, призвели до відчуження від власного життя. Бінкс живе у світі мрій та фантазій, йому не вдається зав'язати тривалі стосунки, а перегляд фільмів та читання книг стають невідкладними та важливішими, ніж власне життя. Ось як

він сам описав інтерес до книг та своє життя: *«До недавніх років я читав лише серйозні книги, тобто основні книги на головні теми... Впродовж тих років я був поза Всесвітом, прагнучи його збагнути. Я жив у своїй кімнаті наче Ніхто, який жив Ніде та читав фундаментальні книги, а заради розваги виходив на прогулянки у своїй околиці й іноді дивився фільм. Звісно, мені було байдуже, де я, коли читав «Всесвіт, що розширюється». Найбільший успіх у цій справі, яку називаю вертикальним пошуком, трапився одного вечора, коли я сидів у готелі Бірмінгема та читав книгу «Хімія життя». Коли завершив її, мені здалося, що основні цілі мого пошуку досягнуті, чи їх можна досягти теоретично, після чого я вийшов та подивився фільм «Це трапилося одного вечора», який був чудовим. Незабутній вечір. Єдина проблема полягала в тому, що із Всесвітом все зрозуміло, а от я сам залишився десь там» [5, с. 60].*

Джон Бікерсон Боллінг, або Бінкс, – дотепний, добре вихований випускник університету, який має благородне сімейне коріння. Він – помірно скептичним, однак сповнений жаги віднайти віру та порядок серед руїн історії, живе у стані невизначеності, який сам собі старанно нав'язав, та працює менеджером у брокерській фірмі свого дядька, однак сподівається віднайти своє справжнє покликання.

Незв'язний сюжет роману відображає безладне життя головного персонажа, який відчайдушно потребує духовного спасіння.

Можна провести багато паралелей між характерами та життєвими ситуаціями, в які потрапили головні персонажі згаданих вище творів, проте, на відміну від Камю, Персі не довелося перемістити свого героя десь закордон, щоб підсилити його відчуття відчуженості. Бінксу знайомий біль ізоляції на своїй рідній землі.

Бінкс, якому двадцять дев'ять років, вже протягом чотирьох років винаймає кімнату у підвальній частині доволі скромного будинку вдови пожежника. Цей будинок розташований у Джентилі – околиці Нового Орлеана, де проживає бідніший прошарок мешканців міста, й яка нічим не вирізняється з-посеред звичних околиць міст у світі. Вокер Персі назвав цей район «пустелею» Джентилі [2, с. 54]. Оскільки Бінкс походить із заможної та знаної родини, він не належить до цієї частини міста, однак герой не відчуває своєї приналежності до будь-якої іншої групи чи території. Він більше не може жити в «атмосфері старого світу» Французького кварталу, де колись провів два роки, а «манірна чарівність Садового району», в якому мешкають його дядько та тітка, навіює лють та депресію. А от життя у Джентилі є тихим та спокійним [5, с. 13].

Мартін Лушей помічає образне вживання назви вулиці, на якій тепер мешкає Бінкс. *«Ми живемо, пані Шиснейдір і я, на Єлисейських Полях» [5, с. 15], – повідомляє Бінкс. Дослідник вважає, що Персі свідомо вибрав саме цю назву [4, с. 76]. Трохи згодом головний герой сам говорить про «своє таємниче існування серед щасливих тіней на Єлисейських Полях» [5, с. 25].*

Окрім «заслання» у Джентилі, Бінкс відвертається від своїх колишніх прагнень щодо кар'єри. *«Я – брокер, що спеціалізується на біржових операціях та операціях з облігаціями. Так, моя сім'я була децю розчарована*

моїм вибором професії. Колись я думав зайнятися правом, чи медициною, чи навіть наукою. Навіть мріяв здійснити щось велике. Однак, є безліч аргументів, якими можу пояснити відмову від таких грандіозних мрій та найпростіше життя, яке лише можна собі уявити, життя без давніх поривань» [5, с. 15], – зауважує протагоніст роману.

Брейнард Чіні відзначає, що прізвище власниці будинку сконструйоване символічно й очевидно означає «вона – занепад» (she's nadir) [3, с. 693]. Вокер Персі таким чином показує негативний наслідок відчуження Бінкса від свого життя, який проявився у формі певної деградації.

Сьорен К'єркегор, творчий доробок якого вивчав Персі ще до написання «Кіноглядача», у філософському есе «Хвороба на смерть» порівнює життя людини з будинком. Данський мислитель робить висновок про те, що «прикро, але це жалюгідний та безглуздий стан більшості людей, коли у своєму власному домі вони радше живуть у підвалі. Душевно-тілесний синтез у кожної людини запланований та мав би перейти на рівень духа, схоже на будівлю; але людина надає перевагу проживанню у підвалі, тобто серед детермінант тілесності» [1, с. 346]. Бінкс живе у підвалі своїх можливостей, у кімнаті під помешканням жінки, прізвище якої наводить на думку про деградацію у його житті, його перебування у найнижчій точці. Відповідно до теорії К'єркегора про три етапи у житті людини (естетичний, етичний та релігійний), Бінкс знаходиться на першому, шукаючи у всьому задоволення своїх тілесних потреб та відмовляючись брати відповідальність за своє життя.

Проте, у переддень Великого посту (Mardi Gras), який співпадає з початком карнавалу, Бінкс виривається із клітки буденного життя і вирушає в подорож у пошуках свого внутрішнього Я. «Моє заслання у Джентилі було найгіршим самообманом» [5, с. 22], – каже Джек. Він часто постає перед викликом самовизначення щодо друзів, сім'ї, подруг та кар'єри, якому протистоїть сильне внутрішнє бажання залишатися у вже комфортному стані неясності.

Отже, проблема відчуження, яка є доволі широко висвітлена в літературі ХХ століття, представлена у романі «Кіноглядач» американського письменника Вокера Персі. Бінкс Боллінг – протагоніст роману – переживає самоізоляцію, спричинену різними несприятливими обставинами його життя, яку все-таки наважується подолати.

Список використаних джерел:

1. A Kierkegaard Anthology [ed. by R. Bretall]. – New York: Random House, 1946. – 494 p.
2. Carr J. Kite-Flying and Other Irrational Acts: Conversations With Twelve Southern Writers / John Carr. – Louisiana State University Press, 1972. – 300 p.
3. Cheney B. To Restore a Fragmented Image / Brainard Cheney // The Sewanee Review. – 1961. – Vol. 69. Issue 4. – P. 691-700.
4. Luschei M. The sovereign wayfarer: Walker Percy's diagnosis of the malaise / Martin Luschei. – Louisiana State University Press, 1972. – 262 p.
5. Percy W. The Moviegoer / Walker Percy. – New York: Avon Books, 1982. – 191 p.

Павліщева Я.О.

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри іноземних мов № 3,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

НЕОМІФОЛОГІЗМ У СВІТОГЛЯДНІЙ ПАРАДИГМІ ЛІТЕРАТУРИ МОДЕРНІЗМУ

Неоміфологізм (неоміфологічна свідомість) визначила головний напрямок культурної ментальності ХХ століття й виникла у наслідок кризи позитивізму, раціоналізму та прогресистського бачення розвитку історії та суспільства. Неоміфологічна свідомість в контексті літератури модернізму уособлює створення літературним героєм власної картини світу, яка, в свою чергу, спирається на прадавню міфологію та архетипні образи. Звернення до міфологічного минулого зумовлене станом соціального та ментального розпаду, в якому опинилася людина початку ХХ століття. На думку видатного дослідника неоміфологічного мислення Є.М. Мелетинського, міфологія виявляється тією єдиною глибинною мовою, яка в період ентропії соціуму може описати «вічні моделі особистісної та суспільної поведінки, суттєві закони соціального та природного космосу» [3, с. 8].

Міф виявляється міцним знаряддям для пошуку фундаментальних відповідей на питання про життя та смерть, для пояснення травмуючих, драматичних подій, гармонізації світоглядних бінарних опозицій, що зазвичай стають критичними для людини в перехідні періоди її життя, а також слугує гармонійній адаптації до соціальних та ментальних змін.

На тлі зруйнованої дійсності модерністи намагалися відшукати універсалії для створення нової картини світу, причому космогонія має відбуватися у свідомості окремої людини, в індивідуальному всесвіті. Універсаліями ж для власної світобудови мають виступати стійкі міфологічні моделі, загальні для колективного позасвідомого й індивідуальні міфологеми. Таким чином, спираючись на міфологічні схеми космогонії, особистість знов творить порядок із хаосу, трансформує розщеплену картину світу в автономний самодостатній космос. Для викриття архетипних структур у психіці індивідуума модерністи зосередилися на механізмах функціонування позасвідомого людини та на аспектах міфологічного мислення. Модерністська література в зв'язку з цим надає перевагу зображенню снів, фантазій, мрій, видінь героїв, станів свідомості, що знаходяться на грані з позасвідомим. Визначну роль для розвитку та відтворення неоміфологізму в літературі відіграли дослідження свідомості та структури людської психіки В.Джеймсом та А.Бергсоном на початку ХХ століття, а також відкриття позасвідомого З. Фройдом та архетипів К.Г. Юнгом.

Власне неоміфологізм можна охарактеризувати як специфічне світоглядне явище, притаманне саме модернізму, формою свідомості та мислення, структура та механізми функціонування яких відтворюють

прадавній, міфологічний тип мислення. Але разом з цим неоміфологізм є також ознакою розщепленої свідомості людини (літературного героя), що намагається знов віднайти внутрішню цілісність. Тому неоміфологічний тип мислення містить одночасно як деструктивні елементи внаслідок руйнування вже неактуальної картини світу, так і потенції для відтворення, оновлення образу дійсності.

Неоміфологізм адекватно вписується в модерністську світоглядну парадигму і корелює з багатьма її установками. Зокрема це стосується нівелювання та відкидання цінностей традиційної, багатовікової картини світу та пошуки іншого образу дійсності, репрезентація глибинних переживань особистості, що відбуваються на позасвідомому рівні. Лейтмотивом літератури модернізму стає зображення перипетій внутрішнього життя персонажів і значно менша увага приділяється зображенню соціальних відносин героїв. Відтворюючи внутрішній світ героїв, письменники-модерністи зосереджуються в першу чергу на негармонійних аспектах особистості, центральний персонаж модерністського твору – людина з певним душевним зламом або у стані духовної кризи. Причому руйнація та хаотизація відбувається як в суб'єктивному світі героя, так і зовні, в навколишньому світі, і це призводить до ще більшого занурення людини до власної, персональної дійсності. В наслідок цього поглиблюється розрив між людиною та дійсністю, зростають відчуття відчуженості, покинутості людини Богом, самотності та «трансцендентної безпритульності». Однак з цієї тотальної деструкції є лише один вихід – звернутися до найглибших пластів свідомості, де зберігається пам'ять про те як відбудувувати дійсність і на яких фундаментальних підвалинах вона за своєю природою може бути збудована знов. А творцем нового образу дійсності має виступити митець, що призначений зіграти подвійну роль – руйнівника-ізгоя та творця-деміурга. «Саме у цей період виникає художник-радикальний реформатор, який мріє зламати усе існуюче та створити видимість дійсності» [7, с. 62].

Зазначені світоглядні настанови зумовлюють виникнення в літературі модернізму художньої техніки потоку свідомості як влучного засобу передачі в тексті найглибших переживань героя, його вражень, спогадів та фантазій. Більш того, навіть сам модерністський текст наближається до міфа за своєю структурою, головними рисами якої стають «циклічний час, гра на межі ілюзії та реальності, уподібнення мови художнього тексту прадавній міфологічній мові» [5, с. 185]. Організації художнього тексту в модерністській літературі притаманні асоціативність, відсутність зовнішньої логіки в побудові речень, іноді позбавлення тексту пунктуації, циклічність подій внутрішнього життя героїв, загострення бінарних опозицій, ірраціональність, специфічне зображення часу, протиставленого хронологічній послідовності, місце зображуваних подій і час психологізуються, минуле й теперішнє переплітаються, а герої набувають вигляду архетипних образів. Отже, потік свідомості з акцентом на виявлення архетипних першооснов людської психіки, намаганням перетворити існуючий хаос на космічний порядок і

моделюванням власного образу дійсності є художньою технікою, яка повністю корелює з неоміфологічним типом мислення.

Неоміфологізм як провідний аспект модерністської світоглядної системи показово представлений в творах М. Пруста, Дж. Джойса, В. Вулф. Так, М. Пруст у своїх романах акцентує увагу на потоці внутрішнього досвіду героя, який автор протиставляє зовнішній дійсності, що постійно спливає та руйнується, й оновлюватися може лише у свідомості героя, в позараціональних сферах його внутрішнього світу. Крім того, у художньому світі М. Пруста будувannya гармонійної персональної реальності відбувається за допомогою спогадів героя та виражається в пошуку цілісного психологічного часу, де актуальна миттєвість може розгортатися в потік внутрішнього простору та тривати безперервно.

Роман «Улісс» Дж. Джойса, на думку, джойсознавця С. С. Хоружого, є перманентно тривалим рухом до глибин внутрішнього світу персонажа, позначеним «інтеріоризацією одісеї», що проявляється в перенесенні центру тяжіння з подій у зовнішній реальності до потоку свідомості героїв. Як і у творах М. Пруста, час зображуваних подій в «Уліссі» психологізується, й крім цього, має індивідуальні виміри – він оздоблюється алюзіями, враженнями, фантазіями та роздумами кожного персонажа. Образи головних героїв роману автор також передає у відповідності з неоміфологічними настановами – Блум і Дедал набувають певною мірою архетипних рис, а лейтмотиви їх поведінки реалізуються за схемою міфологічного наративу (міфологема блукання та повернення, мономіф вмирання та відродження героя).

В. Вулф, так само як М. Пруст й Дж. Джойс, у своїй творчості наголошувала на нездатності раціональним, інтелектуальним шляхом досягнути дійсність, визначаючи провідним способом її сприйняття інтуїтивний. Зображувані події в романах В. Вулф максимально психологізовані та суб'єктивізовані – зовнішній світ передається в романах через враження, тактильні, смакові, візуальні реакції персонажів на згадувані образи та ситуації. При цьому зовнішні перипетії важливі для письменниці тією мірою, наскільки глибоко вони можуть вплинути на свідомість героїв, викликати важливі спогади, інтуїтивні спалахи, інсайти, привести до переосмислення та перетворення власного образу дійсності, упорядкування хаосу в ньому. Зовнішня, об'єктивна дійсність у романах В. Вулф позбавлена цілісного відтворення, подається деталізовано, фрагментарно, вона виступає проекцією суб'єктивного світу героїв. Вулфівський персонаж розчиняється у різних часових вимірах, рухається відповідно до потоку власної свідомості й актуалізується одночасно в минулому та теперішньому.

Отже, неоміфологізм як невід'ємна та важлива складова світоглядної парадигми літератури модернізму визначає структуру художнього тексту, а також його провідні лейтмотиви: зображення глибинних психічних процесів персонажів на протигагу зовнішнім подіям, суб'єктивізація та психологізація часу, циклічність подій, архетипізація героїв та апеляція до міфологічних сюжетів, зображення чуттєвих образів на протигагу раціональним роздумам та аналізу.

Список використаних джерел:

1. Вулф В. Избранное: Миссис Дэллоуэй. На маяк: Пер. с англ. – М.: Художественная литература, 1989. – 558 с.
2. Джойс Д. Улисс: Пер. с англ. – СПб.: Симпозиум, 2000. – 831 с.
3. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа. – М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995. – 408 с.
4. Пруст М. У пошуках утраченого часу: Пер. з фр. Твори: в 7 т.: – К.: Юніверс, 1997. – Т. 1. – 366 с.
5. Руднев В. Словарь культуры XX века. – М.: Аграф, 1999. – 384 с.
6. Хоружий С. С. «Улисс» в русском зеркале // Джойс Дж. Собрание сочинений: В 3 т. – М.: Знаменитая книга, 1994. – Т. 3. – С. 363-605.
7. Weber R. W. Der Moderne Roman: Proust, Joyce, Belyj, Woolf und Faulkner. – Bonn: Bonier, 1981. – 235 p.

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Галай Т.М.

викладач,

*Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу*

ЯВИЩЕ СИНОНІМІЇ ТА АНТОНІМІЇ В КОРПУСІ МЕТАФОРИЧНИХ ТЕРМІНІВ АФМГ

Англійська фахова мова геології (АФМГ) є такою, що активно розвивається, щоразу поповнюючись новим термінами, та, безсумнівно, характеризується наявністю синонімічних термінів, в тому числі і метафоричних. Погоджуємось із твердженням Л. А. Чернишової, що синонімічні терміни дають можливість виявити різні сторони чи аспекти предмету, тому їх поява стає не тільки виправданою, але і необхідною для розвитку наукової думки [9, с. 47].

Синоніми у термінології – це терміни, які належать до одного і того самого денотата, але мають відмінності у поняттєвому плані, а також відрізняються семантикою словотворчих елементів, етимологією, ступенем сучасності та особливостями функціонування [3, с. 7]. Метафоричними термінами-синонімами ми називатимемо терміни, створені шляхом метафоризації, що належать до одного денотата та є тотожні або близькі за значенням та здатні до взаємозамінності в контексті.

В аналізованій фаховій мові виділяємо дві групи метафоричних термінів-синонімів: абсолютні та часткові. Метафоричні терміни-синоніми АФМГ є переважно абсолютними синонімами, тобто «цілком тотожними за своїм семантичним складом» [5, с. 104]. На думку Б. Н. Головіна, «існування абсолютних синонімів, тобто слів, які повністю збігаються за значенням та вживанням, у загальнолітературній мові викликає сумніви, але термінологіям властива саме абсолютна синонімія...» [2, с. 73]. В АФМГ на долю абсолютних метафоричних термінів-синонімів припадає 84,9% від загальної кількості синонімічних метафоричних термінів, наприклад: волокнистий різновид кальциту (*bacon / horseflesh*), група волокнистих цеолітових мінералів, які включають натроліт, мезоліт, томсоніт та морденіт (*feather zeolite / hair zeolite*) та інші. Проведений аналіз свідчить, що серед досліджуваних термінів АФМГ є часткові (парціальні) синоніми, які частково збігаються своїми значеннями, перебуваючи у співвідношенні частини і цілого, абстрактного і конкретного в різних комбінаціях [6, с. 72]. Даний вид синонімів становить 15,1% від загальної вибірки синонімічних метафоричних

термінів. Так, для позначення такого поняття, як «сферична маса спутаних, пропитаних водою коренів чи другого волокнистого матеріалу живих чи відмерлих рослин, утворених під механічним впливом хвиль» існують наступні синонімічні терміни: *lake ball* та *sea ball*. Однак термін *lake ball* вказує на те, що дана сферична маса волокнистого матеріалу утворюється на дні озера, в той час як «утворення даного матеріалу вздовж морського берега» позначається метафоричним терміном *sea ball*.

Метафоричні терміни-синоніми мають різне знакове вираження. Так Б. Н. Головін і Р. Ю. Кобрін виділяють три групи синтаксичних синонімів: синонімічна відповідність «слово – словосполучення», синонімічна відповідність «словосполучення – словосполучення», синонімічна відповідність «повна форма – коротка форма терміну» [2, с. 55-56]. В АФМГ виокремлюємо два типи синонімічної відповідності, а саме: 1) «словосполучення – словосполучення»: тип поверхневого інію на поверхні льоду (*frost flower / ice flower*), довільне осідання органічного детриту в океані (*sea snow / plankton snow*); 2) «слово – словосполучення»: частина земної кори, яка розміщена нижче осадових відкладів (*basement / basement complex / basement rock*), конкреційний желвак розміром у грецький горіх, утворений глинистим залізняком чи кремнієм (*aetites / eagle stone*).

За спільним лексичним значенням терміни-синоніми об'єднуються в одну групу – синонімічний ряд. У корпусі метафоричних синонімічних термінів АФМГ є поняття, які мають: 2 найменування (80,6%): паралельні, п'яти та шести гранні призматичні стовпи в базальтових лавах (*columnar jointing / columnar structure*), листоватий торф (*leaf peat / paper peat*); 3 найменування (17,3%): підрахунок притоку, відтоку та накопичення води в будь-якій гідрологічній одиниці (*hydrologic budget / water balance / water budget*); найменування (1,4%): знак на підошві пласта, які мають совкоподібну форму і складається із рельєфного продовгуватого субконічного відступу на нижній стороні пласта алевроліта чи пісчаника (*flute cast / fluting / scour finger / flute*); 5 найменувань (0,7%): широкий, протяжний алувіальний схил чи слабо нахилена поверхня, утворена уламковим матеріалом, що простягається вздовж підніжжя гори (*bajada / alluvial apron / alluvial bench / apron / mountain apron / debris apron*).

У сучасній АФМГ метафоричні синонімічні терміни на позначення геологічних понять представлені двома конструкціями: «метафора / метафора» (80,6%): прозорий чи напівпрозорий безколірний різновид кварцу, який містить дрібні паралельно розміщені волокнисті кристали частково заміщеного крокідоліту (*falcon's eye / hawk's eye*), іридуєчі мінерали міді (*peacock copper / peacock ore*) та «метафора / термін» (19,4%): чорний бітумінозний вапняк, який при ударі видає не приємний запах (*swine stone / anthraconite*), меліт (*honey stone / mellite*).

Якщо синонімія, полісемія чи паронімія – певною мірою не бажане явище в термінології, стверджує Н. Цимбал, то антонімія ніскільки не ускладнює терміносистему, а, навпаки, може допомогти з'ясувати і розмежувати значення синонімічних, полісемічних чи паронімічних слів

[8, с. 192]. Завдяки антонімічним відношенням вичерпно і точно визначається місце спеціальних назв, їх взаємозалежність і взаємодія в межах лексичної системи [1, с. 11]. Під метафоричними термінами-антонімами ми розуміємо штучно створені, шляхом метафоричного переносу, лексеми із спільною родовою ознакою та диференційними видовими ознаками, для виявлення контрасту ознак геологічних об'єктів, процесів чи явищ, а також для роз'яснення їх властивостей.

Оскільки явище термінологічної антонімії не відрізняється від такого ж явища у загальнонавчальній мові, аналізуємо його за тими самими моделями. За основу беремо класифікацію антонімів М. П. Кочергана, який з семантичного погляду, за типом протиставлення, виділяє 4 типи антонімів: 1) антоніми, які виражають контрарну протилежність; 2) антоніми, які виражають доповнювальні, комплементарні відношення; 3) антоніми, які виражають контрадикторну протилежність; 4) антоніми з векторною протилежністю [4, с. 124].

Для АФМГ характерними є комплементарні антоніми (*dead cave – live cave, summer balance – winter balance*), векторні, як їх різновид (*thick-skinned structure – thin-skinned structure*) та координатні метафоричні терміни-антоніми (*head dune – tail dune*).

З погляду структури розрізняють антоніми різно- і однокореневі [7, с. 12]. В АФМГ домінують різнокореневі метафори-антоніми (*active fault – passive fault*) у порівнянні із спільнокореневими антонімами (*moonstone – sunstone*).

В аналізованій фаховій мові функціонують антонімічні пари представлені термінами-однословами (*neptunism – plutonism*) та термінами-словосполученнями (*active cave – dead cave*).

В АФМГ метафоричні терміни-антоніми та синоніми можуть виражати поняття однієї сфери цілі та відноситися до різних сфер-джерел. Наприклад, синонімічні метафори сфер-джерела «людина» (*blind lead*) та «текстиль» (*pocket*) відносяться до одного поняття сфери-цілі «льодовик» та позначають довгий вузький прохід в паковому льоді, який має лише один вихід. Метафоричні терміни-антоніми та синоніми АФМГ можуть відноситися до однієї сфери-джерела і описувати один об'єкт. Наприклад, два метафоричні терміни-синоніми сфери джерела «царство тварин» (*dogtooth spar / hogtooth spar*) описують поняття зі сфери-цілі «мінерали» та позначають кальцит, який представлений різко окресленими гострими скаленоендричними кристалами. Метафоричні терміни-антоніми *roof – floor* зі сфери-джерела «дім» описують поняття зі сфери-цілі «гірські породи» на позначення корінних порід, які оточують верхню чи нижню частину інтрузивного тіла.

Підсумовуючи, відзначимо, що синонімія та антонімія метафоричних термінів у АФМГ є досить помітним явищем (24,1% та 2,2% від загальної вибірки об'ємом 1175 метафоричних термінів) і його не можна не враховувати в процесі сприйняття тексту, процесі навчання, перекладацькій діяльності чи доборі інформації фахівцями.

Список використаних джерел:

1. Винник О. П. Метафоричні процеси у формуванні української економічної лексики: автореф. дис. .. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / О. П. Винник; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2007. – 15 с.
2. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М.: Высшая школа, 1987. – 104 с.
3. Заніздра Н. О. Явище синонімії в українській термінології / Н. О. Заніздра // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. – 2008. – Випуск 2 (49). Ч. 2. – С. 7–10.
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К.: Видавничий центр «академія», 1999. – 288 с.
5. Лейчик В. М. Термины-синонимы, эквиваленты, варианты / В. М. Лейчик // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования. – Новосибирск, 1973. – Вып. 2. – С. 103–107.
6. Новоставська О. Парадигматичні відношення (синонімія та антонімія) у філософській термінології творів Івана Франка / О. Новоставська // Українська мова. – 2013. – № 2. – С. 68–75.
7. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови / Л. М. Полюга. – 3-є вид., допов. і випр. – К.: Довіра, 2006. – 510 с.
8. Цимбал Н. А. Проблема полісемії в українській термінології органічної хімії / Н. А. Цимбал // Записки з українського мовознавства. Вип. 13: зб. наук. праць / Відп. ред. О. І. Бондар. – Одеса: Астропринт, 2003. – С. 29–35.
9. Чернышова Л. А. О национально-когнитивной синонимии терминов / Л. А. Чернышова // Вестник Московского государственного областного университета. – М.: Изд-во МГОУ, 2009. – Серия: Лингвистика. № 1. – С. 46–52.

Хлинїна М.М.

студентка;

Ніколайчук А.С.

*старший викладач кафедри германської та слов'янської філології,
Донбаський державний педагогічний університет*

СУРЯДНІСТЬ І ПІДРЯДНІСТЬ У ПРАЦЯХ О.М. ПЕШКОВСЬКОГО

Сучасне вивчення синтаксису складного речення характеризується наполегливим зверненням авторів до наукових здобутків російського мовознавця О. М. Пешковського. Пояснюється це інтуїцією вченого, що дозволила йому передбачити ті спостереження, ті висновки, до яких, здавалось, можна було прийти тільки з використанням сучасних методів і прийомів аналізу й на сучасному рівні знань про складне речення.

У працях В. А. Белошапкової [1], Є. М. Ширяєва [7], М. І. Черемисиної та Т. А. Колосової [6] можна знайти лише частковий аналіз студій О. М. Пешковського. Актуальність доповіді визначається відсутністю комплексних праць, присвячених питанню паратаксису й гіпотаксису в складному реченні в концепції О. М. Пешковського.

Саме тому мета нашої статті полягає в комплексному дослідженні ідей О. М. Пешковського щодо проблеми сурядності й підрядності.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) висвітлити еволюцію поглядів ученого на паратак西斯 і гіпотак西斯; 2) визначити досягнення та недоліки цієї концепції.

Час від часу поділ складних речень на сурядні й підрядні підлягав сумніву. Зокрема, М. М. Петерсон цілком заперечував існування в мові паратак西斯у й гіпотак西斯у та доводив, що *об'єктивної* відмінності між ними немає. Особливо вчений підкреслював відсутність самостійності головного речення [3, с. 52].

Критикуючи погляди М. М. Петерсона на сурядність і підрядність у праці «Очерк синтаксиса русского языка» (1923) [3], О. М. Пешковський зазначив: «Загальна критика системи синтаксису М. М. Петерсона переконала мене в тому, що сумніви його в реальному існуванні паратак西斯у й гіпотак西斯у також не виправдовуються даними мов, як і сумніви в існуванні узгодження й керування слів, речення, як формально-граматичної величини, членів речення тощо. До того ж, я переконався, що всі ці сумніви тісно пов'язані одне з одним і базуються всі на одному основному сумніві... М. М. Петерсон руйнує всю будову сучасного синтаксису» [5, с. 131–132].

У статті «Существует ли в русском языке сочинение и подчинение предложений?» [5], на основі якої пізніше був написаний розділ про паратак西斯 і гіпотак西斯 у складному реченні в книзі «Русский синтаксис в научном освещении» (перше видання – 1914) [4], О. М. Пешковський показав, що при підрядності на відміну від сурядності показник відношення міститься в одній із частин і «становить його органічну формальну приналежність» [5, с. 145].

Учений зауважував, що в складному реченні, на відміну від словосполучення, паратак西斯 має значний вплив, як і підрядність, займаючи *половину всієї царини сполучення речень*. Словосполучення без гіпотак西斯у виявлялися неможливими, тому що два паратактичні члени обов'язково або були підпорядковані кому-небудь третьому, або самі підпорядковували собі який-небудь третій. Складні ж цілі, на думку мовознавця, – звичайне явище. У складному реченні сурядність виступає як самостійний тип зв'язку [4, с. 462].

О. М. Пешковський убачав відмінність паратактичних сполучників від гіпотактичних у тому, що вони як «показники відношення стоять або при кожному із співвіднесених < > або між співвідносними, не зливаючись внутрішньо ні з одним з них. Останнє доводиться можливістю перестановки при збереженні на попередньому місці сполучника [5, с. 140].

Підрядні сполучники, за О. М. Пешковським, більш міцно приєднуються до свого підрядного речення: «При підрядності перестановка із збереженням сполучника на попередньому місці (тобто по суті відрив речення від його сполучника) із збереженням того ж відношення між думками ніколи й ні за яких умов не можлива. Це є вирішальним моментом» [там же, с. 141].

О. М. Пешковський уперше порушив проблему складних речень із *взаємним підпорядкуванням частин*.

Отже, взаємне підпорядкування – не різновид підпорядкування, а особливий вид зв'язку, при якому *незворотне відношення відображено одночасно й однорідно в обох співвіднесених*. Умовно таке поєднання О. М. Пешковський назвав *взаємним підпорядкуванням* [там же, с. 467–468].

Дослідник зробив спробу визначити відмінність паратаксису від гіпотаксису й тим самим визначити сутність сурядності й підрядності. Виходячи з того, що поняття паратаксису й гіпотаксису припустимо й до слів у реченні (до характеру взаємозв'язку членів речення, наприклад в сполученнях, *брат учитель* або *учитель брат*, також *брата учителя* й т. ін. ми маємо сурядність, а в сполученнях *брат учителя* або *учитель брата* – підрядність).

О. М. Пешковський указував, що, де звуковий показник відношення є тільки в одному зі співвіднесених (*учитель брата*), відношення виходять незбіжні й незворотні; там же, де цей показник є в обох співвіднесених (*учителя брата*) – показник родового відмінка, *учитель брат* – нульовий показник (взаємозбіжні й зворотні) [4, с. 54].

О. М. Пешковський відзначав, що й у складносурядних реченнях «при протиставних сполучниках (наприклад, *строг, но справедлив* або *справедлив, но строг*) виходить при перестановці якийсь внутрішній здвиг, але «цей здвиг, мабуть, суто психологічний, а не граматичний» [4, с. 58].

Дослідник стверджував: «Як усе просте давніше складного, так і сурядність давніше за підрядність» [там же, с. 473]. Це вчений пояснював тим, що підрядні сполучники майже всі досить ясно знаходять своє походження, а сурядні належать «первісним». Відбивається це також на переважанні сурядності над підрядністю в давньому й народному мовленні. Під час перекладу з давніх мов на сучасні постійно доводиться замінити паратаксис гіпотаксисом [там же, с. 473]. Процес витіснення сурядності підрядністю є одним з окремих випадків загального процесу розвитку синтаксичної перспективи.

О. М. Пешковський висунув також гіпотезу про те, що безсполучниковість давніше за сурядність і підрядність. Учений доводив, що «у давньому й повсякденному мовленні ми на кожному кроці знаходимо безсполучникові сполучення речень там, де сучасне суто літературне мовлення вимагає сполучників...» [там же, с. 473–474].

В. А. Белошапкова стверджувала, що «найбільш плідним у цих поглядах є підкреслений О. М. Пешковським ізоморфізм зв'язків сурядності й підрядності» [1, с. 732].

М. І. Черемисина й Т. А. Колосова зазначали, що термін *взаємне підпорядкування* був створений О. М. Пешковським для позначення такого зв'язку частин складного речення, коли «незворотне відношення відображено одночасно й однорідно в обох співвіднесених». Пов'язані цим способом частини він називав *взаємопідпорядкованими*, а відношення взаємного підпорядкування розглядав як особливий зв'язок поза *паратаксисом* і *гіпотаксисом*. Проте коло таких конструкцій у О. М. Пешковського дуже вузьке [6, с. 101].

Аналіз речень із взаємним підпорядкуванням, виявлення багатьох їх моделей, на думку М. І. Черемисиної, Т. А. Колосової та інших мовознавців, є актуальним завданням сучасних і майбутніх синтаксичних досліджень. Тому глибоке й усебічне вивчення праць О. М. Пешковського необхідне не тільки через значущість їх для історії лінгвістичної науки, а й для того, щоб слугувати для більш глибокого дослідження синтаксису [там же, с. 54].

«Погляди О. М. Пешковського на проблему сурядності й підрядності в складному реченні мали значний вплив на подальші розробки цього питання». – зазначав Є. М. Ширяєв [7, с. 32]. Багато положень О. М. Пешковського дали поштовх для створення нових теорій у синтаксисі складного речення [там же].

На думку Н. В. Веретельник, твердження про структурні відмінності сурядності й підрядності є сильною стороною поглядів О. М. Пешковського.

Проте ряд дослідників (В. А. Белошапкова [1, с. 92], В. В. Виноградов [2, с. 65–67]) відзначають цю спробу не зовсім вдалою. Це стосується, насамперед, його теорії зворотності й незворотності, яка була піддана критиці з боку В. В. Виноградова. Останній доводив на певному мовному матеріалі, що теорія зворотності й незворотності О. М. Пешковського не охоплює всіх випадків, проте для ряду з них є правильною [2, с. 65–67].

Дослідивши наукову концепцію О. М. Пешковського, ми з'ясували, що пошуки мовознавця в питанні сурядності й підрядності в складному реченні сприяли більш глибокому вивченню проблеми, спонукали послідовників О. М. Пешковського до нових відкриттів і досягнень. Через те що питання визначення сурядності й підрядності в сучасній лінгвістиці не може вважатися цілком вирішеним, подальші розробки в цьому напрямі необхідні й актуальні.

Список використаних джерел:

1. Белошапкова В. А. Современный русский язык: Синтаксис / Москва, 1977. – 248 с.
2. Виноградов В. В. Вопросы синтаксиса русского языка / Москва, 1950. – 410 с.
3. Петерсон М. Н. Очерки синтаксиса русского языка / Москва, 1923. – 228 с.
4. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / Москва, 1956. – 512 с.
5. Пешковский А. М. Существует ли в русском языке сочинение и подчинение предложений // Москва, 1959. – С. 52–57.
6. Черемисина М. И. Очерки по теории сложного предложения / Новосибирск, 1987. – 200 с.
7. Ширяев Е. М. Бессоюзное сложное предложение в современном русском языке / Москва, 1986. – 221 с.

Храбан Т.Є.

аспірант,

Горлівський педагогічний інститут іноземних мов

*Науковий керівник: **Компанцева Л.Ф.***

доктор філологічних наук, професор,

Національна академія Служби безпеки України

РОЛЬ СИНЕРГЕТИКИ У ДОСЛІДЖЕННІ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

В останні роки спостерігається бурхливе і стрімке зростання інтересу до міждисциплінарного напрямку, який отримав назву «синергетика». З'явилося багато наукових публікацій, які зможуть надати нові результати в дослідженнях процесів у синергетичних системах з багатьма елементами. Дослідники побачили, що старі теорії недосконалі, а нові підходи обіцяють привести до рішучого удосконалення результатів досліджень.

Мовознавство завжди знаходилося в пошуку нових підходів до вивчення свого об'єкта, прагнуло до вдосконалення методів та методик дослідження організації та функціонування мовної системи. Тому в даний час міждисциплінарність синергетики і, насамперед, перенесення методів дослідження мови як надскладної відносно стабільної нелінійної динамічної системи, що самоорганізується, знайшло свій розвиток в лінгвістиці.

Синергетичний підхід до вивчення змін у мові на різних рівнях його організації дозволив по-новому поглянути на деякі фундаментальні поняття, що стали вже традиційними, і включити нові смисли в поняття «система мови». Визначення системи вже не представляється в якості якогось зафіксованого цілого та ізольованого, а має відображати нестійкість, відкритість, нелінійність, кооперацію і ко-еволюцію її складових.

Таким чином, лінгвістична синергетика, або лінгвосинергетика, що виникла як міждисциплінарний напрям у вивченні мови з використанням категоріального апарату і методів синергетики, є методологічним підходом до опису динамічного простору мови, яка представляє собою послідовну зміну в часі станів мінливою мовною мегасистеми.

Виникнення Інтернету зробило можливим відображення реальної мовної ситуації, публікацію живої мови без редакторської правки та літературної обробки, стихійне утворення стилю мови, яке засноване на широкому використанні можливостей мовної системи. Це призвело до того, що стало актуальним застосування синергетичних ідей до дослідження глибинних закономірностей розвитку та функціонування мови інтернет-комунікації.

У даному контексті російський вчений О. Назарчук у своїй роботі «Мережеве суспільство та його філософське осмислення» зазначає: «Синергетика, яка претендує на універсальність підходу, що здатний охоплювати як фізичні, так і суспільні явища, досліджує процеси самоорганізації систем, формування структур порядку. Очевидно, що

дослідження зародження і еволюції Мережі, її характеристик як специфічної і надзвичайно життєздатної системної організації повинно викликати тут інтерес. Синергетика формулює поняття комплексності, без якого неможливо сформулювати інші базові поняття сучасної теорії Мережі» [1].

Слід зазначити, що міждисциплінарність синергетики не зводиться до абстрактних методологічних вимог, а передбачає врахування предметного знання, та, відповідно, розробку технологій моделювання «специфічної логіки специфічного предмета». У зв'язку з цим необхідно відзначити ряд особливостей і властивостей Інтернет-комунікація, які виділяють її з інших типів комунікації.

Так, на думку Л. Компанцевой, до найбільш особливих ознак інтернет-комунікацій належать:

- інтернет-комунікація відбувається у новому інформаційному середовищі, що відрізняється різноманіттям суб'єктів мовлення, різних жанрів, стилів, типів та видів мовлення;
- прагматична організація інтернет-комунікації використовує гіперкатегорії (гіпертекст, віртуальний дискурс, жанровий формат);
- суб'єкт інтернет-комунікації виконує чимало ролей, одночасно опиняється у різноманітті реальностей. Комунікація набуває трансформаційного, кроскультурного характеру;
- інтернет-комунікація будується на принципах актуальності, відкритості, інтерактивності, автономності, інтертекстуальності;
- інтернет-комунікація впливає на різні типи позамережових дискурсів та позамережеву комунікативну практику;
- комунікація у Інтернеті стає багаточленною та отримує дві моделі реалізації – асинхронну і синхронну;
- інтернет-комунікація використовує нову форму мови – писемно-усну [2, с. 13-14].

З погляду синергетики лексико-фразеологічний склад мови інтернет-комунікації можна розглядати як якусь стійку відкриту систему. Структурність системи, що функціонує у такому стані, надають аттрактори – окремі області впорядкованості системи, що є відкритою і сильно нерівноважною, та які задають еволюцію системи і підпорядковують своєму напрямку її розвиток (актуальні моделі освіти слів; окремі способи їх включення в текст; елементи значення, у яких існує висока потреба в інтернет-комунікації).

Володіючи властивістю відкритості, система постійно відчуває флуктуації – часткові зовнішні впливи. Флуктуаціями в даному випадку є явища, суть яких полягає в прецеденті порушення орфографії і деякому наборі мовних кліше. Надмірне накопичення флуктуацій в системі призводить до її нерівноважності – перехідному, тимчасовому стану, в якому система відчуває максимальну нестійкість, нестабільність. Система в своєму розвитку підходить до критичного стану, званому точкою біфуркації. У цій точці шлях еволюції системи є не визначеним. Система, просканувавши наявні флуктуації, робить вирішальний вибір на користь однієї з них. Зроблене

порушення (словотворення, скорочення, імітація акценту тощо) раптом підхоплюється, тиражується і входить в канон.

Для підтвердження доцільності та плідності синергетичного підходу до дослідження інтернет-комунікації можна навести висловлювання В. Аршинова: «Саме тут ми маємо приклад тієї єдності принципів діяльності та комунікації, який в повній мірі розкривається синергетическим підходом. При цьому синергетичний підхід, фокусуючи увагу на комунікативної єдності експерименту, на його осмисленні в рамках мережевої, міждисциплінарної, «трансгресіоної» пізнавальної моделі, у якій знання, інструменти та прилади розглядаються як операційні посередники, і за допомогою яких породжуються нові смисли, та зустрічаються з категорією практики. Мається на увазі «зустріч» не тільки з філософією діалектичного матеріалізму, але і з гегелівської філософією, що творить дійсність духу. Ця зустріч в ході синергетичного перевідкриття комунікативної природи експерименту розширює також і загальний горизонт розуміння науки як феномена цивілізаційного, соціокультурного еволюційного процесу» [3].

Таким чином, синергетичний підхід до філософського осмислення мови в цілому та інтернет-комунікації, зокрема, можливий та плідний.

Список використаних джерел:

1. Назарчук А. В. Сетевое общество и его философское осмысление. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: es-dejavu.ru/w/WWW.html
2. Компанцева Л. Інтернет-лінгвістика: підручник / Л. Ф. Компанцева. – Луганськ: Янтар, 2012. – 300 с.
3. Аршинов В. И. Синергетика как феномен постклассической науки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: spkurdyumov.ru/.../sinergetika-kak-fenomen-postneklassicheskoy-nauki/

Шалдаісова Г.В.

аспірант,

Луганський національний університет імені Т.Г. Шевченка

СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ ПРИЙМЕННИКОВИХ СЛОВСПОЛУЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

У статті розглянуто семантичні моделі прийменникових словосполучень англійської мови, які систематизують вживання прийменників згідно з лінгвістичними та екстралінгвістичними відношеннями речей і запобігають помилкам.

Мовний механізм утворюється формально-семантичними тотожностями і протилежностями (за Ф-де Соссюром) [4, с. 41] – словами, словосполученнями, реченнями, компонентами слів за допомогою простих логічних правил або

операцій: інтеграції, дезінтеграції, структур, замін, доповнень, трансформацій та їх моделюванням. Ці операції призначені для мовленнєвої діяльності – передачі та отримання інформації.

Семантичні моделі-це мета і засіб мислення та говоріння. До них належать найбільш загальні, абстрактні за змістом слова, їхні компоненти і сполучення слів, які утворюють похідні формально-семантичні варіанти різного ступеня конкретності. Семантичні моделі прийменникових словосполучень, речень включають відношення між їхніми компонентами, які відображують реальні відношення між основними елементами людського буття – суб'єктом, об'єктом, обставинами дії чи буття [1, с. 28]. Це найзагальніші відношення простору та часу. Наприклад, обставинне прийменникове словосполучення простору можна відобразити так: хтось десь перебуває, рухається, діє у просторі. Така семантична модель розпадається на дві – статичну і динамічну [3, с. 35]. Першу можна відобразити сполученням прийменників умовного місця з іменниками та дієсловами: *be, work, walk, in, on, at, about a place*. Друга містить прийменники руху: *go to, in/ to, out of, through a place*.

Інші моделі можуть передавати синкретичні відношення: хтось десь перебуває, якимсь засобом рухається, працює. Наприклад: *work in/ on a place* – с уб'єкт/місце, *go on/ by the road* – суб'єкт, місце, інструмент.

Іменники визначають вживання зв'язкових слів, наприклад: прийменник із *i*, до певної міри, дієслів. Прийменники можуть розрізняти градації відношень місця: *at /to / from/ in / out of / on / onto / off*.

Семантичні моделі є вихідними для утворення словосполучень, що відбивають взаємовідношення речей на різних рівнях розвитку матерії – фізичному, соціальному, ментальному. Наприклад: словосполучення типу *far from here*, що відображає просторове положення, може визначати ментальний процес з абстрактними іменниками: *far from reality, far from being so*; соціальні відношення – з особовим займенником або іменником із значенням людина: *far from him, far from people*.

З іншого боку, один прийменник може поєднувати словосполучення різних видів за їхньою функцією у реченні одним відношенням, наприклад, давального відмінку. Приклад: обставинне прийменникове словосполучення *go to the university*, об'єктне *write to somebody*, атрибутивне *be to smb's taste*.

Системні відношення треба виявляти і підкреслювати при викладанні граматики у зв'язку з численними помилками учнів та студентів при перекладі з англійської мови і, особливо, на англійську, коли калькування прийменникових відношень власної мови порушує мовну норму. Наприклад, у простому реченні *He goes to the university*, інколи вживають прийменник *in* за нормою російської мови. хоча український прийменник підказує необхідність вжити прийменник *to*, оскільки обидва позначають динамічне відношення. Словосполучення з дієсловом *speak* інколи вживають переважно з прийменником *with*, який позначає соціатив в обох мовах, хоча англійська норма допускає варіант-прийменник *to*. Так само у словосполученнях *gift to*

somebody, news to somebody вживають прийменник for за моделлю української, російської мов – дарунок, новина для когось.

Наведені приклади вимагають не тільки пояснення значень прийменників, а й вказання на зв'язок різних словосполучень з вихідною обставинною моделлю просторових відношень конкретних речей, інших обставинних, атрибутивних, об'єктних відношень. Наприклад, словосполучення – depend on somebody об'єктне, але утворене за моделлю обставинного hang on something / somebody, rely on somebody від lie on something. Прийменникові словосполучення мовної, розумової діяльності, відчуття та реакції, такі як speak, say, attend, listen to somebody, raise a glass to somebody, утворені за реляційною моделлю з відношенням давального відмінка. Словосполучення відчуття be cross, frightened, angry, satisfied with somebody пов'язані відношенням соціативу, можливо, походять від первинного словосполучення перебувати поряд з кимось – be with somebody. Словосполучення go by the road – йти дорогою, send by telegraph – надіслати телеграфом пояснюють вживання словосполучення більш абстрактного за змістом by means – засобом, яке містить у семантичній структурі значення орудного відмінка. Словосполучення look out of curiosity – подивитися з цікавістю має вихідну модель – подивитися з вікна, тобто з одного простору в інший.

Приклади показують, що в різних мовах можна дібрати еквівалентні словосполучення з подібних відношенням, переданим варіантом одного прийменника. Словосполучення buy something on credit – купити у кредит, можливо, походить від сполучення з дієсловом буття – бути на рахунку. З іншого боку, еквівалент прийменника (прийменник на вживається в історично ранішому та загальнішому словосполученні з української мови) – купити на гроші: це словосполучення більш типове для розмовного стилю. Йому відповідає англійське buy for money: в офіційній українській мові прийнято словосполучення купити за гроші. Словосполучення to his credit, honor – на його честь, можливо + вживається за первинною моделлю to credit, honor somebody – надавати честь комусь, чи більш загальною give something to somebody – давати щось комусь у семантичній єдності прийменника та дієслова [2, с. 8].

Словосполучення bushel to acre – бушелів на акр має в українській мові прийменник на, тотожній латинському per, як у прийменниковому словосполученні per cent. Вживання прийменника іо походить з моделі proportion of 1 to 2 – пропорція одного до двох.

Словосполучення feed from the island – годуватися на острові походить від feed from the land – годуватися з землі і далі – від feed from the spoon, plate – годуватися з ложки, тарілки. Словосполучення типу (he is) in his tenth – йому пішов десятий рік утворене уподібленням часу простору: українське – він у роках. Статичне словосполучення be on the day походить від динамічного fall on the day, яке, у свою чергу, утворене за словосполученням fall on the ground – впасти на землю, тобто за словосполученням простору.

Словосполучення типу on occasion, on different reason в українській мові мають еквіваленти з іншим прийменником – з багатьох причин, з приводу.

Словосполучення *by order, by profession* об'єднані відношенням орудного відмінка подібно до їхніх еквівалентів у російській, українській мовах – за наказом, за вказівкою, за професією: варіанти прийменників зумовлені тим, що прийменника орудного відмінка у слов'янських мовах немає. Прийменники *за*, по подібні до прийменника часу після (прийняття наказу).

Словосполучення типу *specialist in physics* поєднують інші словосполучення прийменником *in* за моделлю *in the sphere*, що походить від найпростішого конкретного відношення *in the space*. Порівнюємо українське – спеціаліст у галузі, спеціаліст в області. Але спеціаліст з фізики – англійський варіант *professor of physics*.

Словосполучення типу *on business* – у справі походить від словосполучення *on the job* – на роботі.

Відрізняються прийменниками словосполучення з назвами організації, закладів типу *committee for some problems* – комітет з якихось питань, російське, комітет по каким-то вопросам, але більш загальна міжмовна модель- щось для чогось: різномовні варіанти розрізняються у конкретному.

Складніше пояснити незбіг прийменників у міжмовних варіантах словосполучень типу *approve of the idea* – погодитися з чимось, підтримати щось. Можливо, це словосполучення містить еліпс слова – *approve some of the idea*.

Ряд словосполучень з іменниками відчуття типу *pleasant to look, smell, touch, feel* – приємний на смак, запах, погляд, дотик, відчуття має первинну модель *pleasant to somebody* чи, більш конкретно, модель *give to, come to somebody*, які визначають вживання прийменника для відображення напрямку відчуття.

Висновки. Семантичні моделі – обставинні прийменникові словосполучення із значенням просторових відношень лежать в основі багатьох варіантів словосполучень різного ступеня пов'язаності та конкретності, а також різних функцій у реченні. Такі варіанти можуть об'єднуватися одним прийменником та різнитися іменниками. Релевантними ознаками для семантичної моделі можуть бути лінгвістичні та екстралінгвістичні (конкретні) відношення: значення іменника, статичне чи динамічне значення дієслова. Міжмовні варіанти прийменникових словосполучень можуть різнитися наявністю чи браком прийменника, різними прийменниками, що пов'язано з різними сторонами одного поняття. Систематизація прийменникових відношень дає змогу запобігати калькуванню слов'янських прийменників при перекладі на англійську мову.

Список використаних джерел:

1. Ландгакер Р. У. Когнитивная грамматика. – М.: Б. И. – 1992. – 56 с.
2. Ткаченко Н. Д. Прагматико-etimологическая сущность американского варианта английского языка // Новая сов. Литература по языкознанию. – 1992. – 12 с.
3. Ятпель П. Синтагматика и прагматика предложного словосочетания в современном английском языке: Автореф-дисс. ... д-ра филол-наук / Київський інженерно-будівельний інститут. – К. – 1979. – 48 с.
4. Соссюр Ф-Де. Курс общей лингвистики // Труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1977.

Шостак О.Г.

студент,

Київський військовий лицей імені Івана Богуна

Науковий керівник: Ломакіна І.А.

доцент кафедри іноземних мов,

Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка

ФРЕЙМОВИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ WAR

Життя сучасного світу диктує орієнтири науковим спільнотам різних сфер знання, зокрема й філологічної, де у теперішній час науковці безпосередньо звертаються до вивчення питань мовних способів і засобів попередження конфліктів як у міжособистісному спілкуванні, так і в міжкультурній взаємодії.

Сьогодні головним завданням у світі є запобігання відкритих зіткнень і недопущення людських жертв. На нашу думку, лінгвістика спроможна також зробити свій внесок у розв'язання цієї нагальної проблеми, наприклад, провести дослідження фреймово-слотової моделі концепту *war* у свідомості носіїв англійської мови (за матеріалами творів англійських та американських письменників).

Концепт *war* відноситься до сценарно-дієвих концептів, тому, на нашу думку, найкращим є фреймовий підхід до вивчення концепту.

Відповідно до теорії М. Мінського, вся інформація, що зберігається у свідомості індивіда, існує у вигляді системи когнітивних одиниць – фреймів, які за певних зовнішніх і внутрішніх умовах активізуються і впорядковуються, а також надають нам усвідомлення того, що відбувається. Це вкрай важливе для ефективної та повноцінної взаємодії з навколишньою дійсністю [1, с. 26-31].

Фрейми являють собою структурні сукупності ознак, які здатні охарактеризувати учасників, їх дії та ситуацію впливу і складаються із слотів. Слот має сюжетний характер, а лексема виступає в якості «назви» для серії стереотипних дій. У слотах може міститися інформація різного ступеня складності: від простої ознаки до спеціальних фонових знань або навіть енциклопедичних даних. Кожен слот зі своїм змістом відображає стереотипні знання про певну сутність у світі, а не є простим перерахуванням її основних властивостей.

Найбільш повна реалізація образу війни при використанні фреймової-слотової моделі вивчення концепту обумовлюється природою фрейма. Слоти концентруються навколо деякого узагальненого буденного поняття війна, в результаті чого створюється певний смисловий контекст, що включає в себе інформацію про пропозиції, культурні зразки та сценарії, об'єкти, обставини мовленнєво-розумової діяльності. У своїй єдності різновиди образної репрезентації (сенсорно-перцептивна образність, знаково-символічна інтерпретацію первинних образів, вплив екстралінгвістичного середовища,

культурний, ситуативний та комунікативно-прагматичний контекст) являють собою асоціативно-дериваційну сутність фрейму. Таким чином, використовувані на його основі мовні знаки стають його образними одиницями. Вони несуть не тільки необхідну інформацію, а й передають неозорий спектр людських емоцій.

Використовуючи образність мови, А. Чудінов пропонує таке порівняння: «Сценарій моделі можна зіставити з послідовністю кадрів на кіноплівці, фрейм – з окремим кадром, а слот – з його частиною. Якщо бути більш точним, то сценарій моделі слід було б порівнювати не з якимось конкретним фільмом, а з типовим змістом фільмів певного жанру (детектив, «мильна опера» і т. п.). Відповідно, фрейм – це як би типовий кадр з відповідних фільмів (наприклад, поліція переслідує злочинців), а слот – типовий компонент такого кадру» [2, с. 58].

В. Денісова виділяє такі основні ознаки фреймової-слотової моделі:

1). Обов'язкова наявність семантичної сфери (в термінах теорії регулярної багатозначності), до якої відносяться лексеми в первинному значенні, які охоплюються моделлю;

2). Образна область, до якої відносяться лексеми в переносному значенні;

3). Образ, який пов'язує первинні та вторинні значення мовних одиниць;

4). Типові для конкретної моделі динамічні сценарії і схеми, що відображають найбільш характерні для даної понятійної сфери послідовності розвитку подій;

5). Слоти, кожен з яких розуміється як фрагмент соціальної / професійної / наївною мовної картини світу індивіда та які структурують відповідну концептуальну сферу і включають певну частину фрейму, якийсь аспект його конкретизації [3, с. 87-88]. Слід також зазначити, що слоти, які входять до складу різних фреймів, часто перетинаються між собою.

Концепт *war* є досить об'ємна слотова організація. У даному дослідженні розглянуто 10 динамічних слотів, які вербалізують вказаний концепт, та представлені найбільш широко у зазначених вище творах: *work, enemy, hatred, fear, comrade, wound, death, destruction, virtue, mud*.

Слід зазначити, що в даному дослідженні розглянуті ті слоти фрейму *war*, які найбільше акцентуються в аналізованих творах. Оскільки значення вербального репрезентанта образу в рамках фреймово-слотової моделі не містить у собі весь обсяг змісту останнього, а є лише спробою передати його, вважаємо за необхідне також згадати дотичні концепти, які є вербалізаторами концепту *war*, але представлені більш вузько: *army, weapon, attack, battle, victory, defeat, offensive, honour, disgrace, aggression* тощо.

Цінність використання фреймово-слотової моделі дослідження концепту *war* полягає в тому, що вона дозволяє простежити особливості національного погляду на навколишню дійсність, а також закономірності закріплення за якими-небудь об'єктами певних якостей і властивостей. Характер слотів певного концепту багато в чому детермінований специфікою концептосфери, в якій розвивається концепт, що аналізується, тобто його концепти самі по

собі вже можуть визначати слоти, задаючи шляху, правила розуміння та інтерпретації досліджуваного концепту.

Список використаних джерел:

1. Минский М. Фреймы для представления знаний / М. Минский. – М.: Энергия, 1979. – 151 с.
2. Чудинов А. Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000) / А. П. Чудинов. – Екатеринбург: Уральский гуманитарный институт, 2001. – 238 с.
3. Денисова В. В. «Фреймово-слотовая модель как отражение динамики образа». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: tl-ic.kursksu.ru/index.php?page=6&new=12).

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Савеленко І.М.

аспірант,

Львівський національний університет імені Івана Франка

СИМВОЛІЧНИЙ АСПЕКТ ФОЛЬКЛОРНОЇ СВІДОМОСТІ У ТВОРЧОСТІ ОСИПА МАКОВЕЯ

Відомо, що словесна символіка будь-якого народу виступає важливим чинником творення національно-культурної картини світу. Через глибоке знання системи національних символів ми можемо усвідомити не тільки картину світу, спосіб мислення наших пращурів, їхні естетичні й моральні ідеали, а й зрозуміти, як формувався духовний скарб наших предків, щоб не втратити свою самобутність.

Творчість Осипа Маковея, одного з відомих фольклористів ХІХ століття, увібрала в себе досить яскраву та багату символіку українського народу. Дослідження етнокультурних символів є надзвичайно важливим та складним завданням, адже символіка «виходить за межі одного виду мистецтва у сферу ірраціонального й незнакового осягнення світу. Це зумовлено тим, що символ дозволяє поглибити текст, розширити його словесно-раціональні рамки, з одного боку, до всезагального контексту культури, а з другого – до затемненого всесвіту підсвідомості конкретного читача» [5, с. 49].

Питання про природу символу, механізми його виникнення і функції розглядали в своїх працях такі дослідники ХІХ ст. – О. Афанасьєв, О. Веселовський, М. Костомаров, О. Потебня. У ХХ ст. теоретичні дослідження символу та символіки здійснили Н. Арутюнова, М. Дмитренко, С. Єрмоленко, В. Кононенко, Т. Космеда, Л. Пустовіт, Л. Савченко, В. Сиротіна, М. Філон та ін.

Шляхи різних теорій символу розходяться через різне розуміння знаковості, репрезентації й абстракції. Найбільший внесок у дослідження народної символіки зробив О. Потебня, який зазначав, що символ не лише стилістична категорія, а й продукт культурно-історичного розвитку людства, пов'язаний з мовою, світоглядом, пізнанням світу. І саме через закономірності мовного розвитку дослідник пояснював походження символу, фольклорної символіки. Він визначив три основні відношення символу до означуваного: порівняння, протиставлення і відношення причини [15, с. 42].

У творчому доробку Осипа Маковея можна виділити такі символи: символи часу, тварини-символи, птахи-символи, дерева-символи, квіти-символи, символіка кольорів, символи життя. Всі ці символи найповніше увиразнюють та підкреслюють надбання народної культури в літературному доробку поета.

Закономірно, що «символ і в плані вираження, і в плані змісту завжди є деяким змістом» [5, с. 49], розшифрування якого вимагає інтелектуально-інтуїтивних зусиль.

У творчості О. Маковей активно символізуються дні тижня. Так, понеділок традиційно зображується днем, коли не можна нічого починати робити, навіть зачинати бій, бо «понеділок віддавна вважався важким днем, нещасливим» [18, с. 402]. Наприклад, *«Понеділок минув спокійно: битви не було. Турки не зачіпали, а козаки й ляхи не мали потреби виходити в поле»* [12, с. 628]. Віра у «важкість» понеділка походить з давніх часів і пояснюється конкретними історичними фактами: «після впровадження на Русі християнства наприкінці IX століття великий князь київський Володимир наказав усім новохрещеним з'явитися в неділю до храму на молитву, а тих, хто уникав храму, жорстоко карали саме в понеділок» [18, с. 403].

Натомість вівторок – найкращий день для вирішення важливих справ. Так, обряд весілля здійснювали саме у вівторок, він вважався «днем початку всякої важливої справи – вона має всі шанси успішно завершитись і досягти бажаного результату» [1, с. 673]. *«В четвер були заручини, у вівторок весілля, на другий четвер виводили. Цілий тиждень тяглося»* [12, с. 167]. Заключним днем тижня є неділя: «Назва його походить від слів «не діло», тобто ніяких справ, ніякого діла. І людині неділя дана для того, аби в церкві, на службі Божій вона оцінила своє життя за минулий тиждень» [1, с. 677]. То ж і автор у традиційній формі зображує цей день: *«Неділя була. Вже молебн скінчивсь, / і з церкви ченці виходили»* [12, с. 97]; *«Тиждень минув, як із батога тріснув, у звичайній домашній роботі, яка ніколи не переводиться і якій ніколи не може бути кінця... Але прийшла знову неділя – і йому спокій і людям спокій; можна знову подумати трохи й розважити своє життя»* [13, с. 153].

В Україні ще з часів язичництва священними вважалися свійські тварини, які були приручені первісними людьми і з часом стали їхніми вірними супутниками та помічниками. У символічному осмисленні «Собака (чи пес) з глибокої давнини символізує вірність, бо насправді завжди відданий своєму господареві» [2, с. 102], О. Маковей зображує наймита в образі пса, який вірно прослужив цілий вік, проте на старість зрозумів, що життя лишилося порожнім, а він – самотнім та нікому непотрібним: *«Догоряє ватра, мріє дим, / віє холодом з ярів твердим... / Пес піднявсь і на життя собаче / Тихо плаче»* [12, с. 179]. Цей символічний образ трапляється і в негативному забарвленні: *«Моя газета нарисована, як якась собака із свинським рилом і «бреше» на весь голос...»* [13, с. 18]. А от в образі kota автор традиційно підкреслює його лінь: *«... в саду під вікном кіт станув і довгий час слухав та надумався, чи скочити у вікно до кімнати радника, де він звичайно ночував на канапі»* [13, с. 427], хоч за символікою «кіт – це істота створена Богом, вона визнається доброю істотою, другом людини» [18, с. 438].

О. Маковей символічно зображує птахів. Так, у образі соловейка підкреслено його співочий талант: *«... у цей дивний літній вечір, коли Дністер вкривався легким серпанком з імлі і пізні соловії ще докінчували своїх весняних пісень на обочах берегів, я додумався, що це музика спровадила тиху годину»*

[12, с. 256]. За Словником символів «Соловейко – найдосконаліший співочий талант пташиного світу. Його спів настільки високий і чистий, що людина, слухаючи соловейка, підноситься духом, очищується душевно і втішається чуттями» [1, с. 725], проте у творчості автора цей символ іноді по-іншому подано, зокрема з емоційно-негативним відтінком: «Соловій на черемшині за альтаною так лящить, що мені аж у голові дуднить» [12, с. 210], «В парку тихо, нема нікого. Ах, правда, соловію кричав!» [12, с. 213]. А у зображенні жайворонка («чиста «Божа птаха», яка приносить весну на поле, бо першим з польових птахів повертається з вирію» [1, с. 725]) автор використовує стійку фольклорну традицію: «За горою червоніє, / Жайворон віщує днину, / Час мені хіба вставати, / Гнати вівці в полонину» [12, с. 126], де ця птаха подана в образі провісника добра. Так само традиційно зображено орла – «символ відваги і сміливості, справжньої гордості та чоловічої краси» [1, с. 568]: «Юра куриє даліше люльку на короткім цибусі спокійно, як звичайно, та дивився із свого верха, як орел, на густі ліси довкола» [13, с. 405]. А білий орел символізує святість, оскільки «білий колір багатий своєю чистотою... у його небесно-світлій чистоті – гармонія всіх кольорів, як в Богові – гармонія цілого світу» [1, с. 690]: «У сім відділі великан хорунжий ніс червону хоругов з вишитим білим орлом, що мав на грудях напис: «Pro Gloria crucis» (за славу хреста)» [12, с. 589], вишитий орел є символом сили та мужності, бо він – «цар птахів і володар небес» [7, с. 402].

Символ дерева пов'язується з первісною анімістичною теорією природи, втіленням чоловічої та жіночої основ. Особливо чітко цей зв'язок видно на тій стадії людської думки, коли на дерево дивилися, як на свідоме особисте єство, в цій якості воздають йому поклоніння і дари [17, с. 22]. О. Маковей виразно символізує у своїй творчості дуб: «А брат лишився на господарстві – хлоп, як дуб!» [12, с. 81]. Це дерево символізує могутність, витривалість, довголіття, благородство, а також славу та святість: «Серед священних дерев українців найпочесніше місце займає дуб. Назва «дуб» означає власне «дерево» [11, с. 160].

Одним з найпоширеніших символів в українській народнопоетичній творчості є калина. Калина є супутником долі жінки, яка є основою продовження роду і неперервності часу, спрямованого в майбутнє. Так, прабабуся бажає синові жінку, як калину, бо «калина символізує духовне життя жінки, в якому – і дівочість, і краса та кохання, і заміжжя, і родинні радощі та смутки, і сімейне щастя» [1, с. 743]: «А прабабуся, моргаючи весело сіренькими очима, бажає мені жінки, як ягідки, румяної, як калина, веселої, як пташина, доброї газдині, щоби вміла тримати три угли хати» [13, с. 231]. Автор показує традиційно калину як символ краси, долі, щастя, а також і як символ людської пам'яті. Наприклад: «Шумлять очерети, і стогне могила, / і вітер гуде по ярах; / на гробі козацькім калина зацвіла, під нею дівчина в сльозах...» [12, с. 155].

Найбільш поширеною і улюбленою в Україні здавна вважають рослинну символіку, адже «рослини служили людині ще в далекі часи, віддалені від нас на кілька тисячоліть. Квіти використовували не тільки з практичною метою,

але й задля краси» [11, с. 172]. Квіти, які зараз ми розуміємо не більше як вияв приязні й поваги, у давні часи мали ритуальну значимість, яка і зараз використовується в обрядах. Так, колочий терен – символічна рослина і в літературі, і у фольклорі. Це символ перешкод, страждання. В усній народній творчості мак – символ красивої дівчини, а Осип Маковей у творі зобразив мак, як парубка, що не може через тернові пута поглянути на красуню фіалку, бо «Фіалка – символ скромності, цноти, беззахисності, невинної відданості коханому. Вона приносить радість і може причарувати» [1, с. 753]: *«Там на межі терен росте, / терен на розкішному полі; / під ним фіялочка цвіте, / крізь листя буйне і густе / не бачить і сонця ніколи. / А в житті мак цвіте рясен / та в'яне із жалю тяжкого, / головку хилить все в терен / та жде на погляд, хоч оден, / фіялочки з терня густого...»* [12, с. 51].

Автор порівнює на прикладі двох дівчат, красу та багатство. Рожа, «...символ урочистої краси, особливої й величної вроди» [1, с. 750], символізує вроду, а сніп – «символ багатства, забезпеченого життя і родинного благополуччя» [1, с. 592], «здавна під пшеницею розуміється образ дівчини, навіть нареченої» [1, с. 592]: *«Домінка – дівчина як пампушечка, як рожса, а та Юлька – як грубий сніп пшениці»* [12, с. 148], *«От якби дізнався про це мій жених, / що я обнімала Івана... / І вид у дівчини вогнем спалахнув, / як рожса, так стала рум'яна»* [12, с. 109], *«Перед мамою Бреньковського стояла сценічна Маруся, присадкувата дівчина чи молодиця, така кругла, як мішок пшениці»* [12, с. 330]. Проте в автора є приклади, коли з пшеницею порівнюється й чоловік: *«Худий вуйко Дорко з сивіючим волоссям і острокінчастою бородою виглядав при отцю Сулимі, як горстка конопель коло снопа пшениці»* [12, с. 330]. Так само і коноплі – «... їх порівнювали з життям бідної жінки на чужині» [3, с. 364] – переходять у авторському зображенні в чоловічу категорію.

У літературному доробку Осипа Маковея функціонує комплекс фольклорної свідомості українських символів, що відіграють роль своєрідних семантичних матриць. Автор свідомо чи підсвідомо вводить у текст символи, які, поєднуючись між собою в одну цілість, несуть у собі своєрідний код, без розшифрування якого читач не зможе збагнути внутрішньої єдності твору.

Список використаних джерел:

1. Багнюк А. Символи Українства. Художньо-інформаційний довідник: вид. друге, доповнене / А. Багнюк. – Тернопіль, 2009. – 832 с.
2. Василько З. С. Символіка фольклорного образу / З. С. Василько. – Львів: «ДПА Друк», 2004. – 392 с.
3. Войтович В. М. Українська міфологія / В. М. Войтович. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.
4. Дей О. І. Поетика української народної пісні / О. І. Дей. – К.: Наукова думка, 1978. – 251 с.
5. Демидюк Л. Символ як засіб організації художнього тексту / Л. Демидюк // Слово і час. – 2006. – № 7. – С. 49–55.
6. Єрмоленко С. Я. Скарбниця народного слова / С. Я. Єрмоленко // Мовознавство. – 1982. – № 6. – С. 58–69.
7. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.

8. Кононенко В. І. Символи української мови / В. І. Кононенко. – Івано-Франківськ: Плай, 1996. – 272 с.
9. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія / М. І. Костомаров. – К.: Либідь, 1994. – 384 с.
10. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.
11. Лозко Г. С. Коло Свароже: Відроджені традиції / Г. С. Лозко. – К.: Укр. письменник, 2004. – 222 с.
12. Маковей О. С. Твори: В 2 т. / О. С. Маковей. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1: Поетичні твори. Повісті / Авт. передм. Ф. П. Погребенник; Упоряд. та авт. приміт. О. В. Мишанич. – 719 с.
13. Маковей О. С. Твори: В 2 т. / – К.: Дніпро, 1990. – Т. 2: Художня проза / Упоряд. та авт. приміт. О. В. Мишанич. – 537 с.
14. Павлюк Л. С. Знак, символ, міф у масовій комунікації / Л. С. Павлюк. – Львів: ПАІС, 2006. – 120 с.
15. Потебня А. А. О некоторых символах в славянской народной поэзии / А. А. Потебня. – Х.: Типография ун-та, 1860. – 155 с.
16. Словник символів / За заг. ред. О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. – К.: Ред. часопису «Народознавство», 1997. – 156 с.
17. Тейлор Э. Б. Первобытная культура / Э. Б. Тейлор. – М.: Политиздат, 1989. – 573 с.
18. Шкода М. Н. Люба моя Україна. Свята, традиції, звичаї, обряди, прикмети та повіря українського народу. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 544 с.

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Маковецька-Гудзь Ю.А.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української мови,
літератури та культури,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

МАНІПУЛЯЦІЯ У ПОЛІТИЧНІЙ РЕКЛАМІ

У політичній сфері мова використовується не тільки як інструмент формування і висловлення думки, засіб спілкування, а і як засіб впливу на суспільну та індивідуальну свідомість.

Політична реклама є важливим елементом суспільної комунікації, який визначає рівень політичної культури суспільства. З іншого боку така реклама – це процес інформаційного впливу на маси з метою спонукання до певної політичної поведінки. Під час агітації реалізуються плани і стратегічні задуми, створені на підготовчому етапі. Метою будь-якої агітації є створення позитивного образу кандидата, та руйнування образу суперників. У цілому цей процес складається із сукупності різних заходів, на яких використовується певний набір методів агітаційного впливу.

У сучасному політичному дискурсі використовуються найрізноманітніші засоби всіх мовних рівнів, окрім цього активно використовуються графічні, стилістичні, комунікативні прийоми, різні тактики мовного впливу. За допомогою образності мови формується сприйняття політичних реалій. Слова не просто характеризують політику, а і є її невід'ємною частиною. Мова будь-якого політичного діяча відбиває (безпосередньо чи опосередковано) його політичні смаки та моральні цінності. Тому проблема дослідження мови передвиборчої агітації завжди є актуальною.

Метою статті є визначення особливостей маніпуляції у політичній рекламі під час виборчої кампанії.

Об'єктом дослідження є політична мова як засіб передачі інформації від кандидата до виборця, предметом – характерні особливості політичної мови в передвиборчій агітації 2015 р. Матеріалом послуговували тексти передвиборчої реклами, розміщені на білбордах та у рекламних матеріалах у м. Києві та м. Біла Церква (Київська обл.).

Вивченням способів мовного впливу у політичній сфері займаються філософи, лінгвісти, журналісти, політологи та психологи. Використання мови з метою здійснення впливу на суспільство досліджувати М. Еделман, Д. Болінджер, Р. Блакар, І. Костюк, А.А. Стриженко, В.В. Петренко, І.В. Рогозіна, К.С. Горюнов та ін.

Оскільки політичні тексти пишуться з метою інформувати, переконати і спонукати до голосування за певного кандидата, основними складниками тексту є: 1) когнітивний (він надає виборцю інформацію, нові знання); 2) афективний, що повинен формувати потрібне емоційне ставлення; 3) регулятивний, що стимулює до конкретних дій [1, с. 74]. Політичний текст повинен привертати увагу, а як відомо з психології, людську увагу привертає те, що їй подобається, лякає або те, що є ризикованим. Донесення інформації до виборця повинно бути чітким, зрозумілим та передане мовою, «зручною» для виборця. Щоб текст був переконливим, він має торкатись емоційної сфери, бути логічним, містити як об'єктивне, так і особистісне значення для того, щоб викликати певні почуття.

Проаналізувавши передвиборчу рекламу 2014-2015 року ми дійшли висновку, що майже 80% текстів розраховані на недалекоглядність і некомпетентність виборців. Більшість кандидатів «глибоко переконані» і «негайно вимагають». І роблять це за одним шаблоном: справедливі тарифи, висока зарплата, субсидії, якісні дороги, прозора влада, прозорий бюджет. Одні й ті ж самі слова. Але якщо увесь передвиборчий процес умовно поділити на 3 етапи, то на кожному з них мовний вплив буде різний.

Перший етап – знайомство та інформування. На цьому етапі відбувається донесення інформації до виборця про намір кандидата/партії/об'єднання брати участь у виборах. Найчастіше у такій агітації використовуються загальні фрази і ще немає обіцянок та гасел. Це найбільш «спокійний» (в плані тиску на виборця) етап. Інколи виборець його навіть не помічає до тих пір, доки білбордів не стає аж занадто багато. Цей етап має дві мети – вказівку на кандидата та акценти на виникненні асоціацій. Для останнього використовуються зображення. Тут важливою є невербальна частина реклами, оскільки якщо «картинка» відразу привертає увагу, то є шанс на те, що виборець дочитає і текст. Тут важливі кольори, фото чи логотипи, тобто все те, що в подальшому буде асоціюватись саме з цим кандидатом.

Другий етап назвемо декларативно-агресивним. Це саме та частина передвиборчої боротьби, де використовуються різні способи маніпулятивного впливу. По-перше, це відкритий спосіб маніпуляції виборцем: інформування про наміри кандидата. Ця частина пов'язана з виникненням та поширенням політичних гасел. Наприклад, *«Змінимо Білу Церкву разом!»*, *«Місту потрібні нові обличчя»*, *«Іду в мери, щоб у Білої Церкві було завтра!»*, *«Візьми і зроби»*, *«Захистить простих людей»* і под.

По-друге, це прихований спосіб впливу – показати себе кращим на тлі інших кандидатів або колишньої влади. На білбордах зустрічається рідко, в основному це майже всі друковані рекламні матеріали. На білбордах – це реклама Опоzinійного блоку із зоровими образами – чорно-біла/кольорова картинка і написи *«Мир/війна»* і подібні. І, нарешті, третім є нейтральний спосіб маніпуляції – просте, беземоційне інформування. Така агітація зустрічається у новостворених та маловідомих кандидатів/партій. Тому таких білбордів майже не було.

Саме декларативно-агресивна частина маніпуляції має найбільше варіантів. Один з них – це використання лексики, що впливає на виборця на підсвідомому рівні. Найбільший вплив мають слова, що об'єднують і викликають довіру – ми, нам, твій і под. Займенник *Ми* об'єднує всіх слухачів/читачів з автором, цим він хоче сказати, що, по-перше, він такий самий, як його читачі/слухачі. По-друге, цей займенник поєднує кандидата з виборцем. Наприклад, «*Ми маємо розправити крила!*». Якби замість «ми» було використано «ви», то був би зворотній ефект – не об'єднання, а розділення, відокремлення.

У політичних текстах за допомогою особового займенника *ми* та присвійного займенника *наш*, кандидат презентує себе як пересічного громадянина, представляє ідею спільної праці, акцентує увагу адресата на наявності спільних проблем, які потрібно вирішувати спільними зусиллями. Наприклад, «*Разом ми створимо...*», «*Твій мер ...*», «*Нам необхідно об'єднатися...*».

Також «сильними» є слова, які створюють ілюзію сильного та рішучого кандидата – це займенник *Я*. Він сприяє «більш повному і експліцитному вираженню особистого» [2] та позиціонує кандидата як сильну особистість і політика, що може взяти на себе відповідальність за країну та сприяти її розвитку та добробуту: «*Я іду в мери, щоб у Білої Церкві було завтра*», «*Моя боротьба проти...*».

Для протиставлення себе та інших кандидатів у тексти включаються займенники *вони* або *він*, *вона*. Саме вони найчастіше використовується коли автор хоче уникнути прийняття рішення та не бажає брати відповідальність на себе. Наприклад, «*Вони не зможуть більше сховатися за мандатами та кріслами від народного гніву!*».

На етапі декларацій часто використовують звертання до вічних цінностей та акценти на злободенному (мир, світле майбутнє). Також використовуються слова, які ні до чого не зобов'язують (зміни, впевненість) викликають найбільше роздратування і несприйняття кандидата. Тому, їх, навпаки, варто уникати.

Останній третій етап передвиборчого марафону починається за кілька днів до виборів. В Україні такий вид агітації використовується з 2014 року. Цей етап можна назвати прихованою маніпуляцією. На цьому етапі, як правило, лишаються тільки зорові образи (ті, які були закладені ще на 1 етапі) та гра асоціацій. За кілька місяців агітаційних перегонів електорат звикає до «кольору» партії/кандидата, логотипу, герба, емблеми партії/кандидата і на білбордах залишається тільки цей візуальний образ і напис, що не вказує прямим текстом на кандидата. Найбільш нейтральним та частовживаним написом є «*Слава Україні! Героям слава!*» на тлі кольорів своєї політичної сили. Також, наприклад, білборди «*Біла Церква. Завтра*» завдяки зображенню відправляють до конкретного кандидата, на білборді гасло «*Обирай і контролюй. Твій мер*» на тлі відповідних кольорів теж асоціюються з певним кандидатом. Іншим способом прихованої маніпуляції є асоціативний ряд. Наприклад, у м. Києві є білборди з написом «*Голосуй вдумчиво*». На перший погляд є проста мовна помилка і

жодної вказівки на кандидата – будь-які кольорові асоціації та гасла відсутні, але є гра слів. Читаючи текст, виборець згадує прізвище одного з кандидатів на пост мера С. Думчева. Тобто, усі ці тексти прямо на кандидата не вказують. Їх «видає» тільки фон, картинка та асоціації з кандидатом. Такі білборди містять приховану маніпуляцію виборцем.

Отже, проаналізувавши політичну рекламу 2014-2015 років, можна зробити висновок, що мова текстів яскрава, містить безліч лінгвістичних та психологічних маніпуляцій: займенники, що об'єднують/акцентують увагу на особі, гасла, асоціації та ін. Усі ці та багато інших прийомів посилюють ефект політичного тексту та його безпосередній вплив на об'єкт сприйняття, тобто виборця. Як і в будь-якій країні в Україні виборці змінюються, розвиваються, інколи деградує і саме ці настрої відбиваються у їх політичному виборі. На сучасному етапі розвитку українського суспільства дослідження способів маніпуляції свідомістю виборців стає не тільки актуальними, а й популярними, оскільки в останні роки зросла недовіра до кандидатів та критичне ставлення до політичної реклами. У перспективі результати лінгвістичних та психологічних досліджень політичних текстів можуть створювати цілісну картину бажаного впливу на електорат.

Список використаних джерел:

1. Бебик В. М. Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг [Текст]: навч.-метод. посіб. / В. М. Бебик. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
2. Гузак А. М. Комунікативна роль часових форм дієслів для вираження «особистого» та «колективного» у політичних промовах (на матеріалі виступів американських президентів) [Електронний ресурс] / А. М. Гузак – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2013/komunikatyvna-rol-chasovyh-form-dijesliv-dlya-vyrazhennya-osobystoho-ta-kolektyvnoho-u-politychnyh-promovah-na-materiali-vystupiv-amerykanskyh-prezydentiv/>
3. Костюк І. Основні прийоми маніпуляції масовою свідомістю в телевізійній політичній рекламі [Електронний ресурс] / І. Костюк – Режим доступу: <http://www.journ.univ.kiev.ua/ndumk/index.php/component/content/article/92-2/kontent-ukrainskoi-reklamy-ta-zv-iazkiv-z-hromadskistiu/98-osnovni-priiomy-manipuliatsii-masovoju-svidomistiu-v-televiziinii-politychnii-reklami>

Фургалю А.Р.

студент,

Полтавський університет економіки і торгівлі

СПОСОБИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В КОНСАЛТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Консалтинг у світі зародився в ХІХ столітті в Англії – у ході промислової революції, коли почали з'являтися перші фабрики, а конкуренція змусила підприємця вдосконалювати свої справи та методи управління. Так у 1867–1868 роках у Кембріджському університеті були зроблені перші

практичні спроби поширення знань, що отримали назву extension (екстеншн) [7, с. 10].

Термін «служба екстеншн» вперше застосували в США. Федеральний закон – Закон Смітта про створення сільськогосподарської служби екстеншн на базі державних університетів штатів був прийнятий у 1914 році. Протягом багатьох років публічні університетські лекції проводилися коледжами через своїх «агентів», які працювали у counties (округах) штатів.

На початку ХХ ст. вплив консалтингу збільшився. З'явилися перші професійні консультанти та консалтингові фірми.

У першій половині ХХ століття більш ніж 54 країни світу (США, Канада, Німеччина, Голландія, Великобританія та ін) створили службу екстеншн, яка підтримувалася їх урядом [6, с. 50].

В основу державної моделі розвитку екстеншн покладене державне фінансування і вона побудована за двома схемами: державна університетська модель, створювана на базі регіональних багатопрофільних або галузевих університетів, коледжів та профільних шкіл; державна міністерська модель, створювана як структурний підрозділ галузевих органів управління – Міністерств, регіональних та місцевих управлінь і департаментів.

Багато видів впливу людей один на одного є змішаними, що поєднують в собі психологічні, соціальні, а іноді і фізичні засоби. Психологічний вплив – прерогатива більш цивілізованих людських відносин. Тут взаємодія приймає характер психологічного дотику двох душевних світів. Всякі зовнішні кошти занадто грубі для його тонкої тканини.

Психологічно коректною (грамотною, правильною) буде така форма впливу, в якій:

- а) враховуються психологічні особливості партнера і поточної ситуації;
- б) містити відповідні психологічні прийоми впливу [9, с. 220].

Для того, щоб вплив було визнано психологічно конструктивним, повинні бути дотримані всі два наведених вище критерію. Наприклад, очевидно, психологічно безпомилковим може бути і руйнівний вплив на іншу людину. Тому поняття психологічної конструктивності та психологічної коректності (безпомилковості) є перехресними, але не співпадаючими.

Американський психотерапевт Е. Берн помітив, що в різних ситуаціях життя люди займають різні позиції, які він умовно назвав «Батько», «Дитина», «Дорослий».

«Батько» – це той, хто весь час вимагає, оцінює, вчить, керує, критикує, підпорядковує. Для нього характерним є ставлення до всього з позиції: «правильно – неправильно», «можна – не можна».

«Дитина» – це той, хто незалежно від віку виявляє безпорадність, беззахисність, підлеглість. Він виходить із принципу: «хочу – не хочу», «цікаво – не цікаво».

«Дорослий» – це людина, яка характеризується розсудливістю, орієнтується на корисність та можливість [11, с. 58].

Як поводить ся кожний із них у тій самій ситуації, видно з прикладу наведеного у таблиці 1.

Таблиця 1

Поведінка та позиції різних людей

Позиція «Батька»	Позиція «Дитини»
Приклад: Одна із співробітниць не може знайти потрібний документ і запитально дивиться на колег	
«у тебе завжди все губиться»	«не дивися на мене, я нічого не брала»
«давай подивимося у шафі, мені здається, документ знаходиться там»	«добре»

Джерело: [11]

Нами було проведено характеристику способів психологічного впливу в консалтингу, визначені способи впливу. Вважаю за доцільне, сформулювати список цих методів і дати рекомендації. Названі психологічні механізми так чи інакше впливають на поведінку людей, сприяють або заважають встановленню між ними взаєморозуміння. Під час спілкування використовувалися способи наведені в підрозділі, взаємодія «Батько» – «Дитина».

Поняттю переконання в соціальній психології дають такі визначення:

Переконання – основний, найбільш універсальний метод керівництва і виховання. Механізм переконання заснований на активізації розумової діяльності людини, на зверненні до раціональної сторони свідомості. Передбачається, що переконує повинен здійснити свідомий вибір шляхів і засобів досягнення мети, тобто щоб переконати, треба привернути увагу об'єкта впливу, викласти і роз'яснити нову інформацію, привести вражаючі аргументи [5, с. 40].

Основними засобами переконання виступають графічний знак, образ, тембр. Слід додати, що не всі люди в рівній мірі володіють готовністю прийняти точку зору впливає особи. Найчастіше сприймається лише та інформація, яка узгоджується з наявними установками [3, с. 68].

Вся процедура переконання вкладається в чотири види впливу. Це інформування, роз'яснення, доказ і спростування.

Існують специфічні соціально–психологічні правила: при спростування доводів опонента слід звертатися до його почуття власної гідності. Почуття власної гідності (ЧСД) дорівнює відношенню величини успіху даної особи (У) до його домагань (П) [4, с. 300].

Також є ще такий вид психологічної взаємодії як:

навіювання (сугестія) – форма безпосереднього психічного впливу, пов'язана з ослабленням свідомого контролю; виступає як стихійний компонент повсякденного спілкування або як спеціально організований вид комунікації, розрахований на некритичне сприйняття інформації [1, с. 143].

Вплив навіювання полягає в організації та доведенні до об'єкта інформації в такому вигляді, щоб вона не викликала сумніву в її цінності, значущості та засвоювалася без аналізу.

Навіювання підрозділяється на безпосереднє й опосередковане.

Безпосереднє – прямий вплив на людей. Пряме навіювання – досягається шляхом безпосереднього словесного впливу емоційно насиченим, наказовим тоном [8, с. 350].

Опосередковане навіювання здійснюється поза особистих контактів, через систему засобів інформації, кіно, радіо, телебачення, пресу, наочні засоби. Словесної формули може не бути зовсім. Сила впливу володарем при цьому полягає не в словах, а в його зовнішньому вигляді, в авторитеті, в обстановці кабінету і предметах на його столі, в тому, як він веде себе у різних ситуаціях [10, с. 400].

Як і будь-яка діяльність, управлінський вплив пробуджується певними мотивами, переслідує певні цілі та приводить до певних результатів. До основних форм управлінського впливу відносять: наказ, розпорядження, указівку, інструктаж, рекомендацію, заклик, бесіду.

Структурно управлінське розпорядження включає ряд частин [12].

У мотиваційній частині вказуються мотиви, причини та привід появи даного розпорядження.

Змістовна частина включає загальні орієнтири, що та як треба виконати, відбиття прихованих при першому погляді взаємозв'язків і взаємовпливів.

Зобов'язуюча частина повинна бути чіткою та конкретною: кому, коли, що та де необхідно виконувати. Крім цього в ній вказуються засоби забезпечення виконання рішення та контролю виконання. Важливо відмітити, що в цілому негативно впливають неконкретні вираження в цій частині типу «поліпшити», «ужити заходів», «підсилити», «підвищити» тощо [2, с. 12].

Отже, на відміну від переконання, де одна людина впливає на інших в основному силою логіки і різними аргументами, при вселенні здійснюється цілеспрямований словесний чи образний вплив, що викликає некритичне сприйняття і засвоєння якоїсь інформації. Разом з тим способи управлінського впливу можуть взаємно або односторонньо послаблювати або підсилювати один одного. Так, для переконання необхідною умовою виступає навіювання, що допомагає встановити контакти, викликати увагу, інтерес, створити відношення довіри.

Список використаних джерел:

1. Єршов А. Проблеми психологічного впливу / А. І. Єршов // Іванове. – 1979. – С. 143.
2. Кабаченко Т. Методи психологічної взаємодії / Т. С. Кабаченко. – Москва: Педагогическое общество России, 2000 – 10 с.
3. Кушнір А. Адаптація керівника–початківця до управлінської діяльності / А. Кушнір. – Київ: Персонал, 2005. – 68 с.
4. Ладанов І. Керівник та вміння переконувати / І. Ладанов, Є. Жариков. – Москва: Профиздат, 1988. – 300 с.
5. Лебон Г. Психологія народів і мас / Г. Лебон, Е. Фридман, Е. Пименева. – Санкт-Петербург: ПІТЕР, 1896. – 40 с.
6. Майерс Д. Соціальна психологія / Д. Майерс. – Санкт-Петербург: ПІТЕР, 1999. – 50 с.
7. Морозов А. Психологія впливу / А. Л. Морозов. – Санкт-Петербург: ПІТЕР, 2000. – 10 с.

8. Петровський П. Сучасні вимоги до ментально–психологічних якостей публічних менеджерів / П. Петровський // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2007. – № 3. – С. 350.
9. Сушук О. Мінжародні інформаційні системи / О. А. Сушук. – Київ: Інтерексперт, 2009. – 206 с. Український путівник джерел ділової інформації // Київ. – 2007. – С. 220.
10. Орбан-Лембрик Л. Психологія управління / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 400 с.
11. Якокка Л. Кар'єра менеджера / Лі Якокка, 1991. – 58 с.
12. Сравнительная эффективность различных форм власти и влияния [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://mobile.studme.org/1640011616993/menedzhment/sravnitel'naya_effektivnost_razlichnyh_form_vlasti_vliyaniya. Дата звернення: 20.04.2015.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Havrys D.R.

Student;

Dorda V.O.

PhD (Philology),

Sumy State University

SLANG AS A SPECIFIC YOUTH LANGUAGE. WAYS OF FORMATION OF SLANGISMS

A language is developing with a great speed. Every generation changes it a lot. One word can be understood in different ways and can change its meaning so much that it could not even be recognized. For example, in the 1950s' Beat Generation all good things were called «*cool*», but in the early 1960s, the word «*ace*» began to be used, then in hippy vocabulary it transformed into «*groovy*» and now anything from «*sick*» to «*amaze*» can be used to define that. The complication of understanding teenagers is arising with a greater intensity.

Deborah Tannen, University Professor and Professor of Linguistics at Georgetown University and an author of many books and articles about how the language of everyday conversation affects relationships has said: «Technology creates greater opportunities for coming up with new words» [1]. And she is absolutely right as slang is very vital and dynamical formation, used in different spheres of social life. With the appearing of such great technology as Internet, the possibility of fixing the slang words also greatly increased but in the same time it opened new grounds for slangisms formation.

The timeliness of our research is that the English language as any other language contains a huge amount of slang words. Scientists regard them as an inexhaustible source of language that requires accurate attention of linguists. The investigation of this language phenomenon gives an opportunity to define slangisms as a part of human information thesaurus and to explain possible difficulties of their understanding.

The difficulties in understanding of slang words lead to the difficulties in translation. Slang is a continually changing and, to translate it correctly, it would be better to try to find out how slangy words are created and in what situations the one particular word is used. This specific language has to be studied very carefully as new words appear every day and become a part of a linguistic environment very quickly.

The objectives of our research are to investigate the methods of slang formation, to investigate getting a new meaning of some words due to the sphere of their usage (in youth environment) and to find out their translation difficulties and possible ways of avoiding different misunderstandings.

Various aspects of youth slang have been studied by Burke D. [13], Bradley H. [12], Allen I. L. [11], Light R. J. [6], Kondratiuk T. M. [10], Kazachkova E. M. [9], Dorda V. O. [8], Khomiakov V. A. [7] and others.

Slang is the continual and changing phenomenon and meanings of such words can be understood if to find out the likeness between words. Slang can be created from any number of situations or ideas.

Human language has been created for centuries, and slang is one of the means of transforming and improving it, mainly, by poets and writers, but now this function transfers to youth.

Understanding the language right has perhaps never been so important or more difficult as it is today. Tony Thorne, editor of the Dictionary of Contemporary Slang, says that teen and street talk is something new never-known before; their language is pronounced in the ways, never used before. And it's not just a collection of words anymore. He says that they created their own language and are proud to use it. Students and pupils are the most creative and innovative language users as they have some knowledge about official literary language, young and old slang (if interested), family and workplace slang, local and global and different kinds of street slangs [5].

Slang expressions are coined by the same processes as words of the language known now as standard and literary. Expressions may be formed as metaphors and other figures of speech (*dead as a doornail*). Generalization (*fink*, originally a strikebreaker, later a betrayer or disappointer) or vice-versa (*heap*, a run-down car) can be used. Words may be clipped, or abbreviated (*mike*, microphone), and acronyms are possible (*TDI*, *awol*, *snafu*). Foreign words can be also borrowed (*baloney*, from Bologna). Some of slang words are created based on other words, or other slang words [2]. There are several possible ways: 1) Change in meanings – a shifting of meaning from one thing to another, for example: *ride* – initially used to mean a car, now refers to sneakers; *frenemy* – (a combination of words ‘friend’ and ‘enemy’) – a person who appears to be a friend but, at the same time does not like you; 2) Combinations of meanings – combinations of thoughts that create a new word, for example: *greycation* – having grandparents join your vacation; *iceman* – a friend with steel nerves; *flamed* – to have taken everything too seriously; *awesomity* – the highest level of awesome; 3) New words for new activities – periodically there appears a need to describe new innovational or Internet activities, an example is a usage of words in social networking: *to friend and to unfriend* – to add or remove someone from the friends list who can see your profile on FaceBook or other social media networks; *follow and unfollow* – to add or remove someone to the list of people’ posts viewing on Twitter [3].

There are also such interesting ways of creating new words (once thought as slang) as: creating from scratch (Many new words added to the growing lexicon of the English language have little or no etymological pedigree. Words like *gadget*, *scam*, *zit*, *clobber*, *gimmick*, *jazz* and *googol* appeared in the last century with no apparent etymology.); errors (According to the «Oxford English Dictionary», there are at least 350 words in English dictionaries created purely by typographical errors) [4].

Many more words which are often in quite common use, have arisen over time because [of [mishearingsp (e.g., *shamefaced* from *shamefast*, *penthouse* from *pentice*, *sweetheart* from *sweetard* etc.); by imitation of sound (*tweet*, *click*, etc.) and by transfer of proper nouns (A surprising amount of words have been created by the transfer of the proper names of people, places and things into words known as eponyms. In the 20th century, specific brand names have become generalized descriptions (e.g. *hoover*, *kleenex*, *xerox*, *aspirin*, *google*, etc.).

There are many difficulties of translating slang because some words cannot be found in the dictionaries, because of short duration of their existence and the tendency to disappearance. To select the right meaning, it is needed to look at a word in the context. The chosen variant has not only to include meaningful shades of the word, but also it has to represent its expressively stylistics coloration. For example: *I was there when they busted her.* – «*busted*» means «*to catch*» and in *This one looks like a busted piece of Halloween pottery*, «*busted*» means «*something ugly*». This word changed its meaning. For grandparents of youth «*busted*» means something «*broken*». Then there was a meaning «*to catch*». And after that it transformed into «*something ugly*».

The most effective way of translation of slang words is seeking for functional analogs, if they exist in the target language. If the translator cannot find such analogs, he can use the text's style to give it all necessary characteristics.

If the analogs are not presented in the target language, the translator can resort to the method of compensation to create a new pattern with needed stylistic direction in the target text. The translation of slang is impossible without understanding the style of the text. This specific language of youth is one of the most effective creators of a language. Thanks to it a literary language is developing, improving and expanding.

The potential future directions of research can be found from the necessity of studying slang as a continually changing youth language. Youth distance themselves from other authority with the help of a secret code that become a plentiful source of language. And as the greatest number of new slangisms constantly appearing and begin to be used by adolescents and children, it's important to search their meaning and to study slang as a specific youth language.

References:

1. Deborah Tannen «You're wearing that? Understanding mothers and daughters in conversation» // New York, USA 2006. – 304 p.
2. Webster's Revised Unabridged Dictionary of the English Language // N.Y. 1999. – 1704 p.
3. David Crystal Cambridge «Encyclopedia of the English Language» // Cambridge University Press, 1995. – 480 p.
4. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oed.com/>
5. Catrin Nye and Denise Winterman (2011) «How teenagers keep reinventing/language»/BBC/News [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/news/magazine-13445487>
6. Light R. J. Making the Most of College. Students Speak their Minds // Harvard University Press, 2001. – 242 p.

7. Хомяков В. А. Введение в изучение слэнга – основного компонента английского просторечия // Вологда: Волог. гос. пед. ин-т, 1971. – 103 с.

8. Дорда В. О. Американський студентський сленг: лінгвокогнітивні аспекти / Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна // Харків: Константа, 2013. – С. 130-135.

9. Казачкова Е. М. Формирование и функционирование молодежного сленга в лингвокультурной среде (на примере Астраханской области): дисс... канд. филол. наук:10.02.01 // М., 2006. – 199 с.

10. Кондратюк Т. М. Сучасний український сленг і його місце в мовному і метамовному дискурсі // Харків: Фоліо, 2006. – 350 с.

11. Allen I. L. The City in Slang (New York Life and Popular Speech) // New York; Oxford: OUP, 1993. – 307 p.

12. Bradley H. Slang // New York: The Encyclopaedia Britannica, Inc., 1926. – Vol. 25. – P. 207-210.

13. Burke D. Street Talk – 1. How to Speak & Understand American Slang // Los Angeles: Optima Books, 1993 – 270 p.

Hatalaska M.S.

Student,

Kyiv National Linguistic University

LINGUISTIC MANIPULATION AND WAYS OF ITS RENDERING IN TRANSLATION OF NEWSPAPER DISCOURSE TEXTS

Most scholars would agree that language is not value-free. Attached to the words are conceptions, which we are more or less conscious of. These conceptions affect the way of interpreting what we read or hear. How we use them may also disclose our own attitudes and values towards people or events. According to Beard [1, p. 18]: «Language is a means of communication, a means of presenting and shaping series of beliefs. Language is not something somehow separate from the ideas it contains, but the way language is used says a great deal about how the ideas have been shaped» There are always different ways of saying the same thing and differences in expression may therefore carry ideological distinctions. So, language is a powerful tool, which can be used in a manipulative way to influence other people.

It is generally accepted that the strategy that one group of people takes to make the other group of people do what it intends to be done is known as a linguistic strategy. It involves manipulative application of the language. Therefore, ‘linguistic manipulation is the conscious use of language in a devious way to control the others’ [1, p. 6]. Pragmatically speaking, linguistic manipulation is based on the use of indirect speech acts, which are focused on perlocutionary effects of what is said. There are a number of institutional domains and social situations in which linguistic manipulation can be systematically observed, e.g. in cross-examination of witnesses in a court of law.

Manipulation of linguistic form and structure implies that linguistic material beginning with the smallest or most discrete of segments and leading to quite large linguistic entities will be fashioned to undergo some changes, transformation, mutilation, mutation that is relatively unexpected on the part of the viewer/reader [2, p. 15]. This is done clearly with the purpose of providing another means of directing the viewer's/reader's attention squarely onto what are the subject and substance of the particular discourse in which the manipulation occurs.

There are two general kinds of strategies used by the manipulator: local strategies and global strategies [2, p. 26]. Local strategies are those used to constrain the interpretation at the level of utterance processing. Global strategies are those used to create adequate social and psychological conditions to obtain irrational consent.

There are also certain syntactical, lexical, semantic means of linguistic manipulation. Syntax provides language users with a wide range of possibilities to express themselves. Different syntactic choices may evoke different reactions from the reader or hearer as questions of blame or credit, truth, reliability, etc. The most commonly used syntactic devices are the following: transitivity, the use of modal verbs, passivization, nominalization, permutation, initialization and innuendo.

Passivisation gives the story a new orientation and creates a different effect. In transforming a sentence into passive the actor becomes less prominent. And the next sentences illustrate it: «*Luxurious red velvet chairs are occupied by the high-quality audience – the respected Polish intellectuals*» [4]. «*На розкішних червоних оксамитових кріслах сидить вибрана публіка – лише найшанованіші польські інтелектуали*».

In Ukrainian version of the first sentence two grammatical transformations are used – replacement (substitution of one syntactical construction by another one) and addition.

The use of passive voice provides the quality of authority and impartiality: «*The Verkhovna Rada is supposed to amend the domestic legislation in order to allow convicts to leave the country for a certain period of time for treatment*» [7]. «*Верховна Рада повинна внести зміни у вітчизняне законодавство, яке б дозволило засудженій людині на певний період виїжджати за межі країни на лікування*».

But in Ukrainian translation modality expressed by the word «*повинна*» allows to present opinion and speculation that might be interpreted as an actual fact by the readers.

The use of modal expressions enhances the sense of subjectivity and gives an opinion of what is to be judged as true: «*One must understand and realize (i.e., understand with all the causes and effects) one most basic thing: there is absolutely no practical sense in trying to figure out what other surprises the regime has up the sleeve for us*» [7]. «*Треба зрозуміти й усвідомити (тобто зрозуміти зі всіма причинами і наслідками) дуже просту річ: немає найменшого практичного сенсу гадати, чим іще здивує влада*».

Presupposition illustrated below determines the behaviour of the recipient: the basic idea is presented by manipulator as an indisputable fact that cannot be comprehended as attention of a manipulated person is switched to minor details. The

character of the statements is rather emotive than informative and the recipient accepts the author's mood and attitude about the given information. The sentence in Ukrainian is translated with the help of such transformations as logical development and grammatical replacement: «*Why don't the officials want to change their cars to bikes, what are the career prospects of this means of transport, and when will Ukraine finally have a comfortable cycle infrastructure?*» [7]. «Чому чиновники не хочуть пересідати на велосипеди, які професійні перспективи відкриває цей вид транспорту й коли в Україні нарешилі з'явиться зручна велоінфраструктура?».

The choice of grammatical form is able to make the action actual, impart dynamism and emotionality. The continuous form indicates that events are in development: «*The Tatarstan Airlines company website says that the circumstances of the crash are being investigated*» [6]. «На сайті авіакомпанії перевізника «Татарстан» сказано, що обставини повітряної катастрофи з'ясовуються».

Using words with emotive, expressive or evaluative connotations instead of neutral ones makes it possible to influence the reader's point of view considerably or even persuade that judgements of the author of the article are absolutely correct. And by choosing such words the addressor can create a certain image: «*The last presentation, the monolog of the journalist Daryna Hoshchynska (the main character of the novel The Museum of Abandoned Secrets) in an openly provocative image, different from the one presented in the novel was unexpected*» [4]. «Неочікувано остання презентація – лише монолог журналістки Дарини Гощинської (головної героїні «Музею покинутих секретів») у відверто провокативному образі, відмінному від змальованого в романі».

Evaluative connotation of words may be also conveyed by a means of word-formation – negative prefixes of adjectives. For instance, the word «inefficient» means «not using time, money, energy, etc in the best way» [3, p. 830]: «*In particular, the government hid from the population necessary information, delayed iodine-based preventive measures, and provided an inefficient model of evacuation of people*» [8]. «Зокрема, приховування від населення необхідної інформації, несвоєчасна йодна профілактика, неефективна модель евакуації населення тощо...».

Choosing lexical items that express emotiveness with the purpose of manipulation may also affect readers' emotions. At the same time the category of emotiveness is closely related to the category of evaluation. And the use of parenthetical expression «unfortunately» together with an adjective «disappointing» intensifies the expressiveness of the message: «*Unfortunately, the situation with the protection of dolphins in Ukraine is disappointing*» [5]. «На жаль, ситуація із захистом дельфінів в Україні – невтішна».

Idioms can also create additional imagery, attract readers' attention and be used as a manipulative strategy. Their figurative meaning allows the author, without expressing his/her thoughts directly, to convey a message: «*Red tape, of course, but otherwise there would be fines piling up*» [7]. «Процес непростий, але якщо цього не робити, установи можуть просто оштрафувати».

Metaphor as an instrument of lexico-semantic manipulation has a great degree of expressiveness and allows to achieve a deeper impact on readers: «*When the clock struck five in the evening, the lights went down and the projector lit*» [4]. «Як

тільки стрілки годинника показали п'яту вечора, у залі погасло світло, ввімкнувся прожектор».

The figurative meaning of these metaphors was preserved in translation as the closest equivalents were chosen. And metaphors make it complicated to decode the real information that lies behind the discourse.

The choice of communicative type of a sentence is another way to affect the perception of the reader. There are four communicative types of sentences (declarative, interrogative, exclamatory and imperative). Interrogative sentence is the most frequently used in manipulative purposes. Rhetorical questions, in particular, do not presuppose response and their interrogative form is convenient for «hinting» statements: «*Effective governance: the only road to EU membership?*» [7] «*Ефективне управління: єдиний шлях до ЄС?*».

The detailed study has shown that the varied manipulative strategies are used in newspaper discourse texts and they should be rendered adequately in translation.

Список використаних джерел:

1. Beard A. The Language of Politics / A. Beard. – Lnd: Routledge, 1999. – 136 p.
2. Ng S. H. Power in Language: Verbal Communication and Social Influence / S. H. Ng; J. J. Bradac. – Newbury Park: Sage Publications, 1993. – 228 p.
3. The Longman Dictionary of Contemporary English. – Lnd: Longman, 1978. – 1950 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

4. The Day [Internet resource] – Newspaper access mode: <http://www.day.kiev.ua/en/article/culture/angel-central-europe-flying-ukraine>
5. The Day [Internet resource] – Newspaper access mode: <http://www.day.kiev.ua/en/article/society/ukraine-building-new-dolphinariums-even-india-bans-them>
6. The Day [Internet resource] – Newspaper access mode: <http://www.day.kiev.ua/en/article/society/boeing-crash-kazan-and-club-funny-and-inventive>
7. The Day [Internet resource] – Newspaper access mode: <http://www.day.kiev.ua/en/article/topic-day/parliament-gathered-break>
8. The Day [Internet resource] – Newspaper access mode: <http://www.day.kiev.ua/en/article/day-after-day/lessons-peaceful-atom-which-have-not-been-learned>

Глуховська А.В.

студентка,

Київський національний лінгвістичний університет

АВТОРСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ В ТРИЛОГІЇ ДЖОНА Р.Р. ТОЛКІЄНА «ВОЛОДАР ПЕРСНІВ» ТА ОСНОВНІ СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕДАЧІ

Кожен письменник – фантаст залежно від своєї майстерності і фантазії будує свій власний уявний світ, який іноді майже не можна відрізнити від реального життя. Іноді він настільки несхожий на сучасну реальність і

пронизаний такою своєрідною логікою, що читачеві необхідно мати дуже розвинену фантазію, щоб зрозуміти сенс авторських нововведень.

Проблема виникнення та вживання нових слів завжди цікавила лінгвістів, особливо в нашу епоху, відмінною рисою якої стала розкутість мови і політ авторських фантазій і як наслідок – велика кількість різноманітних новоутворень в художній літературі.

Ольга Сергіївна Ахманова визначає подібний авторський неологізм як «похідне або складне слово, яке реально не існує (тобто не зафіксоване в творах мови), але що може створюватися в будь-який момент відповідно до продуктивних словотвірних моделей даної мови» [1, с. 343].

Друге визначення авторських неологізмів, що хотілося б згадати, таке: «оказіоналізми (авторський неологізм) – це мовленнєві одиниці, які утворюються за стандартними та новими словотвірними моделями, з характерним експресивним забарвленням та індивідуальним характером» [3].

Добре відомим є той факт, що okazіоналізми рідко стають частиною загальноновживаної лексики – в цьому полягає їх відмінність від загальних неологізмів. Авторські неологізми, як правило, зберігають образність та індивідуальність й будуть доречні тільки в окремих літературних творах, де виконують певну художню функцію.

У процесі перекладу авторських неологізмів зазвичай розрізняють три важливі стадії:

- 1) аналіз значення слова;
- 2) визначення авторської мети;
- 3) переклад засобами цільової мови (мови перекладу).

При перекладі творів такого специфічного і самодостатнього жанру як «фентезі» можуть виникати помилки на будь – якому з трьох етапів перекладу зазначених вище. Вони в основному пов'язані з бажанням перекладача зберегти національно своєрідні компоненти в структурі чарівних образів, які часто являються носіями філософського та етичного світогляду автора. Все це вимагає ретельного вивчення не тільки міфологічних уявлень, концептів західноєвропейських народів, але й знання реалій мови перекладу (українська) для того, щоб знайти хоча б частковий еквівалент в рідній культурі з одного боку, і, з іншого боку, щоб не дозволити здійсненню не виправданої заміни реалій, що існують в мові оригіналу (англійська).

У процесі перекладу неологізмів автора художнього твору перекладач повинен використати певні лексичні трансформації, які допоможуть уникнути вищезгадані труднощі: транскодування (транскрипція і транслітерація), запозичення (калька), функціональна заміна, описовий переклад (експлікація).

Транскрипція і транслітерація вважаються квазі-неперекладними способами передачі. Вони називаються так тому що процес перекладу як такий відсутній, він замінюється актом запозичення звукової (транскрибування) або графічної (транслітерація) форми слова разом із його значенням з мови джерела мовою перекладу. Запозичені слова стають явищем цільової мови, і вони вважаються еквівалентом іноземного слова, так як ззовні ідентичні з ним.

У процесі вивчення перекладу неологізмів Джона Р.Р. Толкієна можна зустріти багато випадків транскрипції та транслітерації. Це переважно імена фантастичних персонажів і місць. Ось деякі приклади:

«*So, though there was still some store of weapons in the Shire, these were used mostly as trophies, hanging above hearths or on walls, or gathered into the museum at Michel Delving*» [4]. «Таким чином, хоча ще залишалась деяка зброя в Ширі, вона в основному використовувалась в якості трофеїв, які висіли над камінами або на стінах, або її виставляли на експозицію в музеї Мішель Делвінгу».

Слово ‘Shire’ скорочено від ‘Hobbitshire’ – місцевість, де проживають гобіти. Можна перекласти як транскрибуванням (що було зроблено вище), так і, наприклад, еквівалентом ‘Гобітанія’. В обох випадках ми збережемо те, що хотів передати автор: співставлення географічного положення гобітів з Британськими островами. Адже ‘Шир’ означає графство в Англії, а ‘Гобітанія’ – Велика Британія. Другий випадок з географічною назвою ‘Michel Delving’ (головне місто в Ширі). Першу частину фрази ми передаємо виключно транскрибуванням, а другу – транслітерацією + морфологічні зміни. Розглянемо ще один приклад транскодування:

«*The Mathom-house it was called; for anything that Hobbits had no immediate use for, but were unwilling to throw away, they called a mathom*» [4]. «*Дім метомів*» – усе, що гобіти вже не могли використати, але не хотіли викидати, вони позначали слівцем «*метом*».

‘The Mathom-house’ чи ‘mathom’ є, безумовно, неологізмами Джона Роналда Руела Толкіна. Слово ‘mathom’ відсутнє в українських і навіть англійських словниках. Тому автор робить пояснення слова, те саме повинен здійснити і перекладач; тож слід використати два види перекладу: транскрибування та експлікація.

Запозичення (калька) є способом формування еквівалентів. Еквівалент до цілого слова формується за допомогою простого складання еквівалентів його частин. В творі Толкієна «Володар Перснів» одним з основних персонажів виступає Торін Дубошит. Переклад прізвища цього антропоніма утворений за допомогою кальки: ‘Oaken’ означає ‘дубовий’, а ‘shield’ – щит. «*...than Thorin Oakenshield, descendant of kings, and his twelve companions in exile*» [4]. «*...то був сам Торін Дубошит, нащадок королів, і дванадцять його товаришів по вигнанню*» Перевага запозиченого перекладу полягає в лаконічності і простоті отриманого еквіваленту та в його однозначному взаємозв’язку з вихідним (початковим) словом.

Функціональна заміна – спосіб, який найчастіше використовують при перекладі авторських неологізмів. Ні нові словники, ні додатки до них не можуть встигати за постійним потоком процесів словотворення. Справді, саме перекладачі є першими, хто знаходять функціональні відповідності, які, в кінцевому рахунку, можуть додаватись в різні типи словників. Давайте розглянемо наступний приклад: «*...in the Reunited Kingdom awakened among them a more widespread interest in their own history..*» [4]. «*...до складу Відродженого Королівства, у них виникло неабияке зацікавлення власною історією*».

Семантичний неологізм ‘the Reunited Kingdom’ слід перекласти саме функціональною заміною. ‘To reunite’ перекладається як ‘возз’єднувати(ся), збирати’ [2, с. 450], ‘kingdom’ – ‘королівство, царство’ [2, с. 293]. Так як ми ведемо паралельну лінію з Великою Британією, ми збережемо ‘королівство’ при перекладі. Однак, в художньому творі ця назва вперше згадується в розділі, де описуються історичні хроніки, тобто це саме історична назва. І саме український еквівалент ‘відроджений’ більш влучно передає стан королівства, яке «повернулось до життя» після численних важливих історичних змін.

Отже варто пам’ятати, що авторські неологізми охоплюють великий пласт словникового запасу: від буденних речей і дій до назв нових, нереальних речей, фантастичних персонажів, створінь, тощо. Основною складністю в процесі перекладу неологізмів є зрозуміти сенс нового слова. Вирішити перекладацькі проблеми можна такими методами: запозичення (калька), приблизний переклад (характерний вид заміни), описовий переклад (пояснення), транскодування (транслітерація і транскрибування), інші. Авторські неологізми займають чільне місце в трилогії Джона Р.Р. Толкієна «Володар кілець». Проаналізувавши більше 100 речень твору, можу сказати, що основними способами перекладу оказіоналізмів Толкієна є транскодування, описовий переклад, запозичення та функціональна заміна.

Список використаних джерел:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова – М.: Едиторифл УРСС, 2004. – 576 с.
2. Балла М. І. Новий англійський словник – Понад 160 000 слів та словосполучень / М. І. Балла – 5-те стереотип. Видання. – К.: Чумацький Шлях, 2008. – 668 с.
3. Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Оказіоналізм_\(філологія\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Оказіоналізм_(філологія))

Джерела ілюстративного матеріалу:

4. John Ronald Reuel Tolkien The Lord Of The Rings: The Fellowship of the Ring (1954) [Internet Resource] – URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/tolkien_the_lord_of_the_rings_1_en.htm#0-01

Коваль А.В.

студентка;

Дорда В.О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Сумський державний університет*

ТРУДНОЩІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ СЛЕНГУ

Сленг є своєрідним індикатором змін у суспільстві, що реагує на новітні тенденції та явища, відображає суспільно-культурний фон окремо взятої епохи, який розуміють у повній мірі лише її представники.

За сучасного рівня глобалізації, інтеграції та постійного збільшення ролі англійської мови у світовій спільноті сленг є невід'ємною частиною інформаційного потоку та формує відповідний пласт англомовної лексики, що згодом проникає й у інші мови через медійний простір та Інтернет. Саме тоді і виникає проблема перекладу сленгових одиниць.

Дослідження сленгу в умовах сучасного технологічного розвитку є, безперечно, актуальним, оскільки соціолект є не усталеним, а постійно змінним мовним явищем. Сленгізми, які певний час знаходилися у широкому вжитку і були всім зрозумілі, зараз поступово зникають з мови, витіснені іншими поняттями, що відображають новоутворені реалії. Молодь активно відкидає застарілу лексику і замінює її новою згідно з суспільними тенденціями. За допомогою мас-медіа та мережі Інтернет починає розвиватися особливе комунікативне середовище, що приносить з собою нові форми існування мови, способи спілкування, стереотипи мовної поведінки, які є новим пластом для наукових досліджень.

Різні аспекти молодіжного соціолекту вивчалися такими дослідниками як Е. Патрідж [1], О. Чередниченко [2], В. Балабін [3] та інші, але, як уже зазначалося вище, через постійну змінюваність використовуваних лексичних одиниць розмовного варіанту мови, який використовується для спілкування у повсякденному житті, вони потребують постійного дослідження. Сленг як перекладознавча проблема також не залишився без уваги, це питання досліджували такі науковці як І. Бик [4], О. Лапова [5], Т. Холстїніна [6] та інші.

Спробуємо розглянути проблеми перекладу англомовного сленгу на українську мову.

Основні труднощі під час перекладу сленгу можуть виникати з таких причин:

1) Якщо англомовний сленгізм має два або більше значень, які варіюються відповідно до того хто, за яких умов і коли вживає це слово, то перекладач має звернути особливу увагу на вибір правильного значення. Наприклад, слово *benjamins* може означати «100-доларові купюри», е.г. «*It's all about the benjamins!*». Ще одне значення, яке може мати цей сленгізм – це «жіночі груди», е.г. «*Hey man, check out the benjamins on Lucy*» [7].

2) Якщо англомовний сленгізм виражає поняття чи реалію, не властиву українській мові. Наприклад, у реченні «*She's campused and can only go to the library*» слово *campused* означає територію, обмежену кампусом (тобто університет з його учбовими корпусами, студмістечком, торговими точками та ін). Таке поняття не могло виникнути в українській мові, тому його не можна перекладати українським відповідником із вужчим значенням «студмістечко». У данному випадку доцільно буде перекласти речення як «*Їй заборонено залишати територію кампусу, тому вона може ходити лише до бібліотеки*» [8].

3) Якщо англомовний сленгізм укорінився в українській мові, то виникає питання, чи доцільно перекладати його характерним українським відповідником або транслітерувати.

Наприклад, американський сленгізм *hater* (людина, яка ненавидить всіх і вся) можна перекласти українським відповідником «ненависник», або транслітерувати як *хейтер*. Варіант перекладу необхідно обирати в залежності від контексту, *e.g.* «*Haters gonna hate*» можна перекласти як «*Нехай ненависники ненавидять*» [7]. Термін *хейтери* найчастіше зустрічається в Інтернеті, особливо серед молодіжних субкультур, *e.g.* «*Those «My little pony» haters are absolutely uneducated*» можна перекласти як: «*Ці хейтери мультфільму «Мій маленький поні» абсолютно неосвічені*» [9].

4) Якщо сленгізм є застарілим і залишився в пам'яті людей як мовна прикмета часу. Е. Партридж говорить, що кожне покоління має свій сленг, тому перекладач повинен підібрати еквівалент відповідно до історичного періоду, з яким оригінал асоціюється у носіїв мови, щоб передати колорит історичної епохи [1, с. 8]. Наприклад, сленгізм *doughboys* перекладається як «піхотинці» та асоціюється у американців із періодом громадянської війни. Крім того, загальновідомі сленгізми у різні періоди свого існування набували різних значень. Це явище має назву «прихована омонімія». Наприклад, в 30-ті роки словосполучення *fast track* позначало бігову доріжку на іподромі, а в 70-ті вживалося в значенні «конкуренція, боротьба», пізніше позначало «скорочений курс навчання в університеті або коледжі», а сучасне його значення «комп'ютеризована система паспортного контролю в аеропортах» [10].

У світлі нашого дослідження варто згадати слова відомих лінгвістів. О. І. Чередниченко вважає, що «у плані забезпечення міжкультурної комунікації творча діяльність перекладача буде спрямована на примирення двох суперечливих тенденцій: збереження мовної норми рецептивної культури у перекладі, з одного боку, та її гармонізацію з нормою оригіналу як феномена вихідної культури, з іншого» [2, с. 485].

І. С. Бик виділяє у своєму дослідженні такі способи перекладу, які також можна застосовувати до сленгу [4]:

1) знаходження еквіваленту, тобто рівнозначного відповідника певному слову в іншій мові. У такий спосіб зазвичай перекладаються стійкі та фразеологічні сполучення; *e.g.* *Banana oil* доцільно перекласти як «нісенітниця» [11];

2) знаходження аналогу, тобто одного з можливих синонімів. Вибір конкретного перекладного аналогу здійснюється виходячи з контексту, для цього необхідно вміти обрати один синонім, що найбільше підходить у всіх аспектах, і який не завжди можна знайти у словнику; е.г. слово *kid* можна перекласти як «приятель, браток, мала» в залежності від контексту [12];

3) описовий переклад, тобто коли замість слова вживається його пояснення. Така інтерпретація слова застосовується, коли у словниковому складі цільової мови нема ні еквіваленту ні аналогу слова чи словосполучення оригіналу е.г. *Lobster shift* буквально перекладається як «зміна омарів», вживається в журналістському слензі для позначення нічної зміни [12].

Для перекладу неологізмів, соціокультурних реалій та сленгу, до яких в цільовій мові не можна знайти відповідної лексичної одиниці використовується, як правило, транслітерація, транскрипція та калькування [6].

Отже, основні труднощі під час перекладу сленгу становить передача емоційно-експресивного забарвлення та необхідність збереження стилістичного відтінку. Для того, щоб досягти адекватного та правильного перекладу необхідно ретельно дослідити відповідний шар лексики та проглянути всі можливі варіанти для досягнення найвищого рівня точності перекладу.

Список використаних джерел:

1. Partridge E. *Slang Today and Yesterday* // London, 1979. – 562 p.
2. Чередниченко О. І. Міжкультурні аспекти перекладу // Мовні і концептуальні картини світу: Мови, культури та переклад у контексті Європейського співробітництва. – Зб. наук. праць. – К.: Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2001. – С. 485-489.
3. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу // К.: Логос, 2002. – 315 с.
4. Бик І. С. Теорія і практика перекладу // Львів: ЛНУ ім. І. Франка, – 2005. – 240 с.
5. Лапова Е. В. О молодежном жаргоне // Минск: МГПИИЯ им. М. Тареза, 1990. – № 10. – С. 54-59.
6. Холстинина Т. В. Американский сленг в художественном тексте и проблема его передачи на русский язык. Автореферат диссертации – М., 2007.
7. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lingvistov.ru/english-modern-slang-expressions/>
8. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://slovar-vocab.com/english-russian/new-modern-colloquial-dictionary/campused-1385148.html>
9. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://что-ето-такое.ru/hater>
10. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://rus-eng.com/anglo_russkiy_ekonomicheskij_slovar/page/fast_track.25011
11. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lovelylanguage.ru/speaking/video/702-phrase-list>
12. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://poliglotus.narod.ru/book02_09.html

Shapochkina M.V.

Student,

Interpreters Department

Kyiv National Linguistic University

RENDERING ENGLISH NATIONALLY-BIASED LEXICON WITH MYTHOLOGICAL COLOURING

The main idea of the research is to clarify the ways of rendering English nationally-biased lexicon with mythological colouring into the Ukrainian language on the example of the texts of fictional discourse.

The topicality of the study of this study lies in the assumption that the translation of the units of nationally-biased lexicon with mythological colouring as the combination of myth, folklore and mythical allusions (a mythological flavor) is of great interest for philological studies, because rendering these kinds of language elements which denote certain concepts incomprehensible to other cultures always represent a considerable challenge in the translation process.

Any translator considers the translation of culture specific words to be an interesting as well as difficult work, because insufficient awareness of history, culture, traditions, social order, political life can result in inadequate translation which can fail to be perceived by the recipient or be perceived in a wrong way. Such a situation can occur because these are the words which may convey the cultural identity of the native-speaking population. The peculiarities of the culture may be unknown to the definite person from another country so the translator is that very person who is responsible for the 'clear' translation [1, p. 90].

The units of nationally biased lexicon are words and combinations of words denoting objects and concepts characteristics of the way of life, the culture, the social and historical development of one nation and alien to another. Since they express local or historical color, they have no exact equivalents in other languages. There is an extensive system of the nationally biased lexicon's classifications and the number of them depends on the different approaches of scientists to the problem.

Nationally biased units are among the prominent translation problems, especially when translation occurs between two distinct languages like English and Ukrainian which are considerably separated both linguistically and culturally. As the main feature of the units of nationally biased lexicon is their coloring, conveying this coloring is the most difficult task for any translator. Other than that, while translating them into the target language remarkable deviations and variations may occur. To overcome the difficulties and problems that cultural elements pose, the translator can use a wide range of strategies. They range from phonetic transcription to translation of the overall meaning. The basic methods are transcription, transliteration, calque, description, explanation, equivalent and other methods of translation. How suitable each of these solutions is, depends on various factors. As with any translation, there are no recipes for successful adequate translation; translator should therefore rely on theoretical knowledge and language

skills, background knowledge, personal experience, a sense of language, and especially the «contextual environment», each time choosing the most suitable option [2, p. 154].

S. Vlahov and S. Florin, researchers who note that the process of realia translation needs a particular approach, because they do not have a corresponding equivalent in other languages, as they are bearers of national and historical connotation, offer the following classification of the methods of translation [3, p. 148]:

I. Transcription.

II. Translation (replacement):

- a) neologism:
- b) calque
- c) semi-calque;
- d) the semantic neologism.

III. Approximate translation:

- a) the genus-species line;
- b) the functional equivalent;
- c) a description, explanation or interpretation.

IV. Contextual interpretation

To translate the nationally-biased lexicon in a correct way it is necessary to take into account the type of the text, the meaning and the type of the realia in the text and its systematic role in the culture of the source language, the degree of perception of the unusual word-collocations and «exotic» expressions in the target language.

Nationally-biased lexicon demonstrates the historical and genetic differences in the language systems of Ukrainian and English nations which, in its turn, explains the lack of unique analogues in the target language and requires the usage of transformations in the course of translation. For adequate translation or interpretation of the units of nationally-biased lexicon with mythological colouring translators must use not only their language skills, but also extralinguistic ones (including culture, society, national traditions, the physical nature of the world knowledges etc.). These extra-linguistic or background knowledge helps translators make an adequate translation of the text without any deformation of the content of culture-bond words.

Nationally-biased lexicon translation should be an equivalent which is able to impress the reader in a way as the author of the origin composed. Frequently, it is the key element which represents the describing picture in a whole. In order to achieve this goal, the translator should consider all possible options of translation and choose the most appropriate one [2, p. 155].

In order to find the adequate variants of the nationally biased lexicon translation the specific methods are used. For instance:

When the componential parts making up the units of the nationally specific lexicon are at the same time the main transparent bearers of their proper sense, expressed through their meaning, translation of such sense units may be achieved either by way of loan translation:

1) *«His throne was a deep-sea fisherman's chair. It was the simple swiveling kind, with a black leather seat and a built-in holster for a fishing pole. Instead of a*

pole, the holster held a bronze trident, flickering with green light around the tips» (LT, p. 94).

«Його трон представляв собою крісло рибалку, який займається глибоководним ловом. Воно могло обернутися, без цяцьок і обтягнуте чорною шкірою з чохлам для вудки. Замість вудки з чохла стирчав бронзовий тризуб, на вістрях якого спалахували зелені вогники» (ВБ, с. 127).

2) *«His friend Grover then reveals himself to be a satyr and takes Percy to Camp Half-Blood, a place where demigods can train» (LT, p. 53).*

«Його друг Гровер потім виявляється сатиурою і запрошує Персі в табір полукровок, місце, де напівбоги можуть навчатися» (ВБ, с. 105).

The issue of transliteration of «proper nouns» comes up a lot in translating mythological texts describing names of Gods:

1) *«I wanted to ask if Poseidon would come with me to see her, but then I realized that was ridiculous» (LT, p. 305).*

«Я хотів запитати, чи не піде Посейдон зі мною, щоб побачитися з нею, але потім зрозумів, що це було б безглуздо» (ВБ, с. 359).

2) *«There was a long silence, broken only by the crackle of the hearth fire. Zeus opened his palm» (LT, p. 175).*

«Настало тривале мовчання, яке порушувало тільки потріскування дров у каміні. Зевс простягнув розкриту долоню» (ВБ, с. 201).

The prospects and ideas for possible further research in this area for expanding and improving the quality of translation of such type of lexicon are exposed in this research work. It shows the necessity of developing special dictionaries comprising nationally-biased lexicon with cultural undertones and the necessity of analysing strategies and methods of translating culturally-marked units of lexicon in fictional discourse.

References:

1. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Международные отношения, 1980. – 167 с.
2. Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні; перекладознавчих аспект // Іноземна філологія / Р. П. Зорівчак. – Львів, 1994. – 243 с.
3. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин – М., 1970. – 495 с.
4. LT: R. Riordan. Percy Jackson & the Olympians: The Lightning Thief (Book 1) / R. Riordan. – Disney-Hyperion, 2006. – 408 p.
5. ВБ: Р. Ріордан. Персі Джексон: Викрадач блискавок (том 1) / Р. Ріордан. – вид. Ранок, 2007. – 496 с.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Зеленська Ю.С.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

Науковий керівник: Бехта І.А.

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри англійської філології,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФРЕЙМ КОНЦЕПТУ КУЛІНАРІЯ: ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НОМІНАНТАМИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ АЛЛЕГРИ ГУДМАН «КОЛЕКЦІОНЕР КУХОВАРСЬКИХ КНИГ»)

В поданій статті розглядаються особливості вербалізації концепту кулінарія, а саме його номінантна репрезентація у романі американської письменниці Аллегри Гудман. Також поданий кількісний аналіз номінант, що репрезентують концепт кулінарія.

Проблема визначення структури і змісту концепту *кулінарія* викликає інтерес науковців різних напрямків: лінгвістів, лінгвокультурологів, філософів, психологів та лінгвопсихологів. Але дотепер цей концепт не є досліджений достеменно. Об'єктом даного дослідження є іменники, що входять у склад концепту кулінарія, вибрані з роману «Колекціонер куховарських книг» Аллегри Гудман. Предметом є вербалізація фрейму концепту кулінарія, що складається з іменників, вжитих у романі.

Концепт – це складне ментальне утворення, яке є мінімальною складовою концептуальної картини світу будь-якого цивілізованого суспільства. Крім того, концепт є ключовим елементом процесу концептуалізації, результатом якого є створення концептуальної системи – системи концептів в свідомості індивіда або колективній свідомості етносу, який відтворює у вигляді структурованих та впорядкованих знань уявлення про світ, дійсність та результати внутрішнього рефлексивного досвіду [2, с. 298].

Поняття концепту відповідає уявленню про ті сенси, якими оперує людина в процесах мислення і які відображають зміст досвіду і знань, зміст результатів всієї людської діяльності і процесів пізнання світу у вигляді деяких «квантів» знань. Концепти виникають в процесі побудови інформації про об'єкти і їх властивості, причому ця інформація може містити як відомості про об'єктивний стан речей у світі, так і відомості про уявні світи і можливий стан речей в них. Це відомості про те, що індивід знає, припускає, думає, уявляє про об'єкти світу [1, с. 90].

Отже, першим етапом був аналіз лексичних дефініцій лексеми *cuisine* з подальшим дослідженням концептів, виділених відповідно до визначення слова у різних словниках англійської мови:

1. a style of cooking;

2. food that is cooked in a particular way (концепти: style, food, way of cooking) [5].

1. a style or quality of cooking; cookery;

2. the kitchen or culinary department of a house, hotel, etc. (концепти: style, quality, cooking, kitchen, house) [3].

1. a particular style of cooking food, especially the style of a particular country or region;

2. the food you can eat in a particular place, especially a restaurant or hotel (концепти: style, food, country, region, place, restaurant, hotel) [4].

Таким чином, словники виділяють 12 різних ідентифікаторів на позначення кулінарії в англійській мові. Досліджуючи вербальну репрезентацію концепту кулінарія у романі «Колекціонер куховарських книг», було виділено 7 груп, до яких увійшло 129 лексем. Це виявилися групи: *devices, dishes, drinks, ingredients, general notions, mealtime* і *places*. Умовно, до групи *devices* увійшли слова, що позначають певний кулінарний реквізит, до групи *dishes* – готові страви, до *drinks* – всі назви напоїв, що зустрілися в тексті, до групи *ingredients* – продукти, спеції, другорядні компоненти страви, до групи *general notions* увійшли слова, що позначають загальний процес, такі як їжа, куховарство, смак, група *mealtime* містить різні назви прийомів їжі, а *places* – місця, в яких персонажі книги вживають їжу. Для кожної групи було виділене ключове слово на основі кількості його вживань у тексті. Так, у межах групи *devices* найуживанішим виявилось слово *glass*, що пов'язано з тим, що серед слів, віднесених до категорії *drink* найчастіше зустрічались слова *champagne* і *Chardonnay*, а серед слів, що увійшли до групи *general notions*, слово *drink* зустрічається в тексті найбільше разів. Група *ingredients*, найбільша з усіх (налічує 59 лексем), виділяє такі смислові центри, як *fish, apple, shrimp*, що однаково зустрілися по три рази у тексті. У межах категорії *mealtime* найчастіше вживалося слово *dinner*, а серед категорії *places* – лексема *kitchen*. Найпопулярнішими стравами виявилися вафлі (*waffles*) і омлет (*omlete*), які були виділені у відповідній категорії *dishes*.

Серед усіх відібраних лексем, семантична категорія *ingredients* є найбільшою і містить 59 лексем, другою за масштабом виявилася категорія *devices*, яка налічує 34 лексеми. До складу групи *dishes* увійшли 31 лексема, до *places* – 36 слів, до групи *general notions* – 22 лексеми, група *drinks* містить 20 слів і *mealtime* – 5.

Отже, сфера вивчення концептів, пов'язаних з їжею залишається не повністю дослідженою, але представляє високий інтерес для вчених різних напрямків науки. Завдяки концепту кулінарія можна робити висновки про культурні особливості певного етносу. На базі дослідженого матеріалу роману Аллегри Гудман «Колекціонер куховарських книг» можна зробити висновок про те, чим харчуються американці, і як це відбиває їхню етнічну

ідентичність. Так, наприклад, найпопулярнішими стравами є омлет і вафлі, які легко готуються, тому можна припустити, що темп життя американців є швидким, завдяки чому люди готують поживні, але легкі страви, які можна зробити нашвидкуруч.

Список використаних джерел:

1. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова. – М.: Изд-во МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996. – 245 с.
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2011. – 844 с.
3. American Heritage Dictionary [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://americanheritage.yourdictionary.com/>
4. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.macmillandictionary.com/>
5. Merriam-Webster's Dictionary and Thesaurus [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/>

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**ФІЛОЛОГІЯ І ЛІНГВІСТИКА
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнецова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 09.11.2015. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,84. Тираж 100. Замовлення № 1115-186.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.